

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:

<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

PETER ADLERS BREVE
TIL P. V. JACOBSEN

UDGIVET
AF
AUGUST F. SCHMIDT

EGET FORLAG, BRABRAND
1937

PETER ADLERS BREVE
TIL P. V. JACOBSEN

**PETER ADLERS BREVE
TIL P. V. JACOBSEN**

UDGIVET
AF
AUGUST F. SCHMIDT

EGET FORLAG, BRABRAND
1937

FORORD

Dette Arbejdes Udgivelse er bekostet af OVERRETSSAGFØRER L. ZEUTHENS MINDELEGAT. Jeg bringer Legatets Bestyrelse en oprigtig Tak for den tildelte Bevilling, ligesom jeg ogsaa takker CARLSBERGFONDET, der understøtter mine Studier.

Brabrand, den 25. November 1936.

August F. Schmidt.

INDHOLD

	Side
Forord	V
Peter Adler	1
Breve	14
Noter	95
Register	106

PETER ADLER

Peter Christian Adler, der som Adjunkt i Ribe skrev nedenstaaende 31 Breve til sin Ven, Historikeren *Peter Vilhelm Jacobsen* (21. Decbr. 1799—13. Maj 1848), blev født den 6. Oktober 1796 i *København* (Nicolai Sogn). Hans Forældre var Bødkermester *Adolph Adler* (c. 1747—1819), gift 1° 1771 med *Karen Jensdatter* (c. 1715—82), Enke efter *Niels Sørensen*, 2° *Ingeborg Lund* (c. 1756—1823). En Broder til Peter Adler var Kabinettssekretær *Johan Gunder Adler* (1784—1852).

Peter Adler fik sin første Skolegang i Basedøvs Institut; herfra blev han i 1812 sat i det Schouboeske Institut, og efter dettes Opløsning i 1813 i Borgerdydskolen, hvorfra han i 1816 blev Student med Hovedkarakteren Meget godt. Aaret efter underkastede han sig den filosofiske Eksamen (2. Eksamen). I de følgende ti Aar opholdt han sig i Hovedstaden, mest sysselsat med historiske Studier. I *H. C. A. Lunds* Værk: *Studerterforeningens Historie 1820—70 I* (1896), 226 nævnes han som stud. theol. Han var et interesseret og virksomt Medlem af Studenterforeningen og var Medlem af flere af denne Forenings Kommissioner. I Studieaarene blev han knyttet i et fortroligt Venskab til sin fordums Skolekammerat *P. V. Jacobsen*, der senere vandt et Navn som Forfatter til en Række historiske Arbejder, og som i 1847 offentliggjorde Skuespillet „Trolddom“, der blev opført paa Det kgl. Theater (jfr. Brev 31). Jacobsen er — som det er

paavist af *Frithiof Brundt* i det overmaade interessante Værk: „Den unge Søren Kierkegaard“ (1929, 71—115) — Modellen til *Kierkegaards* Assessor Wilhelm. Til Peter Adlers Ungdomsbekendte fra København hører ogsaa Mænd som *Henrik Hertz* (jfr. Brevene 2, 16, 17, 19, 20, 30, 31), *C. A. Thortsen*, *Fr. Lorenz Kilde* og flere andre stærkt litterært interesserede unge Mennesker (jfr. 20, 22, 26, 27), som Adler længtes efter i al den Tid, han boede i Ribe, fra sin Ankomst til denne By den 9. Juli 1827 og til sin Død i 1851. Man forstaar jo godt, han kom til at savne sin udmærkede københavnske Omgangskreds, da han havde forladt Hovedstaden for at overtage en Lærerstilling ved den lærde Skole i den gamle Domkirkeby nær Vesterhavet. Han blev den 23. Juni 1827 konstitueret som Lærer i Historie, Geografi og Græsk (jfr. Brev 11 og Bibliografien Nr. IV) ved Ribe Kathedralskole, og den 20. December 1828 fik han kgl. Bestalling som Adjunkt i Embedet.

Efter Brevene til P. V. Jacobsen at dømme var det meget imod Adlers Vilje, at han ingensinde kunde opnaa en Gerning ved en anden Skole i østligere Egne af Danmark. Han følte sig aldrig rigtig hjemme i den minderrige Købstad ved den store Aa og de brede Enge. Stedse længtes han bort derfra (se Brevene 5, 7, 9, 12, 17, 19, 20, 21, 25, 27, 30, 31). Opholdet i de afsondrede Omgivelser føltes af ham stadig som en Hindring for hans videre Udvikling, og dog er han klar over, endda saa sent som i 1846 (se Brev 30), at kom han til København vilde der vist ogsaa være meget i Vejen — „det er maaske bedst, som det er“.

Den ensformige, flade vestjydske Egn omkring Ribe har sikkert aldrig i Adlers Sind kunnet vække de Stemninger og Følelser af Behag og Glæde over Naturen.

som det skønne, afvekslende og frodige Landskab omkring Hovedstaden og i Nordøstsjælland kunde det. Naturen ved København længtes han især efter (se Brevene 3, 17), og det er neppe urigtigt at sige, at det til syvende og sidst var Naturforholdene, som var Aarsag i Adlers Længsel bort fra Ribe til et skovrigt Landskab med Søer, blaanende Sunde og Fjorde. Det er velkendt, at Savnet af Skov og Sø hyppigst er Grunden til, at Østdanskere ikke kan føle sig hjemme i den vestjydske Natur. Adler var iøvrigt en stor Naturelsker. I sine Ferier foretog han — for sin Tid — lange Rejser, for Størstedelen til Fods, tiest til østjydske Egne og en enkelt Gang til Kiel. Man kan læse underholdende og oplysende herom i Brevene 1, 3, 4, 6, 7, 10, 13, 16, 17, 18, 22, 24, 26, 31.

Peter Adler var en vittig Mand, elskværdig og munter i et Selskab og besad en udviklet Sans for Tilværelsens humoristiske Foreteelser, hvad bl. a. Brevene 2, 9, 14, 22, 27 giver fortrinlige Beviser paa. Hertil kommer, at han var begavet med dramatisk Talent og med Held dyrkede Skuespilkunsten (se 3, 12, 16, 18). Paa dette Omraade havde han i sin Rektor *P. N. Thorup* (1780—1846) en udmærket Partner. Thorup spillede saaledes i sin Ribe-Tid ved Dilettantforestillinger ikke mindre end 60 Roller, mest dog af alvorligere Natur¹).

Adlers selskabelige Talenter bevirkede selvsagt, at han efterhaanden fik en større Omgangskreds i Ribe, selvfølgelig mest blandt Byens øvrige højere Embedsmænd (jfr. 2, 27), ligesom han tillige var Deltager i Stiftsstadens Klubliv (se 16, 18).

Han giftede sig ogsaa ind i et af Byens mest ansete Hjem, idet han den 24. December 1830 blev viet til *Annæ Ussing*, født 27. Januar 1789 i Ribe, Datter af Hospitalsforstander *Niels Ussing* (1741—1823) og *Johanne Lovise*

Bruun (1760—97²). Ægteskabet blev ikke velsignet med Børn (jfr. Brev 19).

Peter Adler har som Lærer faaet et smukt Eftermæle. Han er blevet omtalt som en særdeles dygtig og indsigtfuld Lærer, der ved sine gode Kundskaber, især i Historie, gavnede Skolen meget med sin fortrinlige Undervisning, ligesom hans Disciple paaskønnede hans grundige Arbejde med de Fag, der var ham betroet. Vi ser af Brev Nr. 11, at han beskæftigede sig en Del med Græsk, og i Historie var han selvfølgelig sine Kolleger overlegen. I Almindelighed lønnes hans Arbejde ogsaa med hæderlige Resultater ved Eksamen artium (jfr. Brev 15, 19, 20)³). Paa sine ældre Dage, da *H. F. Feilberg* gik i Ribe lærde Skole, var Adler udslidt og forfalden (jfr. Brev 21) og til Tider ustyrlig hidsig⁴). Det er nok til Peter Adler følgende af *H. F. Feilbergs* Skoleminder er knyttet: En af Lærerne sad en Dag meget rolig. Formodentlig var han ved at blunde. Drengene sad ganske stille for ikke at vække ham. Pludselig farer han op, hen til Duksen, giver ham en ved Hovedet, den næste en, den næste igen og saaledes Klassen igennem, og det uden at sige et Ord. Han gik saa til sin Plads og spørger: „Hvor var det, vi slap?“ „Ved Tilsitterfreden!“ svarede Drengene. „Godt! Vil Du saa begynde?“ Siden huskede *Feilberg* altid Tilsitterfreden, men han kunde ikke tænke paa den uden i Forbindelse med en Klasselussing⁵). *Feilberg* har dog Adler at takke for privat Undervisning i Engelsk, men hans Udtale af dette Sprog var vistnok hjemmegjort⁶). Adler havde i det hele taget i Aarenes Løb en Del privat Undervisning (Brev 12, 15, 18, 20, 30, 31), hvorved han havde en ekstra Indtægt. Han skriver flere Gange til *Jacobsen* om sin Økonomi (Brev 1, 15, 18, 19, 20, 31), som han ikke altid har været helt tilfreds med. I 1848 var hans

Gage dog 800 Rbd. aarlig samt 32 Rbd. som Assistent ved Skolens Bibliotek⁷). Om det daglige Liv paa Latin-skolen, Gnidninger mellem Kollegerne m. v., giver Adler indholdsrige Smaaoplysninger i nogle faa Breve (14, 20, 24, 25, 26); især kunde han ikke lide Adjunkt *Suhr*, der var ansat i Ribe 1834—42.

*

Naar Peter Adlers Navn stadig er erindret, er det ikke for hans Lærergerning, men fordi P. V. Jacobsen har skrevet en Række Breve til ham⁸), og fordi han selv har ydet flere Bidrag til vor historiske Litteratur. Det har ikke være uden Betydning for Adler, at Jacobsen tilskyndede ham til at beskæftige sig med Studiet af Ribes Historie⁹). I Ribe var et righoldigt Arkiv, som Adler selvtriede (sammen med Rektor *Thorup* og Adjunkt *P. T. Hansen*) fra Begyndelsen af 1830'erne foretog Undersøgelser i. Han blev indfanget af det historiske Forskerarbejde. Meget af sin Fritid brugte han i en lang Aarrække — fra Begyndelsen af 1830'erne til Slutningen af 1840'erne — til at fremdrage Stof vedrørende Ribe Bys og Stifts Historie, ligesom han ogsaa udførte forskellige Ordningsarbejder i Arkivet (se Brevene 6, 9, 10, 11, 13, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 28, 29, 30, 31). Resultatet af Studierne er først og fremmest at finde i de Afhandlinger, Adler fik frem i Indbydelsesskrift fra Ribe Kathedralskole:

- 1) *Bidrag til Ribes Historie under de Kejsertiges Indfald i Danmark 1627—1629* (Indbydelsesskrift 1834, 57 + 40 Sider).
- 2) *Bidrag til Ribes Historie under Krigen med Sverrig i 1643—1645* (smsts. 1836, 82 S.; et Afsnit heraf: „En Indkvartering“ er optrykt i Morskabslæsning for den danske Almue 1839, 260—62).

- 3) *Bidrag til Ribes Historie under Krigen med Sverrig 1657—1660* (Indbydelsesskrift 1838, 109 S.).
- 4) *Bidrag til Skildring af Byen Ribe i de forrige Aarhundreder, efter utrykte Kilder. Skibsfart og Handel* (smsts. 1842, 107 S.).
- 5) *Bidrag til Skildring af Byen Ribe i forrige Aarhundrede. Øvrighed og Rettergang* (smsts 1844, 74 S.).
- 6) *Bidrag til Skildring af Byen Ribe.* 1) *Aktstykker til Ribes ældste Historie.* 2) *Om Byens Jorder i ældre Tider* (smsts. 1847, 62 S.).
- 7) *Efterretninger om Byen Ribe. Krigene 1643—45 og 1657—60* (smsts. 1848, 52 S.)¹⁰).

Adlers syv nævnte omfangsrige Afhandlinger indgaar som Led i den Række Arbejder, offentliggjorte i Kathedralskolens Indbydelsesskrift, der har Fællestitlen: „Efterretninger angaaende Ribe“, af hvilke Thorup og P. T. Hansen skrev nogle. Peter Adlers Bidrag er afgjort de bedste i den i det store og hele fortrinlige Serie købstads-historiske Publicationer, som fremkom i Skolens Indbydelsesskrift i den Tid, Adler var knyttet til den. I en længere, usigneret Anmeldelse i „Kjøbenhavnsposten“ 3. Okt. 1842 omtales Thorups og Adlers historiske Afhandlinger i Skoleprogrammerne. Adlers Arbejder fremhæves særlig stærkt, og der anføres til sidst, at „det videnskabelige Værd, som de ripensiske Programmer efter almindeligt Omdømme besidde, gjorde det vistnok ønskeligt, om det størst mulige Antal Exemplarer af dem gik over i Boghandelen, hvorfra Programmer ellers holdes ude“.

Adler maa regnes blandt de dygtigste af de Forskere, der har skrevet om Ribe, inden *J. F. Kinch* udsendte sit magtfulde Værk om Byen¹¹).

P. V. Jacobsen og Peter Adler hører til Pionererne indenfor Udforskningen af Danmarks „indvortes Historie“, idet de begge er Foregangsmænd i Udnyttelsen af et for deres Tid helt nyt Kildeomraade. De bygger deres Arbejder paa Undersøgelser i Regnskabsbøger, Raadstueprotokoller o. a. lign. Arkivalier, som i vore Dage er Genstand for saa mange Ransagninger af Forskere, men som i 1830'erne laa unyttede hen. I sin Samtid nød Adler da ogsaa en ikke ringe Anseelse for sit Nybrudsarbejde. Hans omhyggelige Benyttelse af Kilderne gav ham for tjent Anerkendelse indenfor Historikernes Kredse. Saaledes regnede *C. Molbech* hans to første Afhandlinger (om Krigene 1627—29 og 1643—45) til „de interessanteste og mest oplysende Bidrag til Danmarks indvortes Historie i det 17. Aarhundrede, som vor Litteratur kan fremvise. Vi maa nemlig betragte dem fra deres rette Synspunkt. De er ikke statshistoriske Udarbejdelser eller Fortællinger af et vist Tidsrums politiske Begivenheder. Snarere maa vi henregne dem til de virkelige *historiske Kilder*; levende Fremstillinger af Landets Tilstand, Indbyggernes Lidelser, Fare, Tab og Trængsler under de to ulykkelige Indfald, Jylland maatte udholde under Christian IV“. Molbech giver en meget udførlig og som det vil forstaas helt igennem anerkennende Recension af Adlers to krigshistoriske Afhandlinger¹²). Ved en senere Lejlighed¹³) skrev Molbech udførligt og opmuntrende om Adlers Arbejder fra 1842 og 1844 om Ribes Skibsfart og Handel, Øvrighed og Rettergang. Adler nævnes ogsaa i Fortalen til første Bind af Historisk Tidsskrift (1840) blandt dem, der har lovet at sende Bidrag til Tidsskriftet (jfr. Brev 28), et Løfte, han dog ikke fik holdt. Han anføres ligeledes i Historisk Tidsskrift I, 590 som en af Historisk Forenings Repræsentanter og Korrespondenter

i Provinsen. Hans Brev fra [1839], (Nr. 28) yder et interessant Bidrag til Drøftelsen af en fællesdansk historisk Forenings Oprettelse og Arbejdsmaade.

Alle senere Historikere, der har beskæftiget sig med Ribe, har selvsagt haft god Nytte af Adlers Undersøgelser, saaledes f. Eks. *Otto Smith* i hans Afsnit om Ribes Havn og Ribes Byjorder i Værket „Ribe Bys Historie 1660—1730“ (1928), hvortil ogsaa *Victor Hermansen* og *Hugo Matthiessen* har leveret Bidrag.

Et Vidnesbyrd om det Navn, Adjunkt Adler havde i Ribe, ser vi i det Forhold, at da der i 1836 skulde indgives et Andragende til Stænderne i Viborg om, at Toldvæsenet i Ribe i et og alt maatte blive indrettet efter de for de slesvigsk-holstenske Sæder gældende Bestemmelser, Consumptionen ophøre og Forholdsregler tages imod Smugleriet paa Slesvigs Vestkyst, blev det overdraget ham at udarbejde Andragendet, der findes trykt i „Nørrejyllands Stændertidende“ 1836, 1. Række Nr. 39, S. 617—24¹⁴). Hans historiske Studier havde givet ham Autoritet i Ribe, og ved hans Død blev det da ogsaa udtalt, at hans omfattende Viden i Historie „vilde have gjort ham skikket til en større Virkekreds, end i hvilken det forundtes ham at arbejde. Dog var han tilfreds med sin Stilling“... [!]¹⁵).

Ved en Omtale af Adlers Forfatterskab maa ikke glemmes hans mere journalistiske Virksomhed; thi i denne har han ogsaa ydet Bidrag af Betydning til Oplysning om Sydvestjyllands Historie. Han redigerede „Historisk-statistisk Maanedsskrift for Ribe Stift“ (jfr. Brev 26), der udkom i Tiden Januar 1838—Juni 1839 (140 S.) som Tillæg til Ribe Stifts-Tidende. I dette for sin Tid fortrinlige Oplysningsorgan har Adler offentliggjort følgende Artikler:

- a) *Om Præstekalds Besættelse i det 17. Aarhundrede* (S. 5—7, 12—14).
- b) *Om Kystfarten paa Jyllands Vestkyst* (7—8).
- c) *Om de nærværende Toldforhold i Ribe* (19—23).
- d) *Nogle Bemærkninger foranlediget ved den nye Communal-Anordning med særligt Hensyn til Ribe* (33—36).
- e) *Nogle Vedægter i Ribe fra det 16de og 17de Aarhundrede:* ¹⁾ *Bryllups-, Begravelses- og Kirkeskikke.* ²⁾ *Om Byens Tjenere* (89—91).
- f) *Dansk eller Holstensk Toldtarif* (92—93).
- g) *I Anledning af Stormfloderne 7de og 8de Januar* (97—99).
- h) *Gravminder i Hunderup Kirke* (129).
- i) *Taxationer over Skaden ved Stormfloden* (130—32).
- j) *Afskedsord fra Redaktøren* (137).

Naar Historisk-statistisk Maanedsskrift kun fik en kort Levetid, var Grunden hertil den, at Peter Adler ikke kunde faa Tid til at ofre saa meget Arbejde paa dets Udgivelse, som han syntes var hans Pligt som Redaktør. Maanedsskriftet bragte ellers mange gode, oplysende Bidrag; bl a. meddelte Stiftsprovst *P. N. Frost* en lang Række Artikler om Ribes Fattigvæsen, Skolevæsen og Domkirke, Pastor *Ramsing*, Ansager, skrev om Hølésmedningen i V. Horne Herred, om Pottemageriet i Vardeegnen m. v.

Fra Adlers Haand haves endnu følgende Smaaarbejder:

- I) *Inserter om Toldforhold i Ribe* (Ribe Stifts- og Adresse Avis 1836¹⁶).
- II) *Korrespondents-Artikel i Holsteinischer Geschäftsbothe* (Rendsburg 1837, Nr. 1).

III) *Om Ribe Domkirke* (Dansk Folkekalender 1843, 135—145).

IV) *Plan for Undervisningen i Historie og Geografi paa Ribe Kathedralskole* (Indbydelsesskrift 1849, 30—40).

Endvidere har han efterladt sig et utrykt Arbejde om *Ribe Stifts Biskopper* (i Ribe Kathedralskoles Bibliotek)¹⁷⁾, ligesom han har meddelt Sagn til *J. M. Thieles* Folkesagn, hvad *Hans Ellekilde* har gjort opmærksom paa i Festskrift til Vilhelm Andersen (1934, 130).

*

I næsten hvert Brev fra Adler er der fornøjelige Smaa-bidrag til Oplysning om Hændelser og Personer, han paa en eller anden Maade besad Viden om. Han beretter om Kongerejser (3, 4, 9), Vandflod (19), Stranding (22), lærde Folk som Matematikeren Ursin (13) eller Fiskezoologen Krøyer (24), men tiest udtaler han sig dog om litterære Emner og Personligheder. I Jacobsens Breve til Adler er der ogsaa talrige Enkeltheder om Datidens førende Mænd indenfor Skønlitteraturen. Det var især Johan Ludvig Heiberg og hans Vaudeviller, Hertz' Skuespil (jfr. Brevene 16, 17, 18, 20, 22, 27, 30), Ingemanns Romaner og Fortællinger (4, 27) — som Adler ikke kan lide —, Hauchs Dramaer (27), hvilke han roser, Blichers Noveller, som han med Rette fremhæver (18), og tilsidst Jacobsens eget Skuespil „Trolddom“, vi hører om i den Ribe Adjunkts fortræffelige Breve. Vi lærer af disse noget om, hvorledes Datidens rige Aandsliv i København blev bedømt af en interesseret og intelligent Mand i det da fra Hovedstaden saa fjerntliggende Ribe.

I hine Tider — med en langsommelig og besværlig Postgang — gjaldt det om at udnytte hver Brevlejlighed

til det yderste. Der er saaledes næsten i hvert Brev fra Adler Bud til Boghandler *Reitzel*. Den trofaste og hjælpsomme Jacobsen har faaet sig adskilligt Rend for sin forviste Ven i Ribe.

Man forstaar let den Glæde, det har været for Adler at modtage Jacobsens storartede Breve. Adler lægger iøvrigt heller ikke Skjul paa sin Taknemlighed mod Jacobsen, der alene gennem sin Korrespondance viser sig som et herligt Menneske, en sjælden trofast Ven, der trods meget Arbejde i en krævende Embedsstilling altid kunde afse Tid til at skrive sine lange og i saa mange Henseender værdifulde Breve. Der kendes saaledes henved 70 Breve fra Jacobsen til Adler (udg. af *Julius Clausen*), medens der fra omtrent samme Tidsrum jo kun er overleveret 31 Breve fra Adler (skrevne i Tiden 21. Juli 1827—27. December 1847, det største Antal [25] fra Aarene 1827—34). Man kan næsten ikke lade være med at bebrejde Adler, at han ikke har været flittigere til at skrive til Jacobsen end de bevarede Breve (der synes at være gaaet et Par Stykker tabt) viser; thi Mangel paa Stof kan dog ikke undskylde Adler, da han let maa kunnet have fundet paa noget at skrive om. Hans Utilfredshed med at skulle slide sin Tid i Ribe har aabenbart hæmmet hans Brevskrivningslyst en Del, og en vis Form for Egoisme er det vel ogsaa, der er Forudsætningen for hans Ytring i Brev 5, at Jacobsen skal skrive to Breve for hvert et, han faar til Gengæld. De Breve, Jacobsen har modtaget fra Adler, er, som det allerede vil forstaas, ikke ilde. De er skrevne af en munter og begavet Mand, hvis Lod det blev at besidde en Lærers Embede ved en Lærerskole i en Afkrog af Verden.

Trods sin Utilfredshed med sin Stilling og sin som det synes manglende Evne til at akklimatisere sig, naaede

Peter Adler dog — hvad alt tidligere er nævnt — at blive en af Forgrundsfigurerne i sin By. Han blev f. Eks. valgt til Medlem af den Forsvarskomite, der i April 1848 blev oprettet i Ribe for at værne Byen mod Overfald sydfra¹⁸).

Et særlig smukt Bevis paa sine Medborgeres Agtelse oplevede Adler i 1849, da han den 29. December blev valgt til 3die *Landstingsmand* for 11. Valgkreds. Adler, der var en alsidig optaget Mand, havde nemlig ogsaa Interesse for Politik i mere demokratisk Retning (jfr. Brevene 10, 11, 23, 24, 25). Imidlertid begyndte et astmatisk Onde, der plagede den svære Mand (jfr. 4, 20), nu at tage Overhaand, saa hans Virksomhed som Rigsdagsmand hæmmedes derved. Dog var han tilstede i Hovedstaden under begge Rigsdagssessionerne 1850—51 og deltog i Forhandlingerne indtil de sluttedes; men den lange og besværlige Rejse til Hjemmet udtømte hans sidste Kræfter, og efter haarde Lidelser hensov han blidt og stille Torsdag Aften den 10. April 1851, 55 Aar gammel¹⁹). Han blev begravet i Ribe. Adler karakteriseredes ved sin Død som en ædel og frisindet Mand, der havde taget hæderlig, trofast og virksom Andel i den nationale Kamp i og for Slesvig²⁰).

Fru Anna Adler overlevede sin Mand i mange Aar; hun døde 1. November 1885 i København (Frue Sogn).

*

Peter Adlers Breve, der læses som et Supplement til F. V. Jacobsens Breve, findes i Ribe Kathedralskoles Bibliotek. De udgives her i kronologisk Orden nøjagtig efter hans lidet antikverede Orthografi. Kun er aabenbare Skrivefejl rettede, ligesom Udgiveren ogsaa har Ansvaret for de fleste Kommaer. Da større Partier af Brevene er skrevet med temmelig lille Skrift, der nu tilmed er afble-

get, saa hyppig Brug af Forstørrelsesglas har været nødvendig for at læse Adlers gotiske Bogstaver, vil man forstaa, det ogsaa af læsetekniske Grunde egentlig ikke er for tidlig at faa Brevene offentliggjorte.

Adlers Breve er fyldt med Navne, Titler, Hentydninger etc., hvorfor det ofte har voldt en Del Besvær at opklare, hvem der har skrevet dette eller hint omtalte Værk, — hvem den eller den Person er, der nævnes o. s. fr. I de talrige *Noter* vil man dog finde Oplysninger om saa at sige alle Enkeltheder i Brevene. Under det tit temmeligt krævende Arbejde: Fremskaffelsen af *Noter*, har jeg gentagne Gange modtaget udmærket Hjælp af d'Hrr. stud. mag. *Poul Rasmussen* og mag. art. *Gustav Albeck*. Jeg bringer dem herved min *erkendtlige Tak*.

BREVE

1.

Ribe, d. 21. Juli 27.

Gode Fromme!

Hjelp mig, ræd mig. Faar jeg ingen kort Passiar fra Byen, maa jeg gaa under. Skynd Dig, min Sygdom kan kun helbredes ved Vaudevillenachrichten, Resultater af Senioratsværelsets Forhandlinger²¹⁾ (dristig Konstruktion), Skandalesnak, Flauser, alt, quantum suff [icit]²²⁾. Faar jeg ingen saadan Dosis idetmindste maanedlig, kreperes der. Jeg sender Dig dette med en Jyde, belær ham umaadelig, naar han skal herover igjen, jeg lægger ham øde, hvis han ikke styrter under Byrden af ovennævnte Recepter, saa voluminiøse maa de være. Men endelig først en Dosis postværts. Har Du ingen Efterretninger, saa gjør nogen, det koster jo din Frækhed ligemeget. — Hvad skal jeg sige om Ribe? Jeg har gjort Byens Honoratiores til Proselyter i Vaudevillevæsenet.

Det er flinke Fættene, de Ripensere. Jeg bliver kvalt af Artighed og Forekommenhed, derfor endelig nogen Grovhed. Jeg boer paa Skolen, det er da saameget til Hjælp. Den fattige Gasje rækker dog nok ikke ud. Det var ellers en Egn for Dig. Mit Fodgængerraseri har ikke kunnet drive mig engang ud af Porten. Jeg har da heller ikke megen Tid, og Vejret har været fyrgterligt. Paa Engene har jeg dog været et Par Gange (tilvogns) med min herlige Ex-Vært, Gjestgiver, Hospitals-Forstanderen og

Proselyten Ramsing²³). Høsletten er et Slags Karneval, den umaadelige Mængde Hø, de mange lystige Folk, de frisiske Personer fra Øerne, Fanike[k]vinderne med sorte Masker (kaldes Struder, unde deriv?)²⁴), Aaen, „de Punschere“ etc. har været mig Vodevilje-Surrogat. Min Rektor²⁵) er Proselyt og Ehrenmann. Mine Kolleger ere ked-sommelige (som det synes), men ellers overmaade flinke Personasjer. Rejsen herhen morede mig. Især de 7½ Mil fra Kolding tværs over Jylland, skjøndt det var et svært Vejr, Storm, Regn, Kulde; men vi var da og 12 Timer undervejs, mit Sjatol og jeg, og da har man da Tid til at more sig, item vare vi i sex Kroer. Den ravjydske Dialekt er det ikke endda saa ringe [en] Sag at forstaa, men den klinger særdeles smukt især i Qvindemunde, langt bedre end den Sjællandske. Taler Du med den lange Reitzel²⁶), saa bed ham tillave et Lektyrelæs til ovenmeldte jydske Pakdyr; kunde du rode noget sammen, saa gratias²⁷) siger jeg. I Forventning af en svær Mængde Nyheder i det seneste med næste Post, længer kan jeg ikke bie, forbliver jeg

Deres Fromheds hengivne

gl. Adler.

2.

Ribe, d. 16. November 27.

Gode Fromme, hvad vil Du vide? Hvad skal jeg fortælle Dig? Vil Du høre Lovtaler over Dine Velgjerninger, min For- og Beundring over din til det Fabelagtige grændsende Deltagelse, Du viser mig? Det bryder Du dig nok ikke om. Og hvad Andet kan jeg skrive om? I Sandhed det Eneste, som engang imellem kan lade et svagt Haab om, at der dog var noget ved mig, opstaa hos mig, er den Del, som Folk af Dit Kaliber tager i mig. Men det er nok og snart forbi. Den Taushed, som ene

fremstaaer af Bevidstheden om min Uformuenhed til at gjengjelde dine Meddelelser med lige interessante, vil Du vel anse for Ligegyldighed, og i ethvert Tilfælde maa jeg jo snart fortrænges af Korrespondenter som Valentin og Thortsen²⁸), et snurrit Par, det trivielleste, mest prosaiske, forsert gesvindt, smaaskridt kjedeligste Væsen og min Aands Schooskind²⁹), men Du ynder jo de forsætliggen urimelige Sammenstillinger. Dog for om muligt at kunne opvarte Dig med noget Nyt, saa skriv mig, om Du har hørt noget om en Prokurator Balle, som sidder fast her, fordi han har anklaget Stiftamtmanden³⁰) og flere Embedsmænd for Majestæten. Ønsker Du at vide noget om dette Væsen, da er jeg til Tjeneste. Han har blandt andet skrevet et Forslag om og en Anvisning til at erobre Røverstaterne³¹) under hans Anførsel, han skal have været der paa en Fodtur gennem Europa; Erobringen vilde han overdrage Engelland, imod at dette skulde erstatte Danmark dets Flaade, hvorfor Kongen af Danmark skulde eftergive ham en Mulkt af 3 Rigsd. 8 Sk., han var idømt. Er her ikke uegennyttige Folk her i Ribe?

Tak for alt Litterært, baade Notitser og Bøger. Flyveposterne laante jeg et Par Nummere af til Doctor Randrup³²), men ellers nyder jeg dem selv uden at tilbyde en Sjæl Meddelelse, og ærgrer Ripenserne med at fortælle dem, at de vilde, naar de læste dem, bilde sig ind, at de læste et fremmedt Sprog. Naa, beklag mig ikke, der er endnu flere Ripensere ovre hos Jer, og Dig selv, min gode Ven, har jeg ved at læse Bjerrings Vodevilje³³) i Tanken givet denne Titel. Er det ikke sandt Ripensisk at overse det Fortrinlige ved et litterært Produkt for en højtstukken Næses Skyld, eller for nogle i Foreningen debiterede Borgere; hvilken Luft er mere borgersvanger end den der herskende? Og andet har ikke frembragt dit Anathema. Uden

at sætte den ved Siden af Heib³⁴): ægte poetiske Originaler eller de højst romantiske, ja sublime Kærlighedsdrømme, indrømmer jeg Attestatsen et højt Nummer og anser den som den eneste sande Vodevilje, Heib. naturligvis undtagne³⁵). Den juridiske Lyst, af Personligheden at hente Beviser til Afgjørelsen af Ting, som ikke rager denne det Mindste og det ægte poetiske Gemyt, ligge i en ret snurrig Strid i Bedømmelsen af den gode Heiberg. De to omtalte Vodeviljer ville Du behage at lade Reitzel give Dig to andre i Stedet for, og føre mig til Regning, de skal indlemmes i min Samling. De andre Bøger burde vel snart returneres, men jeg har ikke læst grumme meget i i dem. Jeg har ikke megen Tid, jeg har meget at bestille paa Skolen og maa forberede mig en Del derpaa. Desuden kommer jeg i den senere Tid noget i Selskab, her banketteres ikke ubetydeligen for nogle grosmægtige Folk, her har været, tildels endnu er. Jeg har været in die Fremde, navnlig i Tønder, hvor de iøvrigt taler ligesaa godt dansk som her, det vil sige meget plat. I et Par Nummere af Skilderiet³⁶) staar noget Væv om Ribe, kunde Du udforske Forfatteren hertil, vil det forbinde [Dig] mange Ripensere. Vilde Du ikke besørge mig kjøbt 2 Spil Tarokkort³⁷), en Presang til min Vært, item nogle af de nye Natlamper uden Væge. Du kan levere dem i Myntergaden og bede dem besørge det til mig, eller om Du vil, bede dem købe det ogsaa, jeg faar vist ikke Tid at skrive saa snart. Bed Jørgen Jørgensen³⁸) skrive mig noget Sludder til engang. Hils alle mine Venner og Slægt, hils Assessor Eberlin³⁹), sig ham, jeg ødelægger dem i Skak her i Ribe, men de spiller [ikke] engang saa godt, at de kan skønne paa mit Spil. Jeg var i Selskab igaar med et Forenings-Ansigt, en Hr. Bøving, Præst heromkring⁴⁰), et af de Umælende, som figurerede i Foreningen. Undskyld at der slet ikke

har været noget Absonderligt i mit Brev idag, husk det er en Paa-Kommando-Skrivelse, det skal blive bedre, naar jeg kommer i Aande.

Din Peter Adler.

Sender Du mig nogle Pakker, maa Du F. g. ikke frankere dem, det kan jeg ikke være bekendt.

3.

Ribe, den 23. Maj 1828.

Kære skikkelige Ven!

Skulde det ikke være muligt, at vi kunne sætte os i Rapport sammen, spørg Møhl (NB. som kaldes i Aviserne Dr., Sammenhængen om dette D bedes forklaret), maaske han er bleven magnetisk igjen⁴¹). Du kan ikke tro, hvor mange fortrinlige Bemærkninger, interessante Oplysninger om Hulen her etc., Du da skulde faa. Jeg fortæller Dig de prægtigste Ting den halve Dag igjennem, men paa Papiret vil det ikke gaa. Vejen fra Hjertet og Hjernen til Papiret er for lang, og for Oversættelsen fra Hjernen til Skrivtsproget er mit Leksikon altfor ufuldstændigt. Talesproget er ogsaa noget mangelhaft, men jeg ved ikke, om Du har bemærket en dejlig skærende, ætsende Tone og en dito kold, klangløs, hvormed min Galde satte sine Udbrud i Musik, og uagtet Ordene Intet duede, gjorde det Hele skam en herlig Virkning undertiden, og denne Tone egner sig saa fortrinlig til at besyngte Ribe i. Nu er det Foraar ovre hos Eder, nu har I grønne Bøgetrær at se paa, Vejr og Vej at spadserere i og paa. Nu staa I Kl. 3½ ved Østerport hver Søndag Morgen, drikker Eders Kaffe i Charl., gaa i Bedehusene om Eftermiddagen, I høre Nattegalde etc. Jeg hører Frøer og Storke, af hvilke, især af de Første, her er en utrolig Mængde, selv inde i Byen hører man

dem hver Aften, enfin det er dog et Foraarsbud, og det har gjort mig en svær Glæde at se en Stork bygge paa Skoletaget. NB. Reitzel er en So; spørg ham, om han har afsendt de Bøger, jeg gjennem min Svoger bestilte; denne skrev, at en Pakke fra Reitz. var afsendt, men jeg fik kun Din, om hvilken samme Svoger intet skrev, saa han har muligt anset den for Reitzels; glem det ikke, allersødeste Ven; lad ham sende mig the prairie af Cooper i den Zwickauer Udgave⁴²) item et Messekatalog, skulde Du paa en Auktion eller deslige komme over Robertsons Charles V og ditto America, NB. paa Engelsk, da bedes samme købt til Undertegnede. Jeg har bedt Reitz. engang derom, men han — vide supra⁴³).

Her er man kommet i Vaade formedelst Majestätens Ankomst d. 21. Juni. Gud ved, hvad han her har at bestille. Løjerlig Mand, kan han ikke skiotte sig selv, og lade os være i Ro. Det gaar Jer nok nær, I Stakler, at I skal undvære Tronens Solskin næsten en Maaned. I den seneste Tid er mit Humørs Barometer sunket igjen næsten saa lavt muligt. Jeg gaar i en sønderlig Døs, jeg mærker tydeligere og tydeligere, at min Aand har tabt hele sin Smule Elasticitet, jeg lider af en aandelig Sovesyge, saameget værre, som mit Legeme synes at befinde sig fortrinligt, og jeg altsaa ikke kan derivere den fra legemlig Sygdom, som synes at være Tilfælde med din Aands Sygdom og som er en stor Trøst. Du kan ikke forestille Dig, hvor fad og flau jeg er bleven, uden forsaavidt jeg tog i det mindste Spiren dertil med mig fra Køb., og mine Breve kan da ogsaa give Dig en Ide derom. Din Maade at berette Hulens (NB. jeg vil for Kortheðs Skyld benævne Jammeren for Kig-Hul, sc: Hunde-, og den hos Eder Hule sc: Røver-) Mærkeligheder, Litteraria etc., maa Du paa ingen Maade gjøre nogen For-

andring i, jeg tror, Du kan nogenlunde slutte, at hvad der interesserer Dig ogsaa maa smage mig, især maa Du ikke indskrænke Din Teaterartikel, især hvad Vodeviljer og Lystspil angaar vil jeg have med den muligste Fuldstændighed, Du maa nok dvæle længere ved deres Historie, d. v. s.: hvad Lykke de har gjort, hvad Folk, benævnte og ubenævnte, siger om dem etc.; dog det er saa langvejlighet at skrive. Det var derfor rart, om vi kunde sætte os i Rapport. Dette Teaterpassiar maa jo have dobbelt Interesse for mig, da jeg her er bleven en moralisk Skuespiller. Jeg spillede for en 14 Dage siden en iflandsk værdig Fader, en 64 Aar gl. Løjtnant⁴⁴), som sætter Gehejmeraader, Generaler o. s. v. i Voks, item sin Svigersøn, item er rørende, item græder for sin Sabel, viser sine Saar fra Prag og Minden, it Djevelen gaa i Ifland, og det Sludder, hvilken Traad-Pisk og Tin-Soldat jeg spillede med stor Eclat, rørte Folk, saa det hvinede igjen. imedens det bestandigen brummede i min Mave: hvilket fordømt Sludder, hvilket Pine-ravruskende galt tamtysk Ultrastrase, som endogsaa engang uforvarende kom til Udbrud, men ansaas hørende til Stykket og rørte ubeskriveligen. For engang at spille saadan en Stern, med indvortes Tungerækning og Fingerpegning, saadan aabenlyst at have en 200 eller flere pyntede Jyder og Jydinder til Haan, er vel en Slags Fornøjelse, men Prøverne og lære det Kram, det er drøjt, endskjønt jeg lærer det uventet let udenad — det værste er, at jeg bestandigen nok nu kommer til at spille slige Poesiskræmsler (ad mod. Fugleskræmsler), for alle de dramatiske raabte, at det var mit egentlige Fag, mine komiske Roller har nemlig nok ikke gjort Lykke uden hos nogle Børn og Tjenestepiger. Urtekræmmer Stilk i et Steen Blichersk Stykke⁴⁵), maaske undtagen, hvor jeg efter Evne kopierede en afdød Mynter-

gadisk Urtekræmmer, som frejlich Ripenserne paa En nær ikke kjendte, men som dog gav Fremstillingen noget pikant, thi her spille de nøjagtigen efter Skuespillerbrevene, og er især bange for at overdrive og bringe Folk til at le. De fleste spille ellers meget godt, og det er vist [paa] faa Smaaastadsteatre at der spilles saa godt. Ribe skal ogsaa være berømt i den Henseende. De Bøger, Du har sendt mig, takkes Du for saare, de skal snart returnere, det vil da sige med det første. *Les soirées* ⁴⁶⁾ var dog nogle herlige Smaaskizzer, og det franske Folk meget kultivert, da det kan gjøre Lykke endog blandt Mængden; der maa ingen Millere, Profter, Øster⁴⁷⁾ [være til] at resensere; Franskmændene i Spanien behager mig [i] Særdeleshed. Hr. Halls teologiske Vodevilje⁴⁸⁾ er ikke ilde, men kun til dels nasjonal; Degnen, som Du ikke syntes om, er mig en velskildret Karakter og tegnet paa en ny Maade. Seminaristen er meget fortrinlig og Sitasionen af den store Sonne⁴⁹⁾ et Træk, som lover noget. Imidlertid er der i Stykket for meget subjektivt til at vente flere ret gode dram. Skildringer. Det samme er Tilfældet og nok Hovedfejlen ved Bjerrings. Jeg troer, der ligger i ethvert Menneske en eller to mer eller mindre gode Vodeviljer, det vil sige, at enhver har et Stof i sig, som ved en indvortes Debattering gestalter sig dramatisk, Forfatterne træder der altsaa ikke ud af sin Personlighed, han opstiller Indvendinger etc., som han giver Klæder paa, og disse Klæder er som oftest laante eller stjaalne, især ved alle Pers. uden for Grundideen; imidlertid er der altid ved slige Selv-Trompet- eller Selvstuderstykker, (for de kan være begge Dele,) som der jo næsten altid er ved Autobiografier, men dramatiske er de ikke, og mere end i det højeste to Former kan de ikke modtage. De nordiske Tidsskrivter har jeg ogsaa læst. Det er virkelig en god

Sjuonal. Resensionen over Ingemann har meget godt, ja fortræffeligt, men meget er ogsaa skævt og noget rigtigt galt motiveret⁵⁰). Hvad siger Folk ellers derom. De for-gudede jo ellers Romanen, jeg erindrer ingen, som vilde istemme min Fordømmelsesdom, Du havde ej læst den, troede mig ikke, erindrer jeg, og anraabte Dig paa Rosen-vinges⁵¹) Lovtale over den. Var end ikke næsten alle Details slette, saa vilde den desperate Ide at gjøre en Konges hele Regjerings Historie til Basis for en Roman være nok til at fordømme Makværket. Naar kommer Heibergs Lystspil? er det færdigt? trykkes der paa det? Sært er det, at Heib. roser den dramatiske Skrædder saa stærkt^{51a}). Jeg fandt kun lidt i den, kanske jeg læste den, som Folk læste Vodeviljer (: det hed i gamle Dage som Fanden læser Biblen). Vil Du subskribere mit Navn paa Jahns Unionshistorie⁵²). Hils alle skikkelige Folk. Apropos kjender Du en Stud: chir & med: Høstmark⁵³), jeg har set ham i Foreningen, han har været i Vinter og er her uden for hos en Præst 2 Mile herfra. Han skal gjøre Pønitentse her. Her kommer daglig en svær Mængde Heste, Svin og Stude igjennem, som gaar ad Holsten til, Jylland frembringer dog en svær Hoben Kvæg. Hils navnlig Madvig⁵⁴) Assessor Eberlin, den grove Elberling⁵⁵), han polemiserer ellers ikke godt, Stykket mod Peter Hjort⁵⁶) i Skilderiet har ikke behaget mig, J. Jørgensen, Fabriccum⁵⁷). Det gjør mig meget ondt for Jens, hils Jens Lund⁵⁶), men Død og Pine lad ham ej mærke mine Gesinnungen mod Ripenserne. Skriv mig snart, idet seneste næste Post, og en svær Hoben. Adjø

Adler.

Ribe d. 8de Juli 28.

Min bedste Ven!

Jeg har saa længe opsat at besvare dit sidste Brev, fordi jeg havde besluttet at rejse over til Dig i Sommerferien. Dem faar vi nu ikke, og jeg maa altsaa slaa mig til Taals til engang i September, skøndt jeg neppe nok kan finde mig i denne Udsættelse; thi jeg længes over al Beskrivelse efter at snakke med Dig. Det er det Eneste, der drager mig til København, var det ikke, nyttede jeg heller Ferien til at se mig om paa Østkysten af Jylland og Holsten.

Du er syg, arme Ven, paa Legeme og Sjæl. Det er ingen Bagatel, Du svegter for, Du maa have lidt stærkt, førend Du gav Dig saa svært. Jeg kjender Dig, og jeg kjender ogsaa Sygdommen. Jeg fortæller Dig neppe nok noget Nyt, naar jeg fortæller Dig, at jeg i flere Aar har lidt under en Sygdom af lignende Natur med Din — thi jeg anser den 4de af Aarsagerne til din Sygdom naturligvis som den vigtigste, om ikke i Grunden eneste — nu har jeg da kun Arret af Saaret og lidt Efterve engang imellem. Derfor stod det strax saa klart for mig, at Hoved-Aarsagen til din Sygdom var af slig Natur. Saa yderst forskellige vi to i mange andre Henseender er, saa ligt maa det Indtryk, slige Hjertens Affærer gjør paa os, være⁵⁹). Virkelig dyb Følelse er maaske overdreven Overbevisning om vor Personligheds Uelskværdighed og Skurilitet⁶⁰), noget Vist frastødende og kynisk, som vort Væsen faar ved en kjedelig Stræben efter at vise Verden, at fin Uelskværdighed er os fuldkommen bevidst, en vis Delikatesse i vor Omgang med andre, navnlig en omhyggelig Undgaaen af at berøre andres ømme Steder, en deraf følgende Ømfindtlighed ved en modsat Behandling af andre; en idelig Spasen, forskjellig ifølge vore forskjellige

Naturer, med vore mærkelige eller formente Latterligheder for at forekomme eller afvæbne Andres, hvilken Spasen betydeligen har forøget ovenomtalte Irritabilitet; disse Egenskaber troer jeg, vi begge har til fælles, og derfor kan jeg fra mig selv slutte til din Tilstand. At det har virket mere ødelæggende paa dit Legeme end paa mit, kan maaske være vore Konstitutioners Skyld. At min Aand var stærkt angrebet og hele mit aandelige Væsen desorganiseret, vil Du maaske erindre et eller andet Tegn paa ved at sætte Dig en 5 Aar tilbage, omtrent ved den Tid jeg meldte mig ud af Foreningen, for, som det hed, at undgaa Seniorværdigheden. Ligesaa vel som jeg har forvundet idetmindste for Størstedelen min Smørre, ligesaa vel vil Du forvinde din, og udentvivl fuldkommere og snarere end jeg. Dog nok, og maaske for meget herom.

Hvad historiske Nachrichten angaar, da er min „authentischer Bericht“ som sædvanlig mager. Højtidelighederne her i Byen i Anledning af Majestætens Nærværelse kan Du læse i Riber-Avis, som Du vel læser lidt imellem for min Skyld. Jeg havde den Ære at eksaminere i Majest. Nærværelse i tvende Klasser⁶¹). En Konges Modtagelse i en Smaakøbstad er et ej uinteressant Skuespil, adskillige Skjønaander her ønskede, at Heiberg vildt gjøre sligt et Tog med Kongen, f[or] de se ikke, de Fæ, at han i Kong Salomon fuldkommen har besjunget slig en Sene. En umaadelig grosmægtig Mand, Etatsraad Lange⁶²), har i disse Dage været her. Med ham var en soi-disant⁶³) Busenfreund af Dig, en soi-disant Kanselli - Sekretær Holmer, en Erts-Blære⁶⁴), men nok en ret skikkelig Fyr, af mine Folk er han ikke, han bad mig at hilse Dig, og at Du og Hovedstaden om en 8 Dage skulde glædes ved hans Nærværelse. Det er ret godt, her kommer slig en Person engang imellem for at bringe mig

København i Erindring; da Du og Folk af det Slags, min brave Familie o. s. v., bestandigen løbe mig om i Hovedet, saa gestalter Køb. sig undertiden endog ret passabel for min Erindring, og saa gjør hint Gesindel⁶⁵) mig en væsentlig Tjeneste ved at sætte mig paa det rette Synspunkt af den købske. Misere. Jeg lever ellers temmelig stille, gjør meget faa Ture, vrævler mig saa nogenlunde igjennem her, imorgen er det netop et Aar siden, jeg kom her. Vi lide betydeligt af Hede, Høsten tegner til at falde godt ud, o. s. v., o. s. v. Fra Siegfred Hjort⁶⁶) skal jeg hilse Dig, hans Søster Nanna er bleven forlovet men Noe Tang, cand. juris, vor brave Biskops⁶⁷) Stedsøn. Noes Broder Peter, den hos os bekjendte høflige Tang, har havt Bryllup i disse Dage med en Jomfru Harpøth⁶⁸). Ikke faa slige Efterretninger klæde net i et Brev fra mig til Dig. Herre Gud! vi er alle Jens Lunder for vor Herre. Nu Farvel, min eneste Ven! giv hele det jammerlige Væsen Fanden. Skriv mig ofte og langt, det er en god Kur for Dig, bliv kun ikke for mager, min Fedme er umaadelig tiltagende.

Lev vel, din

Peter Adler.

5.

Ribe, d. 27. Februar 1829.

Min bedste Ven!

Du ved som dygtig Jurist bedst, min Ven, hvor uhyre meget der er imellem et Forsæt, endog et af de saakaldte urokkelige, og Handlingen selv. Det tænkte jeg ikke paa, da jeg i Brevet til Reitzel taledes om min Skriven til Dig som et futurum exactum⁶⁹) eller noget Skeet i den tilkommende Tid. Dog maa jeg, oprigtig er jeg, troer jeg Du ved, tilstaa, at ingen ydre Tilfælde egentlig var i de mellemkommende Hindringer, men at de vare i mig selv. Mine Omgivelser give mig nemlig, som jeg tit nok har skrevet,

intet Stof til Brev, jeg maa tage det ganske af mig selv og vilde derfor gjerne være i et Festdags-Humør, naar jeg skrev. En saadan Dag eller Aften har jeg forgæves ventet paa, og mine Omgivelser virke kun for saavidt paa vor Barometer her, at de stemme mig kjedsommelig, altsaa gjøre, at Du intet Brev faar. Du mente vel engang, at jeg skrev min Spleen⁷⁰) væk, og at den sorte Galde løb igjennem Pennen ud paa Papiret. Imellem kan det vel ske, og jeg vil ogsaa skrive flere i Fremtiden, ej— der har vi jo igjen et Forsæt. Jeg troede ellers, at der havde dannet sig en stiltiende Overenskomst imellem os, at Du skulde skrive to Breve for hvert, jeg skrev. Der paalægges Dig flere Forpligtelser. Jeg er blot min Personligheds Beichtstatter⁷¹), Du derimod er foruden det (og Du vil vel ikke beskyldte mig for Hykleri eller løjet Beskedenhed, naar jeg siger) en interessant Personlighed og nu for mig Organet for hele Litteraturen, Studenter og andet Væsen fra min Fødestad, det eneste, hvorigennem alt det taler til mig, og vist er det, at naar jeg afhenter Brev fra Dig paa Posthuset, det er det fornøjeligste Øjeblik, jeg har i Ribe, og naar jeg gaar hjem med lang Næse, det flaueste, derfor spørger jeg ikke efter, uden jeg har temmelig Sandsynlighed for at finde noget.

Hvad dit herzeske Andragende angaar, da skal jeg med al diplomatisk Finhed og gjennemskuende Skarpsindighed oplyse, hvad I forlanger. Men for ikke at staa her som den fortræffelige *de Chavigni*⁷²), maa jeg rigtig vide, hvad egentlig Talen er om. Hertz troer, efter hvad jeg kan se, enten at Hyphofs Omstændigheder ere saa ødelagte, at han maa opgive sit Bo eller kunne bevæges til at afstaa sit Privilegium mod en Godtgjørelse, og at han er døds-syg. Er det Sandheden af disse Rygter, jeg skal undersøge, eller Maaden hvorpaa han kunde føre sig dem til

Nytte? Da jeg først fik Brevet i Formiddags og absolut vilde skrive igjen i Aften, har jeg ikke kunnet indhente Oplysninger, da jeg jo ikke maa falde med Døren ind i Huset. Jeg ved nok, at Hyphofs Omstændigheder ere maadelige, men at de ere saa yderlig slette, har jeg Intet hørt om⁷³). Han har en stor Familie at ernære, saa han maa holde ved Trykkeriet saa længe som muligt. Naar [man] taler med ham, snakker han om at udvide sig, forbedre Officinet etc., forlægge nye Skrivter, vil have mig til at udgive Auctores, hvorved jeg rigtignok stedse tænker paa Pryssing og Trop⁷⁴), men det viser dog, at han vil holde ved saalænge muligt. Jeg hører rigtig nok ofte, at han er syg, men det har jeg anset for en Euphemisme for fuld, og han dør nok ikke, før han drikker sig ihjel, hvorlænge det kan vare, maa Læger afgjøre, hvis de kan. Han har iøvrigt en voxen Søn, der har lært Trykkeriet, og en ganske rask Kone, som egentlig redigerer Avisen, og som vist vil se at beholde Trykkeri og Avis selv efter hans Død. Mere med det første. Skriv snart. Lev vel. Din
Adler.

Jeg har endnu ikke indsendt min Embedsed og et medfølgende Schema, kan jeg gjøre det uden videre, eller skal jeg lade medfølge en Taksigelses Krybe Skrivelse til Univ.: Direktion, hvad?
A.

6.

Ribe, d. 1ste Juli 1829.

Bedste Ven!

Jeg har faaet en svær Skræk i Blodet over din lange Tavshed inden dit sidste Brev, og den forøgedes endda ikke saa lidt ved Læsningen af samme Brev. Jeg frygtede nemlig, at Din berømte Fromhed, Lang- og Taalmodighed endelig var udtømt, at Du vilde slaa Haanden af Din landflygtige Ven, først indskrænke Dine Meddelelser og

endelig lade mig sidde her muttersene blandt mit Sand og Vand og se paa alle disse nøkterne, jydsk Ansigter uden at høre et sandt Ord fra København. Thi Ordet Jydeløgn har jeg ikke tænkt mig beføjet til at udstryge af mit Leksikon. For det første var nemlig Dit Brev betydelig kortere end sædvanligt, kjendeligen skrevet mindre *con amore* og fattigere paa Nyheder, men især gjøs jeg, da jeg saa, Du vilde inklade Dig i Korrespondens med det store Publikum, om det end kun bestaar, som Din Beskedenhed siger, af to Personer, og frygtede, at Du nu vilde lade haant om at meddele mit lille, i det mindste juridisk, ubetydelige Publikum noget af Dine Tankers Fylde. Dog haaber jeg trøstigt, at Du vil lade Smulerne fra hint offentlige store Festmaaltid falde af til mig, som, idetmindste i Støvler, ligner en Lazarus, og saa haaber jeg, at Dit Venskab imellem vil tillave noget ganske extra og oprigtigt, som den store Hob ikke kan gutere, og hvormed Du i al Stilhed vil gjøre Dig tilgode med mig. Dit obiter⁷⁵) mig givne Vink at følge efter paa samme Videnskabsbane, kan jeg ikke følge mere, end jeg har fulgt saamange andre Vink, skjønt jeg kunde have denne Tryk-svæerte-Anbefaling meget mere nødig end Du. Jeg er blottet for næsten alle præliminære Kundskaber for en historisk Skribent, nu mangler jeg jo ogsaa alle mulige Materialier. Imidlertid er det dog faldet mig ind, at jeg skulde have noget paa rede Haand til at smøre et taaleligt Program sammen af, naar Rektoren forlanger, at jeg skal skrive et saadant. Skulde Du, under Roden i anden Hensigt i gl. Sager, finde noget, som oplyser, hvorfor de i det Slesvigske liggende Stykker af Ribe Stift (Loe og Møgeltønder Herred, Øerne og de mange enkelte Gaarde) bestandigt har hørt til Danmark, kunde Du notere Stedet og ved Lejlighed underrette mig derom⁷⁶). — Her var

for en Tid siden stor Glæde over de nye Privilegier, Maje-
stæten har givet os. Illuminasjon, Fest, Musik, Parade, alt
meget beæret. Af bemeldte Privilegier spores endnu ikke
synderlige Frugter, men jeg tænker, det kommer⁷⁷). I
Pindseferien foretog jeg mig en drabelig Spadseretur,
som har gjort mig berømt her i Byen, om jeg ikke var det
før. Tag dit Amtskort for Dig, om Du har noget. Om Lø-
verdagen marscheret fra Ribe til Haderslev, 6½ tyske
Mil, Søndagen beset Haderslev, om Eftermiddagen kjørt
ti; Kristiansfeld med en Probenreuter, der beset Hernhut-
komersen, om Aftenen taget til Aller, der overnattet, om
Morgenen beset den særdeles skjønne Egn der (item om
Natten hørt den første jydsk Nattergal), Kl. 8 gaaet til-
bage til Kristiansfeld, atter set mig om der, været i Kirke
og Kl. 12½ vandret over Stepping til Jels (3 stærke Mil),
kom der Kl. 6, fortrinlig Kro, meget snurrig Aftenkom-
mers med 2 Flensborger Kjøbmænd og en Husumer Stude-
handler, overnattet og der[fra] Tirsdag Morgen gaaet
over Rødding til Hygom, 2 stærke Mil, tog ind hos Præ-
sten⁷⁸), hvor jeg kom Kl. 9½ Formid., fandt godt Be-
kjendtskab der, blandt andet en Rus, Høsbro⁷⁹), som talte
meget om Studenterforeningen; om Eftermiddagen fik
de mig til at vende tilbage til Rødding, ¾ Mil, til Hrn.
Hardsvogt Hagedorn⁸⁰), ein fideles Haus, hvor der ban-
ketteredes, pokuleredes, dansedes, til næsten 12, vandrede
saa atter til Hygom, passiarede der 1 Times Tid, gik saa
til Sengs, stod op Kl. 4½ (føler Du ikke en vis Beun-
dring?) og vandrede Kl. 6 (stiger ikke Din Beundring?)
til Ribe (2 nederdrægtigt sandede Mil, navnlig den sid-
ste), hvor jeg kom lidt over 9 (Du græder af Glæde), net
og tilpas for at examinere 2 Præstebørn, som skulde i Sko-
len; nu gaar Din Beundring igjennem Meridianen, eller den
kulminerer, og nu lever jeg hædret og beundret i Ribe,

som i denne Tid glædes ved Nærværelsen af et Skuespiller-selskab, dirigeret af en Werligk⁸¹), som, hvis jeg ikke tager Fejl, har skyllet og lappet for Din Fader eller Broder. Han spiller Vodeviljer, Tragedier, Lystspil, kassortiske Pantomimer⁸²) for mig og andre. Item glædes jeg af daglig Samtale med et Par af Banden, og en kjon ved Kabaler af Banden udstødt Aktrise. De spille ellers ret godt, er lidt mere kultiverede end slige Folk pleje, men Splid, der ødelagde de 4 Monarkier, ødelægger ogsaa denne nye, meget lovende theatralske Stat. De Fleste og Bedste af dem gaa til August op til Norge, nu de vandrede Skuespilleres forjættede Land. Sig Reitzel, at Fløche⁸³) har betalt mig 10 Rdl., 56 Sk. Reqr., som han altsaa overfører paa min Konto. Bed ham sende mig 5 Stykker af Arnesens græske Læsebog. Lad mig snart ved samme Lejlighed faa den Lektyre, Du har samlet mig, lad Reitzel komme Langes Erklærings Essex deri, og hvad andet denne Fejde angaar. Rudolf contra Blok Tøxen⁸⁴). Kun ikke, hvad der er særskilt aftrykt af Københavnerposten. Heiberg om Suverænitet har jeg læst, det er en daarlig Bog⁸⁵), men Reitzel ikke desto mindre et Snøvl, at han ikke kan skaffe, hvad Gyldendal kan. Nu lev vel, slaa ej Haanden af mig, men skriv snart og meget.

Din Peter Adler.

PS. Skaf mig at vide Prisen paa nogle Sorter vilde Træer til Alléplantning, 4 a 6 Aar, jeg har ej isinde at anlægge Skove, men jeg er efter min gamle Vane kommen i et Oppositions-Forhold, derfor maa Priserne være nøjagtige.

Ribe den 10. Oktober 1829.

Gode Ven!

Her ser Du da mine Kragetæer igjen; Du havde vel næsten glemt, hvorledes de saa ud. Min lange Taushed har næsten forundret mig selv ligesaameget som Dig. Aarsagen kan jeg ikke sige Dig til denne Taushed, fordi der som oftest aldeles ingen Aarsager eller Hindringer have været. Og det var maaske Ulykken; thi havde der været nogle betydelige Hindringer at rydde afvejen, havde det dog altid været en *stimulans*, og den, ved Du, trænger min dovne Natur altid til. Den egentlige Grund til min Taushed har dog nok været Mangel paa et eller andet Factum, som vakte en Trang til Meddelelse hos mig, saa stor min Trang og Længsel efter at meddeles noget fra mit Livs første og saalænge eneste Skueplads stedse er. Jeg maa gjentage det. Alt her er dig saa ligegyldigt og uinteressant, som det ogsaa mere og mere bliver mig; ja Fortællinger herom vilde vel endog være Dig fuldkomment uforstaaelige. Jeg erindrer, at jeg engang søgte at gjøre Dig dette anskueligt i en Rabner Rahbeksk tilskueragtig, ironiserende Satyre, jeg skrev Dig til. Imidlertid indrømmer jeg, at det er min Pligt at skrive imellem af samme Grund, som det er en Mands Pligt, som man trækker op af Vandet, at give en Lyd, et Kvæk, fra sig. Dette Brev skal altsaa fortælle, at jeg lever og lever beqvemlig nok, uden at jeg fryser om mine Been og intet Brænde har. Mine Udvandringer i Sommerferien gik i Madskabet, tildels for det slette Vejrs Skyld. Dog gjorde jeg en Kjøre- og Sejltur til Øen Fanø, var paa samme Tur i Varde for at visitere Apoteket og besøgte min gamle Ven Torkildsen⁸⁶) i Andsager. Midt i Eftersomren foretog jeg i nogle Dage, jeg var fri, en

Fodtur til Kolding, men maatte, dreven af Regn og Storm, ty ind til Maltbæk og der overnatte hos Christian Fuglede⁸⁷), og Dagen efter paa en Enspænder Landpost krybe til Kolding. Heldigere var jeg paa en Tur, jeg foretog mig i Examens Ferien. Jeg tog med vore Dimittendere til Middelfart, saa mig noget om der i Egnen, især paa det dejlige Hindsgavl, gik saa tilbage til Snoghøj, marscherede derfra til Frederits, hvor jeg nød megen Hospitalitet af vor Ven Timm⁸⁶), som ret er sit Element i en lille Kjøbstad, og saa vidt jeg kan se, er Frederits endnu flauere end Ribe, der er al Ribe Daarlighed og med en Til-sats af militær Jammer. Fra samme Soldater-Hul gik jeg, fulgt et Stykke af Timm, med min Randsel paa Ryggen til Trelde, lod mig der sætte over Vejlefjord (1¼ Mil) op til Fakkegrav ved Rosenvold, og marscherede nu 3 Mil igjennem Bjerge-Herred til Horsens, hvor jeg kom i Mørke, formedelst sildig Afmarsch ved Timms For-seelse, noget vaad formedelst Vildfarelse i en Mose, blev afvist som Vagabond i det fornemste Værtshus, og fik med Nød og Næppe Losi i et af anden Rang. Horsens — dog jeg mærker, jeg skriver en Rejsebeskrivelse a la Sundt⁸⁹), og det var jeg dog i Grunden for god til og er alt hjertelig ked af, jeg vil derfor blot anmærke, at jeg næste Nat ved et snurrigt Tilfælde kom til et lystigt Høst-gilde paa Ussinggaard, derfra til Vejle, hvorfra jeg skal hilse dig og Broderen fra Sylvester Hertz⁹⁰), som lader til at have det ret godt, men dog ikke overmaade godt, og naar et Menneske har det godt, saa maa andre synes, han har det overmaade godt. I Frederisia laante jeg af Timm Tieks Prinz Zerbino, en Bog, jeg fra min Ungdom har havt en dunkel Reminisens om skulde være en fortrinlig Bog, den ledsagede mig paa min Rejse, skjøndt denne

ikke var efter den gode Smag, og kom mig herlig tilpas i Vejle, hvor det regnede den meste Tid, jeg var der.

Videre ved jeg intet at fortælle Dig, det har i denne Sommer været et Uvejr, hvortil jeg ikke husker Magen. Her paa Vestegnen er Høsten ellers faldet ret godt ud. I Pakken af Krebse til Reitzel var ogsaa 3 Dele af Gibbon og endel Formælingstaler, som han ej nævner i sit Brev, hvor han dog omtaler de andre Tilbagegængere. Skriv mig snart og meget, min bedste Ven, jeg skal da ogsaa udvikle mig udførligere. I Nat er jeg noget konfus. Hvorlænge jeg har havt til dette Brev, har jeg dog maattet tage Natten til at skrive det i. Hils alle gode Venner, navnlig den grove Elberling. Lev vel og vær ikke for vred paa den eksilerede Stakkel.

Din Peter Adler.

NB. Skulde man ikke kunde praktisere sig bort? Skal jeg ligge og raadne op her?

8

Ribe d. 21. April 1830.

Jeg er bange, gode Ven, at vor Korrespondens kommer istaa, naar Mellemmummene mellem Dine Breve bliver saa lange, som de sidste have været. Du er Solen, som skal give den Lys og Varme, jeg kan kun give den lidt af det Lys tilbage, ligervis som Maanen, som jeg har borget fra Dig. Altsaa jo sjeldnere Dine Breves Solskin kaster Straaler paa den fattige Latine-Skole hersteds, desto svagere er det Lys, mine kunne reflektere. Imidlertid er der dog en stor Forskjel mellem Maanen og min Korrespondens, da Maanen, som Du kan se i Almanakken, er særdeles variabel, hvorimod mine Breve altid synger samme Vise igjen og slaar paa samme Streng. Altsaa, jeg lever legemligen

vel, men kjeder mig uhyre o. s. v., o. s. v. Hvor betydelig endog min Kærlighed er, er den dog, som jeg nu mærker, langt fra ikke kapabel at skabe mig et Eden af Heiden. Mit bestandigt tiltagende slette Humør er mig dobbelt fatalt, da jeg mærker, at min Kæreste tager sig det meget nær og tilskriver det min Forbindelse med hende, som hun tror, jeg fortryder, men er for ærekær til at hæve. Denne Forbindelse var vist nok et letsindigt, uoverlagt Skridt, men som jeg er saa langt fra at ønske ugjort, at jeg, hvis det ikke var skeet, uden Betænkning strax gjorde. Om dette Humør kommer ene af Stedets Ubehageligheder eller af, at jeg fra Verdens Begyndelse af er bestemt til at være misfornøjet, vil jeg lade være usagt, dog skulde jeg næsten tro det sidste, og Du, som har kjendt mig i København, er uden Tvivl af samme Mening. Nyheder ved jeg altsaa ikke at melde Dig. At det har frosset i Vinter, at Vandet ved Tøbruddet har været højt og ramponeret en af Broerne her, Vejene slette, Brændsel dyrt, hæftige Storme, dog uden Flod, er noget, som Du kan slutte Dig til. Jeg har idag gjort, hvad Du aldrig har gjort, nemlig holdt en Dreng over Daaben. Vi følge nemlig her den i Holsten⁹¹⁾ almindelige Skik, at Drengbørn bæres af en „Mandfadder“. Det var mig en temmelig difficil Kasus⁹²⁾ saaledes i ½ Times Tid at haandtere en skraalende Unge. Jeg har intet Nyt læst i den senere Tid. Jeg studerer i denne Tid Rosenvinge-Kolderups Lovhistorie, men da det er et Kompendium til Forelæsninger, har jeg ikke den Nytte deraf, som jeg ventede, item en Samling af gamle Love fra Skolebiblioteket. Reitzel sender mig nok med det første en lille Pakke, vilde Du bringe den med Flyveposten og andet, og lade ham sende den til min Svoger, som saa søværts vil faa den til Kolding, saa var Du en dannis Mand.

En god Ven af mig, Pastor Bang^{9:3}) i Vester-Vedsted, sender til Efteraaret sin Plejesøn som Student til Kbh. Han ønskede at faa ham i et skikkeligt Hus, hvor han fik Kost etc., om muligt Vask o. s. v. for en vel stipuleret Betaling, og har anmodet mig om at forhøre om et saadant Sted hos mine kbhske Venner, navnlig hos Dig, „den gode Ven, som skriver de lange Breve“. Bang er en formuende Mand og meget ordentlig i Pengesager, saa jeg kan garantere, at Betalingen erlægges promte, uden de sædvanlige Præstevrøvlerier, Levering af Fødemidler istedet for Betalingen o. s. v. Den unge Mand dimitteres her fra Skolen, er en meget flink Fyr, ganske uden det jydsk Kaiseri, og vil sikkert blive afholdt i ethvert ordentligt Hus. Det ligger Plejeforældrene, hvis Afgud han er, særdeles paa Hjerte at faa ham i et Hus, hvor han havde alt det fornødne, og kunde Du finde et saadant og vilde skrive til mig derom, gjorde Du mig en stor Tjeneste. Hvad de Bidrag angaa, Du ønsker til min Kærestes Karakteristik, da tror jeg, jeg har leveret Dig Hovedtrækkene i mine forrige Breve, læg hertil, at hun anseer mig for Indbegrebet af al menneskelig Visdom, iøvrigt maa Du bie til næste Gang, for nu slaar Klokkeren 10. Skriv mig snart og meget, Din

Peter Adler.

9

Ribe d. 21de Juli 1830.

Min Ven!

Det fordømte Opsættelses System! Jeg har stedse villet bie med at skrive, til jeg ret kunde gjøre det i Maj, jo længere jeg har ventet, des knappere er Tiden blevet og nu, da jeg ikke kan bie længere, er knap en halv Time levnet mig til at bemale Dig [et Par] Sider. Det er slemt, thi har jeg ikke Tid til at skrive, har jeg endnu langt

mindre til at tænke. Reflexioner faar Du ingen af denne Gang, og dem vil Du vel ogsaa gerne være fri for. Kun saameget, at med Humøret bliver det snarere værre end bedre. Hertil er kommet en meget stærk Forkjølelse, som jeg paadrog mig paa en Rejse til Kolding, da Kongen var der⁰⁴). Apropos, om Kongens Rejse vil jeg dog fortælle Dig noget til Gengjæld for Dine mange Hof-Nyheder. Den synderlige Parforce, hvormed denne dreves, tjener ikke til at gjøre Kongen populær. Den jyske Bonde kan ikke tænke sig den som en god Menneske-Regent, der er saa haard mod Bæsterne. Han og hans Præster elske deres Heste højere snart end sig selv og Familie, de blive ingenlunde smigrede ved Krav om deres Hurtighed, som den sjællandske; thi den spørges der ikke om paa Markederne, men om smukt Udseende, Trivelighed o. s. fr., Egenskaber, som tabes ved denne Jagen. Nogle af de Efterretninger om de mange sprængte Heste ere vist overdrevne, men Bønder tror dem dog og noget er nok ogsaa sandt. Saa meget er vist, at Bønderne i flere Sogne havde forenet sig til et Slags Assurance-Kompagni, hvor hver stillede en vis Sum, hvoraf udrededes Erstatning til dem, der fik Heste fordærvede ved Rejsen. Store Præster og Proprietærer lejede, til temmelig høje Priser, [andre] til at gjøre deres Ægter, istedetfor at de, da Kongen første Gang var her, kappedes om den Ære at komme til at kjøre for ham. Den store Ilen er ligeledes besværlig baade for Sviten og Embedsmændene her ovre, gjør dem gnavne, saa at de stundom behandler Bønderne, som de i bedre Lune selv fortryde. Og den jyske Bonde taaler neppe saa meget som den sjællandske. Især klager man almindelig over Abrahamson⁰⁵), som alt den indbyrdes Undervisning har gjort upopulær. Man fortæller, at han i Thy hug Fingrene næsten af Haanden paa en Bonde, han vilde

fugtle⁹⁶), fordi han ikke spændte hurtigt nok for, og som holdt for sig med Haanden. Bønderne skal alt have havt fat paa ham, men han slap kun, da Amtmanden (Faye)⁹⁷ tillod dem at skrive Klagen paa hans Kontor og lovede dem at understøtte den. I Ringkøbing var han meget uforkammet mod Amtmand Neergaard⁹⁸) i Kongens Nærværelse, og mod Amtsforvalter Nielsen⁹⁹) var han heller ikke høfligere, end at han kaldte hans Undskyldninger noget Sludder. Det glædede derfor ikke lidet det ganske Folk, at Hævnens og Retfærdighedens Dæmon, der, som i et kotzebuisk Drama havde ladet ham triumferende drage gennem Jyllands 4 Stifter eller Amter, endelig rammede ham i sidste Scene, nemlig i Kolding, hvor den, ved Hjælp af en hullet Stenbroe, kastede ham noget umildt til Jorden midt paa Gaden, da han kjørte, ledsaget af en from Præst Salling¹⁰⁰), kjørte ud til denne, for at bese hans indbyrdes [Undervisning], og fik 3 a 4 Huller i Hovedet. En lille Anekdote følger: Da Kongen var paa Vejen til Aarhus med Dampskibet, begyndte Prindsen (den lille „æ Dreng“)¹⁰¹) at synge. Kongen skændte paa ham, sagde, det var uanstændigt, han skulde hellere gaa om og se den Orden, der var overalt, hvor net Tougværket laa o. s. v. Jeg skal sige dem (tilføjede Referenten, en Tjener), Kongen er saa videnskabelig. Nu nok herom. —

Den Bangske Kommission¹⁰²) har hverken Du eller min Svoger gjort noget ved, hvilket ærgrer mig lidt, for den Sag er mig ikke saa uvigtig. Jeg vil ikke gjerne bebyrde Dig med Kommissioner, imidlertid vilde jeg dog nok, at [Du, naar] Tidens Fylde kom, hjalp mig lidt med Enkekassevæsen og deslige. Skriv mig, om Du skjøtter derom, ellers finder jeg vel en anden. Jeg vilde deponere kongelige Obligationer istedetfor at gjøre Indskud, det kan man vel.

Eftersøgninger i Arkiver og Protokoller har jeg endnu ikke gjort, jeg har fundet nogen Vanskelighed med at faa Adgang. Man seer her en skjult Aarsag til alt, og Gud ved, hvilken man er falden paa hertil. Jeg skal hilse Dig fra min Kæreste; paa Løverdag rejser jeg med hende til Uldum ved Horsens, hvor hendes Broder¹⁰³) er Præst, og bliver der i Egnen Sommerferien ud. Lev vel, skriv snart og meget.

Din Peter Adler.

PS. Det fra Dig og Reitzel bebudede er ikke arriveret, Kbhavnsposter skal Du ikke sende, dem faar jeg hos Bogtrykker Hyphoff. Hermed 3 nordiske Tidsskrivter. 1 Edingburg R. 2 R: Encyclo. og de bekommende Flyve- og Kbh:Poster.

10

Ribe, d. 31. Aug. 1830.

Gode Ven!

Vore to sidste Breve har leget Kispuds med hinanden, ligesom adskillige af de Forrige, ja, jeg tror, alle i indeværende Aar vexlede. Jeg skrev Dig, førend jeg gjorde min Sommerferie-Rejse, sendende en Pakke, og ved min Tilbagekomst forefandt jeg et Brev med en Pakke, som returneres med dette Brev ved Hr. Jens Hjort¹⁰⁴), en Discipul udaf mig. Der er noget meget komisk i, at vi saadan paa engang skriver i Øster og Vester. Rimeligt bliver det ogsaa Tilfældet denne Gang, i det ringeste venter jeg stærkt Brev fra Dig for August Maaned. Jeg kan slet ikke huske, hvad jeg skrev Dig sidst om. Saaledes erindrer jeg ikke, om jeg berørte Arkivvæsenet, som Du har talt til mig om. Man har gjort mig nogen Vanskeligheder, men som nu ved Hjælp af nogle Løgne ere jævned, og jeg skal til Vinteren, naar jeg kommer i Ro, for Alvor

tage fat derpaa. Rektoren har overdraget mig at holde Talen ved den Højtidelighed, som ender med Eksamen, og dermed er jeg i den største Ulykke af Verden. Jeg har gjort, NB in mente, adskillige Udkast, men næste Dag ubetinget forkastet dem. Jeg kan slet ikke faa det rigtige Greb herpaa. Dernæst kommer mine Giftermaals-Affærer, som gjør mig endnu mere Bryderi. Jeg har lejet Værelser og købt Brændsel, men hvorledes Resten skal gaa, det maa vor Herre vide. Efter Dit Brev seer jeg, at Rygtemagerne endnu værdiger mig deres Opmærksomhed. Og det er da ikke saa underligt, her i Ribe mærker jeg, at min Ringhed og mine Forhold er et staaende Thema, som uophørligen varieres baade af mandlige og qvindelige Rygte-Digttere, og Ripenserne vedbliver ogsaa at være Ripensere i København. Min Rejse i Ferien, som Du har anticiperet, Gud ved hvorfra, Kundskab om, vil jeg dog berøre. Jeg kjørte med min Kæreste og 2 Disciple til Uldum, hvor en vordende Svoger er Præst. Folk her i Byen havde sat sig fuldt og fast i Hovedet, at jeg vilde holde Bryllup der. Amtsfuldmægtigen havde seet Kongebrevet, Grevinde Sponneck¹⁰⁵) havde Brev fra Skanderborg, at min ældste Broder havde været der, og derfra var rejst til Uldum til Stadsen, en Frue var rejst igennem Uldum samme Dag, at Brylluppet havde været etc. Det fortaltes saa omstændeligt, at endog min Kærestes Brødre og Søstre i Ribe tilsidst troede det. Seer Du, hvor fantastiske vi er her i Byen. I Uldum blev min Kæreste, men jeg tog min Randsel paa Ryggen og gik til Skanderborg, derfra til en Herregaard Ristrup¹⁰⁶), hvorfra jeg 2 Gange var i Aarhus til Olafs Marked; videre til Randers, hvor jeg traf Stads-Satyrikus (NB. Her fortæller man mange Historier om alle Lærerne i Randers Skole, der have faaet Afsked, men det er vel Løgn

som alt, hvad her siges). Jeg tog, imod min første Plan, ad samme Vej, men over det halve af Vejen tilvogns, tilbage til Uldum, gjorde en Udflugt derfra til Vejle, mest for at læse Aviserne, efter hvilke min politiske Sjæl særdeles tørste, og kan hilse Dig fra Hr. S. Hertz, som befandtes i Velgaaende. Og kørte saa med mit Guld tilbage i mit Helvede. Jeg maa slutte, Hjort maner; skriv mig snart; Tak for Flyveposterne. Kbhavnerposterne faar jeg her i Byen. Hils alle Venner og Frænder.

Din Peter Adler.

11.

Nov. 1830.

Kære Ven!

Det slaar næsten aldrig fejl, at Dine Breve træffe mig i at være ved almindeligt slet Humør, men det slaar ligesaa sjældent fejl, at det dunster bort under Læsningen. Dette var imidlertid ikke Tilfældet med det, jeg fik igaar. Satte end Begyndelsen mig i en bedre Stemning, saa kastede Slutningen mig des dybere ind i det Mørke, hvori jeg modtog Pakken og Brevet. Jeg følte saa levende det Indtryk, Møhls pludselige Død¹⁰⁷) maatte gjøre paa Dig, som ogsaa viste sig i de afbrudte Ord, hvormed Du ender, saa meget mere som han i Begyndelsen af Brevet og helt igjennem fremstilles fortællende, ræsonnerende o. s. v. som en, der kunde leve evigt. Da jeg aldrig har levet med Møhl, kunde hans Død ikke gjøre mere Indtryk paa mig end enhver anden ung, haabefuld Videnskabsdyrkers, af hvem jeg ventede noget dygtigt, imidlertid rystede det mig ikke lidet i et Brev fra en af mine Disciple at læse: „man taler her meget om en vis Dr. Møhls pludselige Død“. Dig stod han nærmere, og som jeg af dine sidste Breve kan se, endogsaa meget nær og var et af Hovedbaandene, hvorved Du holdtes i nogen Forbin-

delse med den Verden, Du ganske synes at have trukket Dig tilbage fra. Dog, jeg vil ikke tale videre herom, men pludseligt gjøre et Spring i mit Brev, som saa ofte sker i Livet fra Sorg til Glæde, fra Død til Ægtestand og berette Dig, at jeg endnu ikke er indtraadt i denne. Jeg har givet min Svoger i Kommission at bringe det i Orden med Enkekassen, men har endnu ingen rigtig Besked faaet. Hvis Præsten kan lade lyse for os inden Attesten fra bemeldte Kasse kommer, saa have vi bestemt Juleaften til Festen, inden den Tid maa det vel være berigtiget. Apropos, maa jeg anmode Dig om at forføje Dig hen i Myntergaden og bede min Svoger besørge mig min Døbe-Attest tilsendt; den er i min Broder Nielses Værge. Er den forkommet, saa maa Birkholdt faa en hos Stiftsprovsten (jeg er døbt i Oktober 1796 i Nicolai Sogn).

Hvad Arkivvæsenet angaar, da er Raadhus-Arkivet nu bragt i nogen Orden af en Student Hejlmann¹⁰⁸), en Søn af Borgermesteren. Efter det af ham forfattede Katalog findes der Tingbøger og Tingprotokoller fra 1561 til vore Tider, dog mangler enkelte Aargange, item Tingbog over „Fordeeltmænd og Saaremaal“ 1652 og 1597—1610, item Raadstu-Domprotokol fra 1531 af. Akter: Enkelte Sager, men disse fra nyere Tider. Dombog for Trolddom fra 1620—1660, men denne er benyttet aldeles af Grønlund i hans Bog om Hexeprocesser i Ribe¹⁰⁹); Skiftevæsens og Skattesager; Kopi-Bog, Raadstue-Kopi-Bog fra 1613 af, men ligeledes med manglende Aargange. Memorialer og Breve til og fra Magistraten fra 1661 af. Ribe Regnskab fra 1547 af. Toldsager, de ældste 1602, Konsumsjons 1623. Breve til Borgem. og Raad i Ribe fra Frederik d. 1ste—Fræderik 3' og meget mere nyere Krammeri. Du kunde og maaske give mig nogle Finger-Peg, hvad jeg især skal tage fat paa heraf, og hvad jeg skal søge der, indtil jeg

selv kan orientere mig, men førend Givtermaalet bliver der Intet af. Jeg studerer temmelig flittig græsk Grammatik og har begyndt at bearbejde nogle Dele deraf, men for Guds Skyld fortæl ikke det til Elberling eller Madvig. Det er naturligvis blot til Opbyggelse for mig selv og mine Discipler, som har maattet afskrive og lære mit Værk over Aksenterne, som staar slet i Nissens Grammatik¹¹⁰), nu skriver jeg noget sammen om Dialekterne, efter mine faa Hjælpemidler, jeg har ej engang Rutmanns Grammatik, og [med] min ringe græske Læsning kan det ej være meget bevendt, men er indrettet efter Disciplenes Højder. Hvad Misfornøjelsen etc. i det Holstenske angaar, da kan jeg ikke tale noget derom, jeg har endnu ikke læst den Pjece af Landfoged Lorentzen¹¹¹), som har gjort saamegen Opsigt. Jeg skal en anden Gang meddele Dig mine Anskuelser om denne Sag. Nu lev vel, hold Dig frisk og rask, hils alle gode Venner og skriv snart meget.

Din Adler.

12.

Ribe, 24. Jan. 1831.

Kæreste Ven!

Det er meget kuriøst og psykologisk mærkeligt, at man, naar man i 4 Uger omtrentlig har siddet i sin Boliglil i Puggaardsgade, og midt iblandt sine ægteskabelige Lyksaligheds primula veris har stundum lydeligt bandet, ofte stum resigneret bejamret Venners Følelsesløshed og Mangel paa Deltagelse i mit Livs Tagen bag paa Haanden (Vendepunktet i mit Ungdoms Liv-Spil, Tærre¹¹²), og en Operasjon, hvori jeg havde bragt det til en sjelden Virtuositet), naar, siger jeg, under slige Omstændigheder, Døren gaar op, Postbuddet Winther (der in parenthesi til lige er Barber, Skrædder, Bælgetræder, Graverkarl og Gartner) træder ind og bringer, istedet for den forventede

Sønderknuselses ydmyge Tilstaaelse, hovmodig Brammen, fræk Syndsfor nægtelse og end ydermere Bebrejdelsers Mangfoldighed. Ved du da ikke, selvtroede, ordentlige, bogholderiske Menneske-Jurist, at jeg var, og det sjeldneste er dog det Hukommelsen vedklæbendste, den sidst brevskrivende, og Du, mirabile dictu¹¹³⁾, den længsttiende? Skrev jeg ikke første Post efter at have modtaget Dit, alt til [i] det mindste Middelalderens Historie henførende Brev, vel, om jeg mindes ret, noget kort og vist ikke noget godt? men dog skrev jeg, og mere forlanger Du jo ikke. Har Du ikke talt med Høyen¹¹⁴⁾ for nylig, han vil maaske kunne fortælle om min umaadelige Vrantenhed, min Urimelighed, Skændlyst, Modsigelsessyge, naar de reglementerede 3 Uger er gaaet, og jeg intet Brev faar fra Dig, samt det brede, glæde-straalende Ansigt jeg oplader, naar Du endeligen aabner Din Sluse og sender dine ny hadefulde, skalkagtige o. s. v. Velsignelser over din blandt Jens Lunds og Etatsraad Dittos Landsmænd nedsyldede, jævn Menneske-Snak bedyrftige Landsmand.

Samme usalige Landflygtning haver nu havt Bryllup. Blev under mange Eloger¹¹⁵⁾, Lovtaler, Æresprisninger, Kundskabs og Vidskabs Berømmelser etcetera, viet i gamle Ribes Domkirke af vor forsigtige Stiftsprovst¹¹⁶⁾, efter at være lyst 3 Gange fra Prædikestolen af samme verertigvise Person, noget som ellers er uhørt her i Menig- og Christenheden, hvor enhver „holstensk“ Bonde løser Kongebrev. Mit Bryllup stod paa Gæstgivergaarden, gjort af min Kærestes Broder, simpelt og indgetogent, kun for Familien og mine Venner Stiftsfysikus Randrup og Købmand Enevoldsen, førstnævntes Sang har Du vel modtaget af min Svoger, hvis ikke, saa lad den hente, og sig mig, hvad Du synes om den, hvis Du vil skrive til mig og ikke fræk paadutte mig Pligt-Førsømmelse, som

nu, da jeg følte mig saa inderlig tilfreds over min sjeldne Brev-Besvarelses-Expeditheds-Iver. Min Vej, da jeg kjørte til mit Elskovs Paradis med min unge Brud og rare gamle Tøs, (det er en Perle, min Broer!), vi kjøre nemlig i Ribe og quidem¹¹⁷) i Kareth, naar vi gøgle, samt naar vi have Bryllup, var klart belyst af Maanen, samt af Lys i *honorationum* og andres Vinduer. Efter at have bortreformeret denne hele Dag, jeg læser nemlig nu (den 25. Jan.) foruden mine 28 ugentlige Skoletimer 1½ Time daglig med Grev Sponnecks Søn, og 2 Gange 2 Timer ugentlig med nogle unge Damer, hvis Franskhed jeg exesserer og polerer; efter dernæst at have været paa Komodie Prøve paa Vor Tids Mennesker¹¹⁸), som jeg ikke har behøvet at høre Overskovs Navn for at erklære for et maadeligt Produkt, hvormed vi ville fejre Majestætens Fødselsdag, og hvori jeg skal spille Elkanin Levi, sætter jeg mig nu, Klokken er slagen 11, til at ende dette Brev. Kunde man ikke praktisere sig herfra, det er givt eller ugivt det evige Refrain paa mine Breve. Er det da umuligt, at jeg kan transporteres herfra?

Jeg har, som Du formodede, modtaget Gratulasjons Visiter fra hele det kultiverede Ribe, men ikke været grov mod dem, men derimod særdeles kortvillig og amüsan. I Kirken, hvor jeg efter Kutyme var Dagen efter Brylluppet, udfandt jeg 3 særdeles heldige Materier, hvormed jeg paa den mest badinerende¹¹⁹) Maade underholdt de mig visiterende 3 forskjellige Stænder. Ikke saa heldig var jeg med de i og for sig fortrinlige Materier, hvormed jeg vilde eksellere med mine Kontra-Visitter, da jeg uheldigvis altid i en synderlig Sindsforvildelse kom med No. 3, naar No. 1 gjordes Behov, og saa videre. Vil Du bede Reitzel sende mig snarest muligt de Bøger, jeg skrev om, desuden Gjenganger-Brevene¹²⁰), som jeg er uhyre tør-

stig efter, 2 Ex. Dichmans¹²¹) franske Grammatik, og 3 Ex. af Abrahams¹²²) eller en anden for Damer tjenligere fransk Stiløvelse-Bog. Ligl. Forts. af Repertoiret, Flyveposter, og om Du kunde faa fat paa noget poetica og andet, ventes Du at vedlægge samt et Brev. Jeg har endel andet at skrive Dig om, blandt andet om Sylv. Hertz kunde Du skaffe mig at vide, hvorledes det hænger sammen med Hyphofs Privilegium, var det farligt. Hilsen fra min Kæreste og din

Peter Adler.

13.

Ribe, d. 21. Aug. 1831.

Du har rigtignok sat mig i stor Ængstelse og Ærgrelse med Din urimelige Tavshed. Selv et af Dine længste Breve vilde ikke slaa til, naar jeg skulde fortælle alle de mulige Grunde, hvormed min Fantasi vilde motivere denne lange Tien. Det glæder mig, at Aarsagerne dog ikke vare slet saa slemme, som jeg stundum bildte mig ind. Jeg har som sædvanlig i Sommerferien gjort en lille Udflugt. Jeg kørte med min Kone og 2 Disciple over Bekke, Randbøl, Kollemorten, Nørre-Sned, Palsgaard, Vrads, Them, Silkeborg til Gravballe-Gaard¹²³) (18—20 Mile), der var vi 1½ Dag over, kørte derpaa over Frijsenborg til Ristrup (4 Mil) til min Svoger Rahr¹²⁴). Derfra gjorde jeg adskillige Smaa-Ekcurser. Vi vare i Aarhus 2 Gange til Olafs Markedet, hvorfra jeg gik til Riisskov og til Marselisborg. Om Mandagen gik jeg til Rye og Himmelbjerget, og næste Dag over en navnløs Bro, Sandvad-Kro og Niim til Uldum, hvorhen min Kone Dagen efter kom kjørende direkte fra Ristrup. Til Randers kom jeg altsaa ikke dennegang; jeg stod i den Formening, at Timm var ansat i Aarhus Regiment. Den blinde Lange talte jeg ej heller med i Aar. Fra Uldum gik jeg en Dag ind til Vejle over Greis Mølle,

hvor der er paradisisk. Endelig kom vore Disciple Løvedag Aften og afhentede os til Ribe. Undervejs stødte vi sammen med Professor Ursin, der snøvlede, pralede, mind-sakkede og lømlede paa Randbøl Hede ligesaa rask som paa runde Taarn. Han var nogle Dage her i Byen, men her taledede jeg ikke med ham¹²⁵). Prinds Christian har ligeledes været her og satte Folk i Forlegenhed med sine Spørgsmaal om Antiquiteter o. s. v., hvorom han syntes at vide bedre Besked end Honoratiores, som viste ham om¹²⁶). Han syntes at ville gjøre sig populær; lod derfor Byens Eligerede og Borgerskabs Anføreren ansige til Tafels, gav sig i Snak med Bønderne paa Skiftstederne, gik ind i et Bondehus paa Heden for at se, hvordan de kunde leve i slige Hytter. I Hjerting præsenterede Birkedommer Horn¹²⁷) fra Fanø 4 Piger der fra Øen i deres Nasjonaldragter; den ene af disse, med sin Strude (et Slags sorte Tøj-Masker) for Ansigtet, holdt en Harangue¹²⁸) til Prindsen i Kjøbenhavn-, eller i det mindste Riber-Dansk, frapperede med sit smukke Ansigt efter at have aftaget Struden, men bezauberte med sine pikante Svar Prindsen og Konsorter overordentlig, som undrede sig over en saadan Dannelse blandt Pigerne paa en saa afsides Ø, indtil vor Toldinspektør Bøgh sagde afsides, men saa at alle kunde høre det: Det er sku heller ingen Fannike-Pige. Stiftamt. forsikrede nu, at hun var født paa Øen, konfirmeret der, at hendes Forældre boede der o. s. v. Ja saa er hun jo uimodsigelig en Fannike, svarede Prindsen, og havde Ret. Men spørger man om, hvorvidt hun, der er opdraget i Ribe, omgikkes der de eneste dannede Familier, ogsaa en Tid har været i Kbhavn, er skikket til at give Prindsen Idee om Kulturen paa en Ø, hvis Sprog hun ej engang taler, saa maa man tilstaa, at Bøgh ikke har aldeles Uret.

Vor Biskop er død, hvem vil I gøre til Successor i Hast¹²⁹)? Jeg vilde søge om et Gratiale, vil Du ikke forhøre Jens Lund, hvad der derved er at iagttage o. s. v. I Raadstuebøgerne har jeg ikke læst videre, siden jeg sidst skrev Dig. Men hvoraf jeg gjorde Uddrag, var en Raadstu-Dombog, Tingbøgerne begyndte først ved 1461, nogle uordentlig sammenheftede Blade, Oktav og Kvart blandt hinanden, meget slet skrevne, hartad ulæselige. Min Rektor og jeg gaar og glo paa hinanden, tale sjældent sammen, dog har der ingen Scener været mellem os siden. Du maa ellers tro, han er i mange Henseender ikke bedre end Mejsling¹³⁰), uden at han firer noget mere for sine Overmænd; imod Disciplene lader han til at være noget bedsk. Levvel, hils alle gode Venner, og lad mig for Guds Skyld ikke saa længe vente Brev som sidst.

Din Peter Adler.

Vil Du hos Reitzel bestille:

Fredmanns Epistler, med Musik, paa det snarest, og lade Regningen følge med, da den ikke er til mig selv.

14.

Kbh.n.¹³¹), d. 20. Sept. 1831.

Da man jo nu ikke ved, om man staar levende eller død op om Morgenens, om ikke al Brevskrivning ogsaa er sin Ende nær, saa maa man ikke opsætte at lade sine Venner vide, at man dog endnu er til. Sundhedstilstanden her er iøvrigt fortræffelig og som talende Bevis herpaa sendes 7 sunde, stærke, rødmossede Jyder over til Eder. Imellem skrækkes vi jo med Rygte om Cholera i Hamburg, men det rører mig ikke synderligt. Langt mere Sotens sørgelige Katastrophe. Jeg lever ganske ved det gamle, travet paa Skolen, gloer ad Professoren, gaber, raaber Ve over Ribe og denne Verden, siger Grovheder

o. s. v. Vi have iøvrigt Examen i denne Tid, som er en Slags Fritid. Vi har faaet en ny Klubvert, en Tysker, som vil sætte Gjestgiveriet paa en stor Fod. Det er en maadelig Ressurce, jeg gaar ogsaa temmeligt sjældent derhen, en enkelt Gang kommer jeg ogsaa til Fløche, en mere borgerlig Klub, hvor jeg sidder en halv Times Tid og hører paa jevn Folkesnak, hvoraf jeg dog vil meddele Dig en Prøve, som jeg hørte iaftes. De Talende er Overlærer Hansen¹³²) (en hel pudsig, men meget dygtig Karl) og en Stiftsrevisor Hansen. *Overl.* forklarede, hvor uvist det var, hvor *Niels Ebbesen* havde levet, og at *Nørreriis* ligesaagodt kunde ligge paa Vest- som paa Østkanten. *Revisoren:* „Men hvem var denne *Grev Gert*, hvad vilde han nær paa“. *Overl.:* „Han havde Jylland i Pant og vilde“ o. s. v. *Rev.:* „Var den *Grev Gert* ikke egentlig fra *Vestfalen*“. *Overl.:* „Nej, De konfunderer ham med *Gert Vestfaler* hos *Holberg*, det var en ganske anden Mand“. Og nu vedblev Samtalen uden at nogen lo eller fandt det mindste besynderligt ved Spørgsmaalet eller stødende ved Svaret. En meget hellig Præst, *Ørbæk*¹³³) her i Egnen vilde for noget siden omvende bemeldte Overlærer, som ikke er meget ortodox. Han traf ham i nogle astronomiske Peregninger og bad ham mere at henvende sine Tanker fra de andre Kloder og til vor Jord, da det dog var det vigtigste, da Gud havde sendt sin eenbaarne Søn til den for at forløse den. „Og hvoraf vil De bevise mig“, svarede Overlæreren heftig, „at han (Gud) ikke selv har været paa nogen af de Andre“. Hvorpaa Præsten anbefalede sig, og renoncerede paa sit Omvendelsesværk.

Din Efterretning om *Reitzels* daarlige Sundhed foruroliger mig lidt, der er vist et stort Virvar i vor Konto. Jeg vilde gjerne have det rigtig paa det Rene. Jeg skal hilse Dig mange Gange fra min Kone og bede Dig hilse

alle Bekjendtere, navnlig min Familie, fra hvem jeg ikke længe har hørt noget. Skriv mig uagtet Kanselli, Kolera og Eksamen snart og meget.

Din Peter Adler.

15.

Ribe, d. 2. December 31.

Men, min allersødeste Ven! Hvad i al Verden fejler Dig. Lider Du af en Forkjølelse, der har slaaet sig paa Fingrene? Har Stemann¹³⁴) gjort Dig til Koncipist, Kopist og Expeditour af alle Cholera-Anordningerne? Er Du bleven lam i Fingrene af at gjenopgrave Christian d. 3dies Tidsalder, dens Aand og Skikke, dybt begravet i Archiverne?

Dog alvorligt, min kære Jacobsen, lad mig endelig snarest muligt høre noget fra Dig. Det er over 3 Maanedre, siden jeg sidst hørte fra Dig. Jeg er meget urolig ved Aarsagen til denne saa usædvanlige Tavshed. Jeg har alt i længere Tid villet skrive Dig til derom, men bestandig tænkt, næste Postdag maa dog bringe nogen Oplysning. Jo flinkere og venskabeligere Du hidindtil har været, end-og med Opofrelse at vedligeholde denne Korrespondents, hvis Behagelighed og Nytte, ja Vigtighed er større for mig, end Du, der aldrig har levet i en saa afsondret Krog, kan forestille Dig, desto større maa min Urolighed og Bekymring være ved nu at se den afbrudt saa pludselig og uden nogen mig bekjendt Anledning. Dog kan jeg jo naturligvis ikke paalægge Dig noget som Pligt, hvorfor jeg intet Vederlag kan give, og dine tidligere Ytringer, at disse dine Meddelelser skænkede Dig selv Fornøjelse, har jeg tildels anset som Ytringer af Delikatesse og Distraction for at gjøre mig Forbindtligheden saameget mindre trykkende. Dog, hvorom alting er, vil jeg anse det for et godt Omen, at jeg paa Litzdagen, Napoleons Kroningsdag¹³⁵), en

af mine lykkelige Dage, Du ved maaske peger en Dagvælger paa hvilken, der altid plejer at træffe mig noget behageligt, og haaber derfor, at den mig saa kære Korrespondents vil blive fortsat som før. — Du har maaske set af Aarhus-Avis at her har været Smitsot i Byen og flere Huse har været spærrede. Den har virkelig ikke været saa ubetydelig, dog langt fra ikke saa slem, som Rygtet i Omegnen har fortalt, som gik saa vidt, at næsten Halvdelen af de Handlende og Haandværkere, som fra Apenrade og Hadersleb etc. besøge vore Markeder, vendte om paa Halvvejen ved det sidste. Der fortaltes nemlig, at 400 laa syge her i Byen, og at minimum af de daglige døde var 6, og især beraabte man sig paa det Factum, at af de 3 Lærere ved Byens danske Skoler de 2 vare døde. Dette sidste er vist nok sandt, dog har her, efter Doktorens Forsikring, aldrig været over 40 syge paa engang af Soten, som ogsaa nok kunde gaa an. Vist er det, at 19 Huse paa engang vare spærrede. Sygen har isøvrigt især angrebet usle, forhungrede, laveste Stænder. Foruden de 2 ovennævnte Skolelærere, som dog begge var Drukkenbolte, er kun een, nemlig Distriktslægens Kone, af de bedre Klasser død deraf¹³⁶).

Hvad mig angaar, da har jeg i det hele befundet mig vel, lidt upasselig har jeg været, især af Mangel paa Bevægelse. Min økonomiske Forfatning er heller ikke saa slet, som Folk, der ved, hvor smalle mine Indtægter er, skulle tro. Jeg har nu, paa 23 Dage nær, været givt et Aar, har etableret mig uden at angribe min Kapital, og levet anstændig uden at sætte mig i Gjæld for en Søsling. Vistnok har jeg haft ikke ubetydelige Indtægter i Aar uden for mine sikre Indkomster (over 100 Rdl. H.), og vistnok har jeg gjort den sørgelige Erfaring, at jeg uden saadanne ikke kan slaa mig igjennem, men den Tid, der er gaaet,

er dog gaaet, og ophører end disse Indtægter, som de tildels alt ere, saa kunne dog lignendes aabne sig, og Tillæg i min Gage maa jeg dog snart kunde vente. Jeg havde halvvejs i Sinde at ville søge om et Gratiale, men de mange Ana [ ]¹³⁷⁾ jeg læste over i Maanedsskriftet, gjorde, at jeg skam[mede mig] og lod være, da jeg dog havde saa meget mere Haab om at faa det, som mine Elever brillerede i mine Fag til Artium og skal af Engels-toft¹³⁸⁾ have tildraget sig og mig betydelige Eloger. Du kunde dog lejlighedsvis, om Du talte med Lund, høre om det kunde hjælpe, jeg søgte. Recensjonen over indbyrdes Undervisning har tildraget sig en Opmærksomhed og et Bifald her i By og Egn, som jeg troede umuligt at noget Litterært kunde. Min gode Ven, den brave, tykke Købmand *Enevoldsen* er død paa en Rejse til Fanø¹³⁹⁾. Mange Hilsener fra min Kone, som tillige med mig stærkt spekulerer paa en Københavnsrejse til Sommer, af hvilken der ventelig bliver noget. Skriv mig nu endelig med næste Post.

Din Peter Adler.

16

[Ribe] d. 4. Febr. 1832.

Bedste Ven!

Jeg maa først og fremmest takke Dig for dit sidste nyhedsrige, fortrinlige Brev, dobbelt kært, fordi det kom ikke saa meget længe efter sin Forgænger og altsaa kan lade mig haabe, at vor Brevskriften kan komme i sin gamle Gang igjen. Den Rolighed, Du tror at spore hos mig ved de Ulykker, som traf i min Kreds først i Aaret, er ikke saa stor, som Du synes at tro. Der er faa Ting, der har gjort saa voldsomt et Indtryk paa mig som min Svogers ulykkelige Død. Jeg har ogsaa siden den Tid heldt mig endnu mere hjemme end før, især er min, vel

alt før den Tid, indskrænkede Klubgang nu saa godt som ophørt. Saaledes var jeg ikke med at fejre Kongens Fødselsdag, og i den Komædie, der spiltes sidst, tilbageleverede jeg min Rolle, ligesom jeg heller ikke har modtaget nogen i den nu forestaaende. Det er første Gang, siden jeg kom til Ribe, at jeg ikke har gjøglet med. De eneste, jeg ser i mit Hus, er nogle Fruentimmer, Veninder af min Kone, en sjælden Gang Randrup og en Procurator Grooch, med hvem jeg har fornyet Bekjendtskab, der daterer sig fra 1817 eller 1818. Jeg flytter til Paaske og kommer til at bo ret net; det vilde være mig en stor Glæde, om det kommende Foraar blandt andre sjældne Fugle bragte min fromme Ven her til Byen og fløj ind i bemeldte mit lille Hus. Nogle Dage tror jeg nok, Du vilde kunne holde ud her, og Jylland, vel mest det østlige, er nok værdt at gjøre Bekjendtskab med.

Din Anekdote om vor gode Bisp har moret mig og Randrup, hvem jeg meddelte den, særdeles¹⁴⁰). Det er ellers, af en Ripenser at være, et flinkt Stykke Karl. Han har dog nogen videnskabelig Interesse, Særsyn hos os. Han forsikrer at vide som afgjort, at vor Ven H. Hertz er Forfatter til *Gjengangerbrevene* etc.¹⁴¹). Jeg har nu engang sat mig i Hovedet, at Thortsen er Forfatteren, og jeg vil se en Proklamasjon eller deslige for det Modsatte, førend jeg giver tabt. Samleren af Nytaarsgaven er ingen ret Fodgænger og har aldrig været ved Østerport Søndag Morgen før den aabnes; de Lokalteter kjen-der jeg. Anakronismer gjør han ogsaa, for Dyrehavssøndage aabnes den 3 eller 3½, naar den ikke staaer hel aaben¹⁴²). Bemeldte Bisp er iøvrigt den, som har faaet mig til at sætte Læseselskabet i Virksomhed, som Du urigtig kalder projektert, thi det var alt i fuld Gang, da jeg skrev Dig sidst. Jeg har taget mig den Frihed at lade et

Par af de af Dig mig sendte Pjecer sirkulere, hvis de ikke, som jeg dog haaber, vender tilbage i en Tilstand, at jeg kan sende dem til Dig, vil jeg beordre Reitzel at give Dig nitide¹⁴³). Det er vel sidste Halvaars særdeles Rigdom paa slige Pjecer, der har ladet os føle Savnet af dem, dog kommer der jo altid noget deslige til Verden, og svært meget have vi ikke Raad til. Du maa bede Reitzel sende mig noget med første Post, thi den første Serie har udcirkuleret om 14 Dage. Deriblandt ønsker jeg David contra Holstein¹⁴⁴), [.....] Oprør i Litterat.¹⁴⁵), Knap¹⁴⁶) om indbyrd. Undervis., Fenger, Rejse i Græk.¹⁴⁷), Ugeskrivtet No. 9—12 fra forrige Aar. Molbeck, Forelæsninger 6te Hefte, samt om mere er udkommet. Heibergs Drama¹⁴⁸), hvis det er at faa; ellers ingen Romaner og af Komedier kun originale. Skulde et enkelt No. af Raketten være særdeles mærkeligt, kunde Du ogsaa lade det komme. Reitzels Pakker maa især ikke mangle et Brev fra Dig. Mere en anden Gang.

Din Ven Peter Adler.

17

Ribe d. 17. April 32.

Det har af flere Grunde ægret mig, at jeg ikke har skrevet til Dig for noget siden, især da jeg fik dit sidste Brev. Jeg havde nemlig ved at læse Anonym Nytaarsgave 2den Gang fundet det ganske rimeligt, at Hertz, som almindelig her nævntes som Forfatter, kunde have skrevet den, men især var det blevet mig en afgjort Sag, at Du havde skrevet Indledningen, og jeg vilde i mit næste Brev dutte dig det paa. Samme Indledning har glædet mig særdeles, og i Grunden mest af alt i Bogen, skjøndt det øvrige er al Ære værdt, da det er det eneste Humorige i den, som Du ved, jeg har afgjort Prædilection for. Den vandrende Samler bomrer ellers i nogle Smaa-

ting i sin Morgentur (f. Ex.: Porten oplukker i Dyrehavstiden 3½, der er en Portner og ingen Soldat, som lukker Østerport op, Karle med Bærebaare med Konditori og andre slige Sager ere ej saa tidligt paa Færde, idet mindste har jeg aldrig i min lange Morgenpraksis stødt paa slige Folk). Ligesaa vist som faa uden jeg kunde opdage slige ubetydelige Anstød mod Localiteter, ligesaa vist er det, at ingen har kunnet læse denne Skildring med den Følelse som den stakkels gamle, som det synes for bestandigt banlyste Peter Adler, der har siddet for Maleriet. Den Glæde, som hine Morgenture skænkede mig, maa jeg uden Betænkning erklære for det reneste og fuldkomneste, jeg nogensinde har nydt. Jeg har sjælden eller maaske endogsaa aldrig meddelt mig derom med noget Menneske, jeg har aldrig set nogen søge den paa den Maade, mine Modstandere ved Porten vare alle paa en eller anden Maade Rejefangere¹⁴⁹). Jeg har ofte set unge Mennesker i større eller mindre Selskab syngende, spørgende s. s. v. føle stor Fornøjelse en smuk Morgen i en smuk Egn. Men en enkelt Mand har jeg aldrig truffet, der, som jeg, slentrede om i Naturen blot for dens Skyld, som ikke, mens han samlede Sten eller Urter eller gjorde sig Mosjon, eller søgte Stof til Maleri eller Digte o. s. v., glædede sig ved, at han gjorde alt dette en smuk Morgen i en smuk Egn. Menneske-Vrimmel, pittoreske Personer undgik jeg mere end jeg søgte, betragtede dem kun som Staffage. Mennesket maa jeg i det Hele maaske bebreide mig, at jeg har sat for lidt Pris paa, gjort mig for lidt Umage for at kjende; agtet for lidt og der for nok heller ikke begrebet tilstrækkeligt. Det forekommer mig som oftest til Byrde og overflødigt i Naturen, og aldrig vil jeg tilstaa, at denne kan synes at være for deres Skyld, kun yderst sjælden at de har forskjønned den. Men ved

saaledes at betragte og leve mig ind i Naturen ganske for dens egen Skyld, var jeg kommen i en mærkelig Rapport til den, jeg kan næsten sige den virkede ikke gennem Øjne og Øren, men umiddelbar paa min Følelse (Du maa gjerne le), og det er den højeste og sandeste poetiske Følelse, jeg har nydt; thi saaledes virker jo Poesien, Fantasi umiddelbar paa Fantasi, og jo umiddelbarere des mere poetisk, men aldrig har *Shakespear* virket paa mig som *Dyrehaven*, aldrig *Lord Byron* som en maaneklar Aften eller Solens Opgang. Da jeg tænker saaledes, kan du begribe, at Grundtanken i det ellers i saa mange Henseender dejlige Digt, Naturen og Kunsten¹⁵⁰), har maattet oprøre mig, og det viser dog, at den rigeste, mest poetiske Behandling og Fuldenndhed i Formen (Digtet er i den Henseende et Mesterstykke) ikke kan hæve en prosaisk Grundidé, og det er da den, at forgængelig Menneskekunsts parodiske Efterligning af den evige Natur tiltaler Fantasien mere end Naturen, at vi savner den Ro i Naturen, som Kunstværket har, eller at vi savner Livet; thi Bevægelse i Naturen er Liv og kundets døde Efterligning har saakaldet Ro. Dog jeg maa afbryde, jeg venter snart igjen Brev. Mange Hilsener fra min Kone, hils Hertz.

Din Peter Adler.

18

Ribe, d. 15de Febr. 1833.

Kære Ven!

Jeg kommer her med mit Skriveri som en bodfærdig Synder, og vil forsøge at blæse Liv i vor næsten hendøende Korrespondens. Jeg har været meget overhængt med en Del for det meste brødløse Forretninger, som Skole- og privat Undervisninger, ca. 42 Tm. ugentl., Katalogs-Forfattelse og Arrangsjering af et ikke ubetydeligt Bib-

liotek, Komadiespil, Læseselskab o. s. v., item har jeg ventet, at Du skulde purre mig, og jeg saaledes liste mig til et Brev. Jeg maa først bede Dig takke Hertz mange og atter mange Gange for hans Lystspil, deres Modtagelse var mig en af de største Glæder, jeg længe har nydt, og det smigrer min Egenkærlighed ikke lidt at vide mig erindret af en saa udmærket Digter, som navnlig jeg sætter saa megen Pris paa. Burchardt¹⁵¹), der behagede mig saa særdeles ved Opførelsen, som Du nok erindrer, gefaldt mig noget mindre ved Gjennemlæsningen nu; hvormeget det den Gang har interesseret mig, kan jeg se af, at jeg endnu bevarede det Scene for Scene i min Erindring, og det er altid ubehageligt at gjense et Digterværk, der har tiltalt en særdeles, i en forandret Form, Savnet af et enkelt Indfald, et enkelt paafaldende Træk er istand til at forstyrre hele Fornøjelsen, jeg kan derfor ikke begribe, hvorledes Digterne kunne bekvemme sig til Omarbejdelse af andet end hel mislykkede Produkter. Flyttedagen¹⁵²) er et meget godt Stykke, og vist af megen scenisk Virkning. Det anses rigtignok ogsaa af det største Publikum for Hertz' bedste Arbejde, men jeg træder aldeles over paa deres Side, som giver Emma¹⁵³) Palmen. De to andre Stykker, især Flytt., minde vel meget om Holberg, men dette er aldeles et Studium af Naturen. Mangelen paa Handling, som Du har omtalt, er aldeles ikke paafaldende, Forfatteren har skildret sine Personer med saa megen Sandhed og udrustet dem med saameget Liv og Bevægelighed, at de ikke behøve nogen udvortes Anledning for at vise Publikum deres gode og svage Sider. Den herlige Skildring af de to kvindelige Karakterer og Forholdet imellem dem har bragt mig paa Tanken om H. ikke ogsaa skulde være Forfatter til En Hverdagshistorie¹⁵⁴). Hvad jeg ene maa dadle ved Emma

er Doktor Mørk, ikke som om Karakteren ikke var sand og naturlig skildret, men som den er, kunde den vel passe i en Novelle, men forekommer mig ikke dramatisk; han maatte have en eller anden fremstikkende komisk Særlighed for at kunne stemme med Skildringer som Vagtel og Hr. og Fru Ritter. Jeg har skrevet saa vidtløftig herom, for at du kan se, hvormeget Stykkerne have interesseret mig. Dog maa jeg endnu bemærke, at jeg for en Del savner hos Emma det Overgivne og Kaade, som der var saameget af hos Burchardt i dens ældre Form. En anden Bog, der har tiltalt mig meget, og som jeg anser for det bedste i sin Slags, vor Litteratur har, er Blichers Noveller¹⁵⁵), den har i det hele gjort megen Lykke hos vor lille Læsekreds her, jeg gad gerne vide Dine Tanker om den. Jeg gad vidst, om man skal være Jyde eller nærmere bekjendt med Jylland for at vurdere den rigtigt, som man i Grunden skal være Københavner for at skatte Heibergs og Hertz' Arbejder rigtigt. Hvorledes var Heibergs Geburtsdags-Vaudevilje? Der er i det Hele meget, jeg ønsker at vide af Dig. Hvem er den Vielgereiste, hvis Brochüre jeg har faaet til mit Læse-Selskab, og som det er forbudt at oversætte og ekstrahere i Bladene. Kjender Du en Historie mellem Prinds Frits, Hvass og Løjtnant Oxholm¹⁵⁶), som jeg har set omtalt paa en aldeles mystisk Maade i et Brev, nemlig: Du kjender formodentlig Historien mellem Prindsen, H. og Oxh., den arme Konge! skal han sende ham til Guinea!! den 8. Marts skal den selebreres eller ej? Konstitusjonen? Universitetet, de vakante Professorer? Forandringer i Ministeriet og meget andet?¹⁵⁷) — Jeg lever ret godt, og har isinde at gjøre en Tur til København i Sommer, men kan jeg faa Permission? jeg vilde gjerne have 3 Uger til Sommerferien. Sagen er, at faa Turen arrangsjeret paa det

bedste, min Kone skulde med. Var jeg ene, vilde jeg gjøre den tilfods, men nu gaar det vel ikke an. — Jeg tror nok, jeg kan spare 100 Rbd. sammen til den Tur, og det er vel ogsaa tilstrækkelig. Mine finansielle Omstændigheder ere ret taalelige, jeg er vel ikke den bedste Økonom, men min Kone desbedre. Næste Vinter vil jeg spare endnu mere, jeg trækker mig nemlig bestemt ud af Klubselskabet, især for at slippe for det mig alt mere og mere fatale Komediespil. Jeg har alt i Vinter spilt Ludvig Haller i Fornuftgiftermaalet¹⁵⁸), Jacob v. Thybo, en Frontin¹⁵⁹) i et gammelt Stykke Skændegesten¹⁶⁰); Ephraim Golz i Østergade¹⁶¹) og Dowley i Formynder og Myndling¹⁶²); de 2 sidste især med Eclât. Der spildes for megen Tid der- ved, Udenadlæren er for triviel, endnu triviellere Opsøgen og Indretning af Kostymet; kort sagt: den gamle Bur- chardt har Ret. Vilde Du ikke bede Reitzel afbestille Bien fra dette Kvartals Slutning. Raketten¹⁶³) ville vi vedblive at holde, hvormeget jeg endogsaa har modsat mig, det er ikke alene umoralsk at understøtte med sin Subskription, men nedværdigende og ydmygende for en Videnskabs- mand at læse sligt. Men Ripenserne er nu engang for- gabet deri. Var jeg despotisk Regent, vilde jeg ogsaa un- derstøtte sligt et Blad, Intet kan gjøre Opposisjon mere forhadet; dertil savner den store Hob, vant til at læse Sligt, alt pikant ved en fornuftig Opposisjon, som ikke saaledes er indsyttet i Skjeldsord og Injurier. — Jeg ven- ter nu med det første Brev fra Dig og skal da ordent- ligen og fornuftigen svare Dig, for at vi kan komme i den gamle Dur igjen.

Din Peter Adler.

Ribe, d. 8de Novemb. 33.

Kære Ven!

Hvor blev de mange fortræffelige Løfter af om Fornyelsen af vor Brevveksling paa den gamle Fod, om det Liv, som igjen skulde komme i det hendøende Væsen. Det blev til Vind i Tromgaten. Jeg har ordentlig været syg af Brevlængsel. Maatte kun disse Par Linier igjen aabne Munden paa Dig og sætte Din lille spidse Pen i Bevægelse. Her ved Skolen er naturligvis alt ved det Gamle. Vi har kun mistet en Adjunkt, Bildso¹⁶⁴), der er bleven Præst og faaet en do., en Cand. theol. Suhr¹⁶⁵) istedet. Jeg troer imidlertid ikke, at det vil volde nogen Forandring, i det mindste ikke i mine Lærefag. Mine Elever have iaar staaet sig særdeles godt i mine Fag. Jeg fortalte Dig nok, da jeg var i Hovedstaden, at den „store og gode“ Mynster¹⁶⁶) havde sagt mig, at jeg var indstillet til Gagetillæg. Samme Tillæg har jeg imidlertid Intet hørt til. Du gjorde mig en stor Tjeneste, om Du vilde forhøre hos Jens Lund om Sammenhængen dermed; om det er afleveret, opsat eller glemt, hvilket sidste jeg næsten maa tro. Jeg ved nok, Du holder ikke meget af slige Kommisjoner, men jeg har Ingen anden at henvende mig til derom. Skulde det imidlertid være Dig ubehageligt, og Du ellers ikke taler med Lund, saa faar det at være. Jeg har i disse sidste Dage første Gang i de 6½ Aar, jeg har været her, set det interessante Skuespil af en høj Flod, der dog ingenlunde var af de højeste, den i 1825 steg omtrent 3 Alen højere endnu. Imidlertid var Byen dog ganske omflydt, og Samfærdslen blev afbrudt; i Byen selv stode kun de ved Aaen liggende Gader under Vand. Men et ophøjet Syn er virkelig den uhyre Vandmasse, der med svære Bølger oversvømmer Enge, Marker, ja endog

Landevejene. En Del Kvæg omkom, dog mest Faar, da det store Kvæg, navnlig Slagtekvæget alt var kommet ind. Det, der gjør Din Tavshed dobbelt ubehageligt for mig, er, at slet ingen af mine Omgangsvener her, siden Biskop Fogtmanns Afrejse, har nogen Forbindelse med Kbhavn, og der var dog adskilligt, jeg gjerne hørte noget om. Saaledes den kielske Johansens Flauser ved Ex. artium. Jeg skulde dog ikke have stødt min fromme Ven for Hovedet ved mit Ophold i Sommer i Byen. Du ærgrede Dig vel over, at Provindsen og Aarene havde gjort mig betydeligt dummere end tilbørligt. Men Du maa tage i Betænkning, at Din Tavshed ingenlunde gjør mig klogere. Iøvrigt maa jeg istemme mit gamle Litani over mit ubehagelige og kjedsomme Ophold her, og jeg ærgrer mig regelmæssig hver Aften over, at jeg slet ikke benyttede mit Ophold i Kbhvn. i Sommer til at inkaminere min Forflyttelse. Jeg har faaet en ny Discipel i denne Tid, en halvgammel Jøde, Bogholder hos og vel Kompanjon med en gevaltig Manufactur-Handler Tachau¹⁰⁷), der har etableret sig her i Byen. Jeg lærer ham Dansk med en særdeles Fornøjelse — det er dog nogle mærkelige gode Hoveder disse Jøder. Jeg taler saa ofte og saa meget Tysk heri Byen, at jeg endog begynder at bruge Germanismer. Manufactur-Handelen her i Byen er i den senere Tid blevet meget betydelig, og Ribe er nu blevet Hovedstapelstaden for Smugleriet til Jylland. Toldgrænsen er siden ifjor blevet forstærket med nogle og tyve Lansenerer, og det er utroligt, hvor stærkt Smugleriet er tiltaget siden den Tid. — Jeg skal hilse og skjænde paa Dig fra min Kone; vi har endnu den gamle Sorg, jeg har snart opgivet Haabet om at blive Fader til en Jyde. Min Mikkell, Jyllands første og berømteste Hund, er ikke vel tilmode, den har

mistet sine Hvalpe og sin Pels. Levvel, min Ven! og skriv med næste Post til

Din Adler.

20.

Ribe, d. 25de Febr. [1834].

Det gjorde mig meget Ondt at se af Dit sidste Brev, at Sygdom havde været Aarsag til Din lange Tavshed, og vistnok, skjøndt Du ikke nærmere vil omtale den, af en alvorlig Natur. Jeg ved, Du giver ikke efter for Lidt. Dog, jeg glæder mig ved, at det er forbi og haaber, at Du nu igjen som før vil finde en Adspredelse og Fornøjelse i at underholde Dig med din gamle Ven. Jeg har det legemlig meget vel, kun foruroliges jeg imellem noget af min tiltagende Fedme; jeg er nu saa tyk, at jeg ikke uden Besværlighed kan gaa (Du ved vel, hvad jeg forstaar ved at gaa). Min økonomiske Forfatning er just heller ikke slet, jeg ved ikke, om jeg har skrevet Dig, at jeg har faaet Tillæg. Derimod har jeg mistet mine fleste private Informationer, hvorved jeg har faaet det mageligere. Jeg beskæftiger mig ikke med noget litterært Arbejde, men anvender temmelig megen Flid paa, hvad jeg læser i Skolen, især paa Historien, og det har givet de historiske Timer, som begyndte at blive mig trivielle, ny Interesse for mig, da jeg nu først har dannet mig nogen egentlig Methode. Det, der lægger mig en Del Hindringer i Vejen for at gaa fuldkommen methodisk frem, er den maadelige Klasse-Inddeling. Skolen er nemlig delt i 4 Klasser, men i Hist. og Geog. kun i 3, da nemlig af 3die (næstøverste) Klasse, der ligesom de andre er delt i 2 Afdelinger i disse Fag, det øverste Parti læser med 4de og det nederste med 2den, hvoraf følger, at da yngste Klasse kun er en Forberedelses-Klasse, Begynderne strax maa læse med dem, der i 1 eller 2 Aar har været i Klassen. Endskjøndt jeg,

naar denne Indretning hævedes, vilde faa 6 Timer flere ugentlig, vil jeg dog forsøge. Jeg har i den senere Tid sporet, at det er lykkedes mig at vække nogen Sands for Historien hos mine Elever, navnlig saa jeg det med Pluraliteten af de 6, som dimitteredes sidste Efteraar, og det er just det, der har opmuntret mig til at tage mig mere deraf end før. Jeg er i Forlegenhed med at faa Hus; jeg har tænkt paa at købe et Sted, men Du ved, hvor meget nødigt jeg vilde binde mig fastere her til Byen. Litteraturen er mager i den senere Tid. Jeg haaber, Reitzel snart sender mig noget. Derimellem maa være P. Müllers *Amor og Psyche*¹⁶⁸), Stenfeldts *Municipalvæsen*¹⁶⁹) og *Danske Morderhistorier*, hvis disse sidste da ikke ere alt for elendige. Ligeledes maa han sende mig min Regning for 1833. Kunde Du ikke skaffe mig tillaans nogle af Victor Hugos dram. Værker, de skal være højst mærkelige; samt andre franske og engelske Nyheder, jeg lover Dig, at jeg hurtig skal sende dem tilbage. — Jeg frygter for at blive sat ganske ud af Litteraturen og blive et ligesaastort Hoved som Resten her. Vi har faaet en ny Kollega, Hr. Suhr. En meget godmodig og noget lapsset Fyr, som gjør Vers, sige Damerne søde Ord, spiser Syltetøj og drikker Sukkervand. Det eneste, hvori han er mig til Besvær, er, at han idelig forserer mig til at spille Skak, som Du ved, jeg ikke gjerne vil til, ogsaa har han den fatale Vane at ville underholde, adsprede og ved blid Skjemten opmuntre mig, naar han mener, at jeg er forstemt og som næsten er altid. Reitzel sendte mig efter Begjering en Roman af *Bulwer, Pelham*¹⁷⁰), der behagede mig mere, end jeg havde ventet efter de Lovtaler, jeg har hørt over Manden. Du maa bede Reitzel *ikke* at sende mig mere af ham, for; saa gjerne jeg læser sligt, saalidet bør jeg dog ruinere mig ved at købe det. *En* vilde jeg have, for at lære at kjende

Manden. Hvorledes lever Hertz, har han ikke noget Nyt paa Tapetet, Skriv mig endelig snart til. Skulde Du kunde spørge eller kunde udgranske en Maade, hvorpaa jeg paa en ordentlig Maner kunde liste mig her fra Byen, saa meld mig den. Med mange Hilsener fra min lille Kælling og med Ønsker til Helbred og godt Humør forbliver jeg
Din Ven

Adler.

Eft. Sk. Jeg har bedt Reitzel at sende mig de udkomne Flyveposter, da jeg ikke vilde bestille dem paa Postkontoret, det har han ikke gjort; vil Du derfor ikke bede ham sende mig alle de til Dato udkomne.

21.

[1834].

Kære Ven!

Plaget af Hovedpine, en mig uvant Gæst, af Ærgrelser af næsten alle mulige Arter, skriver jeg egentlig kun for at bebyrde Dig ogsaa plagede Mand med en eller et Par Kommissjoner. Rektoren har nemlig anmodet mig om at skrive Programmet, som jeg har paataget mig, han har tillige opmuntret mig til at vælge Stoffet af den ripensiske Historie. Nu er hertil Slanges¹⁷¹) Christian 4des Historie mig aldeles nødvendig. Jeg har nemlig villet skildre og oplyse Ribes Skæbne og Forfatning under de 3 fjendtlige Indfald i 17de Sekul. Hertil skulde føjes, om Tiden tillader det; en lille Fortælling om Kosakkernes Erobring af Byen i 1814, men det er en Hemmelighed og bliver vel ej heller noget af. Min Anmodning er altsaa, om Hr. Ven vilde laane mig bemeldte Slange, hvis han selv er Ejer eller i andet Fald skaffe mig den tillaans og lade den levere til min Svoger, som saa vil besørge den til mig. Den lange Reitzel er en meget slet Kommissionær, og jeg kommer til at opgive mit Læsevæsen for hans Skyld. Hr. B. M.

Christensens Bog¹⁷²⁾ er vist ikke noget Mesterstykke, men da alle Kbhvnerposter, Flyve-do. etc. handler om den, er det dog yderst snurrtigt, at Reitzel ikke er faldet paa at sende den. Nu er det bag efter. Vilde Du fremdeles fortælle ham, at paa hans Regning er anført Møllers Mne-mosyne 4de Bind¹⁷³⁾; jeg har kun faaet et Eksempplar af bemeldte Bog, som jeg leverede Købmand Fløche, paa hvis Regning jeg ogsaa ser, at den er anført. Du maa alt-saa bede ham slette den ud paa min Regning, da den Bog er for slet til at blive betalt 2 Gange. Snurrtigt er det, at han anfører den paa min Regning for 2 Rbd. 3 Mk. og paa Fløches 2 Rbd., 2 Mk., 8 Sk. Det første jeg skriver min Svoger til, skal jeg beordre ham at udbetale hele det Re-sterende for 1833, det bliver c. 60 Rbd. Jeg længes lidt efter den Tid, da vor Korrespondens var i sin Flor, men efter dine Skildringer af dine Forretninger og din Til-stand i det Hele, maa jeg vel opgive Haabet om at faa den igjen paa den gamle Fod. Jeg søger tidt de gamle Breve frem, de ere alle gjemte, og sætter mig gjerne ind i den Tid, da de blev skrevne og læste. Jeg er imidlertid af den Mening, at Du vist havde godt af at snakke med mig paa den gamle Maner engang imellem. Den store Vigtighed deraf for mig har jeg oftere talt om. Jeg ser her saa at sige ikke et eneste Mske, jeg kan tale med, uden just i specielle Materier. Hvad Folk skriver, kjender Du, og Hr. Ussing¹⁷⁴⁾, Liunges Flok¹⁷⁵⁾ etc. burde man hellere betale for at tie end for at tale. Naar jeg nu ej heller faar et Brev engang imellem fra en skikkelig Mand, hvad skal der saa blive af mig arme, syndige Fange. Slaa en Svir af gjør jeg ogsaa overmaade sjeldent, og det er sørgeligt, naar det skal være den eneste Ressurs.

Jeg lever ellers ved det gamle. Jeg var nær ved at lade mig forlede til at indlade mig paa Huskøb her, men det

slap jeg dog fra og har lejet Værelser. Det er 4de Gang, jeg flytter. Mange Hilsener fra min Kone.

Din gamle Ven

Adler.

22.

Ribe, d. 23. Maj 1834.

Det glædede mig meget at se Brev fra dig, ogsaa var det mig ikke ukært, at Du endnu ikke havde sendt Slange, da jeg har faaet den fra Levningerne af et Herregaards-Bibliotek. Den tyske Oversættelse tvivler jeg paa vil oplyse mig mere end den danske. Min lille Afhandling vil i det Hele falde tarveligt ud og bliver et maadeligt Arbejde at debytere med. Dels har jeg forliden Tid, dels alt for liden Rutine i Kunsten at skrive. Jeg kan ikke sige Dig, hvor det falder mig svært at bringe endog den mindste Sætning paa Papiret; dels endelig ere mine Materialer tynde nok. Tingbøgerne kunne ingen Vejledning give mig; under de fjendtlige Besættelser holdtes ingen Ting, Raadstueprotokollerne tie ogsaa. Det er kun Regnskabsbøgerne, jeg kan holde mig til, og de ere ikke fuldstændige. Da jeg imidlertid har begyndt paa det, saa vil jeg bringe det istand, saa godt jeg kan og glæde mig til, at Folk sædvanlig ikke læser Programmer. Jeg har endnu kun havt med den kejserlige Invasion 1627—29 at bestille. Nogle interessante Notitser for dem, der gaa ind i Historiens Detail, og nogle Oplysninger om Købstædernes Tilstand [i] den Tid, vil der dog nok findes.

Jeg har i Sommer, ligesom Du, begyndt at staa tidlig op, men jeg spadserer næsten aldeles ikke. Dog gjorde jeg uagtet min Travelhed min sædvanlige Pindsetur. Den gik den Gang til Tavlov ved Frederits i en overordentlig dejlig Egn, hvor jeg besøgte min forrige Kollega Bildsø, og anløb Kolding paa Returen. I Paasken var jeg en Tur til

Blaavand i Oxby Sogn, det vestligste Punkt i Danmark. Der var just indtruffet en Stranding i de Dage, og jeg saa meget herlige Scener mellem de italienske Søfolk, en fransk Styrmand, en engelsk Lods, en italiensk-tysk Kommissionær, jydsk Fiskere og danske Embedsmænd. Den engelske Lods, som Italienerne havde behandlet skændigt og aldeles nægtede at betale en Skilling, morede mig især ved, at han af alle sine Klageposter imod dem ingen urgerede saa stærkt paa som den, at han i de 14 Dage, han var ombord hos dem, ikke havde faaet en Mundfuld Kjød. Ogsaa var Ital., Sparken, Truen, Fægten med Hænderne, Tænderskæren o. s. v., yderst kuriøse ligeoverfor Lodsens og Fiskerens Flegma. Hos disse sidste er det en Grundsætning, som de aldrig falde paa at nogen tvivle om, at det er Galskab at gaa ud for at hjælpe, naar man ikke er vis paa at faa noget for det. Men Embedsmændenes Eksempel har de jo for sig. Skibet, en Messinafarer bestemt til Hamborg, var drevet ind uden Roer, Stormasten kappede de uden for Land og kastede en Del af Ladningen overbord, hvorved de holdt Skibet flot, og forlod kort efter Skibet til stor Forargelse for den engelske Lods, men hvad kan man vente sig af Folk, som ej i 14 Dage spise Kjød. Skibet drev imidl. ikke paa Land. Skibet var Vrag, [der] ikke kunde reddes, men maatte slaas i Stykker og Ladningen bjerges. Men som det var underskrevet, kom en Fisker ind og raabte: Nu sejler di med æ Skiv. Oxbyerne var nemlig, opmuntrede af en Strand-Toldkontrollør, tagne ud til Skibet med den engelske Lods, thi ingen af Italienerne vilde med, og havde taget Skibet paa Slæbetoug og førte det ind i Fanø-Havn, omtrent 4 Mile derfra. Herredsfogedens Forbitrelse skal have været grændseløs (thi jeg kom desværre først nogle Dage efter), han truede dem, protesterede, vilde

sende Ordre til dem at føre Skibet tilbage, og tilsidst skal han i Fortvivlelse have udraabt ganske højt: De er Gud straffe mig istand til at rædde Skibet. Jeg vil imidlertid ikke staa inde for det sidste, da det var hans Uven, ovenmeldte Kontrollør, der fortalte mig det¹⁷⁶). Reitzel har sendt mig igaar nogle Nummere af Sandhedsfaklen og ligel. af Raketten, vil Du gjøre mig den Tjeneste at sige ham, at han endelig maa afsige disse 2 Blade, jeg kan ikke være bekjendt at have dem i mit Hus, navnlig for mig selv.

Du skriver slet intet om Theatret, om Ludvig den 11te¹⁷⁷), det er i mange Henseender et godt Stykke. Hvem er Borggaard¹⁷⁸), som har oversat det? Har Du ikke før skrevet om ham som Forfatter af nogle originale Stykker. Noe Tang, Kancellist, har Bryllup her i Byen idag med en Søster til Peder Hjort¹⁷⁹). Hvad det Rygte angaaer om Forfatterskabet til Hverdagsh., da finder jeg det ikke urimeligt, at Folk er faldet derved, ej heller finder jeg, at det er noget at ægre sig saa meget over. Det er et Arbejde, det nok er værdt at være Fader til. I den sidste Pakke, jeg fik fra Reitzel, var ingen Flyveposter. Den sidste jeg har faaet, er den om Manden, der har forelsket sig i en Stodderkurv. Heiberg skriver for lidt. En bekjendt Homøopath, der i Vinter har opholdt sig her i Byen, en Kaptejn Tønder, er blevet anklaget for Kvaksalveri af Doktor Randrup, hvorfor denne maa høre meget ilde. Stiftamt. har skrevet til Bülow¹⁸⁰) derom og mener, at der vil blive befalet Kancelliet af Kongen ikke at gjøre noget ved denne Sag. Plejer Kongen at give slige Befalinger? Hvorledes lever Lindberg¹⁸¹)? Hans Broder er Bonde og Sognefoged her i Egnen og i Fejde med sin rasjonalistiske Præst. Jeg har læst en Beretning fra ham om et Syn, han har holdt paa Kirken; om Dørtrinnet siger han blandt

andet: Det er godt nok, men det mangler det aandelige Liv, og dog siger Biskop Brodersen: „holder Eder til de nedrige Steder“¹⁸²).

Lev vel, bliv raskere og muntre og skriv oftere

Din Ven Adler.

23

Ribe den 10. Juni 34.

Kære Ven!

Det var mig en uventet Glæde, da jeg saa dit sidste Brev, lad det blive saadant ved. Angaaende dit Forslag at søge Adiunkt Posten i Herlufsholm, da kan jeg slet ikke indlade mig derpaa. Du maa huske, jeg er givt. Spørgsmaalet blev altsaa først, om jeg kunde faa Lejlighed der som givt, hvilket jeg meget betvivler. Jeg ved ikke, om jeg har skrevet Dig til, at jeg strax efter min Hjemkomst fra Kbh. skrev, efter Biskop Fogtm.¹⁸³) Raad, til Rektor Dichman¹⁸⁴) om nogle Oplysninger, hvoriblandt andet ogsaa om denne, som han besvarede benægtende. Jeg troer, jeg gjør bedst i at blive, hvor jeg er, naar jeg ikke med at flytte forbedrer min Stilling. Hvad skal man sige, som man reder, saa ligger man.

Hvad Stændersagen angaar, da er Forordningen modtaget med den største Kulde, ja endog Uvillie af alle her i Byen og Omegnen, jeg har talt med om det¹⁸⁵). Det betragtes som et stort Onde, ikke allene af de jurid. Embedsmænd, der skrige ak og ve over alle de Byrder, den paalægger dem, men ogsaa af andre, f. Ex. af Præster. Jeg er vis paa, at naar det ikke paa en Maade befales de Stemmeberettigede at indfinde sig ved Valgene, eller dog paalægges dem af Valgdirekt. som en Æressag og som en Ting, der er ham magtpaaliggende, saa kommer ikke 2, ja i Ribe ikke et Menneske til Valgmødet. En betydelig Grundejer i Byen spurgte mig med en yderst

ængstelig Mine forleden Aften om, hvor høj den Mulkt var, som paalagdes enhver, der ikke kom til Valgmødet, med Tilføjende, at den vel ikke kunde være saa høj første Gang, og satte et inderlig tilfreds Ansigt op, da jeg sagde ham, at der ingen Mulkt var. Det er ret interessant at se med hvilken Triumf Amtsforv., Byskriver, Borgere, Stiftsprovst etc. udhæver, at Urolighed, der kan have været i Frankrig, dvs. et andet konstitu. Land, ser paa mig og siger endog imellem: Ja, saadant bliver det vel ogsaa snart her. Naar jeg er tilstede, tales der iøvrigt nu ikke mere mod Konstitu..., for saa bliver de nødt til at disputere, og det hader de ligesaa stærkt som Konstitu. Stiftsprovsten¹⁸⁶), som ellers af dem alle, maaske endikke Stiftamtmanden¹⁸⁷) undtagen, er den største Hader af Stænder, begynder nu at ville tale om, at der kunde komme noget godt ud af det, men tilføjer gjerne: Ja, det var dog en stor Lykke, at Præsterne og Provsterne slap fri for Arbejde med Valgindretningen. De staar ellers i den Formening, at det første, der skal foretages, er en Forandring i Suksessjons-Lovene. Bønderne ere ogsaa misfornøjede, ikke fordi de ere tilfreds med det bestaaende, men fordi de altid troer, at enhver Forandring bliver til det Værre, og ikke fordi de derved faar en Byrde mere at udrede. Det er i det hele mærkeligt, hvorliden Interesse selv de dannede Stænder have for alt, hvad der hedder Politik, Statsvæsen. Det har jeg blandt andet erfaret i mit Læseselskabs Kieler-Korrespondent, et Blad, der ofte behandler Gjenstande, som ligger os Ripensere temmelig nær, frabad de fleste sig, endskjøndt det ikke kostede os noget. En Bog om Fattigvæsen og Arbejdsanstalt af Zeise i Altona, som dog Bladene havde gjort opmærksom paa, passerede ubeskaaren igjennem Rektor, Stiftamtmand og Borgermester. A. Steinfeldts¹⁸⁸) Bog har de samme

Herrer ej heller læst synderligt i. Stiftsprovsten synes dog at have læst noget i den; thi han gjorde mig det Spørgsmaal iaftes, om jeg ikke vidste, hvorfor H. var saa vred paa Amtmanden. Det vidste jeg naturligvis ikke, og ikke engang at han var vred, men det, mente han, var godt at se.

Mit historiske Arbejde bliver yderst ubetydeligt baade i Omfang og Indhold, jeg faar kun den „Kejserlige Periode“ behandlet. Der er vist flere Materialer end de, jeg har, men jeg kan ikke faa fat paa dem. Professoren passer paa en Mængde, han har, som en Smed. Jeg har ikke engang kunnet faa ham til at udlevere mig en Døbebog fra den Tid, som han har laant af Provsten. Han gav mig en Udskrift af den. Men jeg vilde selv se. Vi ere iøvrigt blevene Perle-Venner. Vi omgaaes vel ikke meget, men naar vi støde sammen, er der megen Gammen og Glæde, og jeg troer virkelig, han nu mener det. Stakkels Mand, han har et ulykkeligt Humør og liden stor Sorg af sin ældste, afsindige Søn. Den ny Adjunkt¹⁸⁰) er en godmodig Laps, som kun er hjemme i Fruentimmerselskab og derfor bestandig holder sig til dem. Naar man engang imellem gjør lidt Nar ad ham, saa kan man meget godt komme ud af det med ham. Mine gamle Medlærere staar jeg paa den samme venskabelige Fod som før. Jeg har ikke uden Fornøjelse læst Ludvig d. 11., der er i mine Tanker særdeles meget Godt i den, ogsaa vel ikke saalidet, som jeg ikke holder af; Hovedkarakteren er mesterlig tegnet, men maa være vanskelig i høj Grad at udføre. Amor og Psyche har jeg glædet mig ved. Det er længe siden, en Bog har gjort det behagelige Indtryk paa mig som den. Det maa være en stor Triumf for Heiberg at se, hvor kjendelig en Indflydelse hans Lærdomme og Eksempel

har havt paa de 2 første af vore yngre Digttere Hertz og Møller¹⁹⁰).

Med mange Hilsener fra min Kone og fra mig selv forbliver jeg

Din Peter Adler.

24

Ribe d. 14de September [1834].

Kære Ven!

Det er vel paa Tiden, Du hører noget fra mig. Jeg tror ikke, at der hele Sommeren igjennem er vekslet Breve imellem os. Jeg havde først i Sommeren meget travlt med mit ripensiske Værk. Da det maatte være færdigt og Trykningen begyndte inden Sommerferien, har jeg ikke villet sidde inden Ribe Enemærker og kukkelure og korrigere med videre. Jeg fik det da ogsaa istand taliter, qualiter¹⁰¹), og gjorde en Udflugt i det Holstenske. Jeg kjørte med en Svoger af mig og nogle flere op til Flensborg, hvorfra jeg, efter 2 Dages Ophold i denne meget smukt beliggende og meget interessante Handelsstad, der nu ganske trækker den vestindiske Handel fra min stakels Fødeby, begyndte min Fodvandring syd paa i Selskab ikke med en Hattemagersvend, men med en Cand. chir. Hansen herfra Byen. Vi gik over Slesvig, hvorfra jeg er beordret at hilse Dig fra vor gamle Ven Løjtnant eller Kaptejn Kjerulf, som i en meget luslidt, skævtknappet Kjole tumlede Rekruter og siden spadserede omkring med mig under bestandige Sarkasmer over sine snævre, pole-rede Kammerater og over mange andre Ting. Derfra tog jeg over Lovisenlund, hvor vi spadserede om i den yderst prægtige Lysthave i vore sorte Rejsekitler uden Vest og Halstørklæde, men dog bleve behandlere som Gentlemen, der var Prindsesse Karoline og Adskilligt Glücksborgsk

der paa samme Tid; videre over Ekernførde til Kiel, hvor jeg var i fem Dage. Dine Venner Poulsen og Michelsen¹⁰²⁾ saa jeg intet til, den første havde jeg dog maaske gjort en Visit, hvis han havde været i Byen. Studenterne ser meget opbygelige ud og dem, jeg omgikkes, gebærdede sig overmaade manerligt. Paa en Tur, jeg gjorde med 6 Studenter af Hansens Bækjendtskab til Knoop og flere Steder, drev Torden og Regn os ind i et Værtshus paa Knoop, hvor ogsaa en Del andre var tyede ind, i alt en 20—30 Personer, blandt hvilke Professor Hornemann (Botan¹⁰³⁾) og Søn fra Kbhavn. Vi anstillede der „eine gemeinschaftlige Kneipe“, drak, sang og konserverede ret „fidel“, til Torden og Regn ophørte omtrent Kl. 2 om Natten, da de øvrige Selskaber kjørte, og vi Studiosi traskede hjem, hvorved en husumer Jurist ret tilfreds erklærede: „Heute haben wir doch einmal recht pomadiglich¹⁰⁴⁾ gekneipt“. Det gaar overhovedet lystigt til i Kiel, der var en og anden offentlig Lystighed hver Dag i den Tid, jeg var der. Musik og Dands paa Sandkrug, do. im Dorfgarten, Wassermusik, Bal im Schlossgarten, do. paa Düsternbrook, hvor der daglig musiseredes for Bade-gæster og Spadserende. Den stærke Hede i den Tid forhindrede mig dels i at gjøre saa lange og mange Ekskursioner, som jeg havde bestemt, og gjorde dernæst i Forbindelse med min Rejsefælles lasede Fødder, at jeg efter megen Kamp og Modstand opgav den intenderede Tilbage-mars igjennem Angeln og Sundevit over Arnis, Kappeln, Glüksborg, Gravenstein etc., og tog med Diligencen eller rettere Dilisjangsen, lige til Flensborg, hvorfra vi gik og kjørte, som det faldt sig, tilbage til Byen. Turen var i det Hele brav nok, dog havde jeg ventet mig mere Glæde af den. Man gaar nok saa godt allene, endskjønt det unægtelig, især naar man gaar i helt fremmede Egne,

er godt at være to. Min gamle Skolekammerat Krøyer¹⁹⁵) har paa sin Fiskerejse gjort mig et Besøg her i Byen, han rejser med sin Kone, et pur ungt Barn, som gik paa Jagt efter et Firben i min lille Have. Hun beklagede sig for min Kone over, at hun ikke maatte drikke Kaffe, og idet hele over hans Afholdenhed i Mad og Drikke. Det er en besynderlig Engstelse denne før til Storsnudenhed stærke Karl har faaet for Alt, hvad der muligen kunde skade hans Sundhed. Han er ogsaa blevet hovedsvimmel, og da vi gik op paa Taarnet, maatte Konen og jeg passe paa ham paa Trapperne, og ovenpaa turde han ikke gaa lige hen til det 2½ Al. høje og yderst massive Rækværk. Hele Østkysten af Jylland er han rejst i Baade og ligeledes hele Limfjorden og noget af Vestkysten, paa Ringkøbingfjord havde vor gamle Medstudent, nu Strandtoldbetjent Hofgaard, nær druknet Krøyer, Kone og alle Rejsebemærkningerne, som Krøyer vel beklagede sig over, men som efter Hofgaards egen Fortælling til mig igrun- den var langt farligere end Kr. vidste af, da Farvandet er yderst vanskeligt, ingen ombord bekjendt, og hvortil kom, at hele det talrige Rejseselskab, et Jagtselskab fra Ringkøbing og Hofg., som havde ligget syg i nogen Tid i Ringkøb., var blevet noget pyntet, hvilket Udtryk i Hofg. Mund bemærkes jævnfuld, og Baaden var belæsset med Hofgaards Flyttegods. Krøyer tog herfra til Øerne Romø, Silt, Føhr; derfra vilde han til Elb-Landene og Altona; til næste Aar mente han at rejse til Island. De Oplysninger han indhentede her, var dog nok næppe ganske fuld- stændige, tildels fordi han ikke altid henvendte sig til de kyndige Folk. Imidlertid vil der vist komme noget Godt ud deraf, for Kr. er unægtelig en dygtig Fyr¹⁹⁶).

Mit lille Værk¹⁹⁷) sender jeg Dig hermed. Jeg har endnu kun faaet dette Eksemplar, men jeg tænker vel,

at Rektoren lader mig faa nogle flere, det er besynderligt nok, at han først skal anmodes om sligt. Jeg skal da sende Dig et eller 2 til, som Du kunde paa mine Vegne aflevere Studenterforeningen og maaske Athenæum, om Du fandt det passende. Du maa endelig skrive mig snart og sige mig din oprigtige Mening om Pjesen, som der da ikke er meget at sige om. Jeg har iøvrigt isinde at skrive noget mere Ripensisk. Jeg ved ikke, om Du erindrer, at jeg for nogle Aar siden af Rektor blev bragt i Forslag til Lærer i Gymnastik. Dertil er nu Adj. Suhr bleven beskikket, og da jeg ikke har gjort noget Skridt for at kvalifisere mig dertil, og han vist i det Hele var mere passende dertil end jeg, vindig er han i det mindste, kan jeg vel ikke beklage mig derover og er i Grunden glad over, at jeg slap derfor, men hele Maaden, hvorpaa Sagen er drevet, har noget odiøst¹⁹⁸). Bemeldte Hr. Suhr har nemlig vidst at slikke sig ind hos Damerne hos Stift. og Bisk., hvor han er som hjemme og opholder sig hele Dagen. Da Etatsraad Hammer, en Slægtning af Stiftamtmandinden, opholdt sig her nogen Tid i Sommer, er Sagen blevet afgjort, uden enten at Rektoren eller jeg fik noget at vide derom. Det værste derved er, at Skolen og Domkirken er blevet paabyrdet en betydelig Udgift til Indretning af Lokale. Vil Stiftamt. og Univers.: Direktører eller deres Koner give sig af med at bestyre lærde Skoler uden at indhente Rektors Betænkning, saa kan der komme ganske smukke Ting ud af det¹⁹⁹). Paa Løvedag d. 20. holdes Repræsentantvalg paa Ribe Raadhus, de ere forlegne for at finde en passende Mand at vælge. En Brændevinsbrænder Rahr og en Stempelpapirforhandler, Kasserer ved Skolen og ved nogle Enkekasser, Warming, Ex. juver²⁰⁰), faa sandsynligt flest Stemmer. To fede Hunde begge to²⁰¹). Her gaar frygtelige Rygter,

som ere komne fra Kbhavn om en russisk Flaade, som vil tvinge Danmark med det Gode eller Onde, Gud ved hvor til.

Mange Hilsener fra min Kone. Skriv snarest venligt til
Din Peter Adler.

25

Ribe d. 11. November 34.

Kære Ven!

Sidst i September (omtrent 21.)²⁰²) tilskrev jeg Dig med de herfra rejsende Dimittender og oversendte ved samme Lejlighed 3 Stykker af mit Program. Da jeg gjerne ønskede din Dom over bemeldte Pjese, førend jeg fortsætte med Lignende, kan Du vel vide, at jeg endog langt hæftigere end sædvanlig har længes efter Svar fra Dig, og det saameget mere, som det sildigste af dine Breve, jeg kan finde, er fra 7de Juni. Da jeg næsten maa befrygte, at hint Brev med Smaabøgerne ikke er kommet Dig tilhænde, maa jeg bede Dig at underrette mig derom, saasnart det er Dig muligt. Prof. Engelstoft, som jeg har sendt et Eksemplar, har i sit Svar herpaa givet mig en meget gunstig Dom over mit lille Værk, ligeledes den mindre kompetente Biskop Fogtmann. Det glæder mig noget, at Din Ven Prof. Kolderup-Rosenvinge er blevet min Oppermand. Den grosmægtige Hr. Hansen²⁰³), hans Kollega, „den dygtige Mand“, var her en Tid i Sommer, da han rejste om for at lade sig bilde Løgn ind. Jeg vil dog haabe, at Rosenvinge forstaar sig lidt mere paa Skolevæsenet end hin „dygtige“. Skolevæsenet er i det Hele noget, som ligger mig særdeles meget paa Hjertet, og en Reform deri kan jeg ikke andet end anse for gavnlig, hvorom jeg kunde have Lyst til at skrive et stort Bind, hvis jeg var skrivesalig. Ønskeligt var det, om Direksjonen i det mindste vilde være

noget mere nøjeseende med hvem de beskikkede til Lærere end den f. Ex. har været ved at sende os Hr. Suhr. Theologiske Kandidater med Haud burde aldrig, eller kun med Udvalg ansættes; heller hel attestatsløse Personer, som jeg og min Lige (dermed mener jeg ikke Thortsen, hvis Lige jeg ikke brovter af at være). I al Fald bør man ikke som Lærer i Religion og Hebraisk ansætte en Kandidat med Haud og som frabeder sig det Hebraiske, og som saa maa sættes til Lærer i Gymnastik og til Oppasser ved den latinske Stil (som her skrives paa Skolen), for dog at faa noget at bestille. — Om min kielske Rejse skrev jeg Dig i det omfangsrige Brev; jeg gjorde under Eksamen en ret morsom, men vel forseret Udflugt i det kære Jydeland: Vejle og Omegnen var Hovedpunkterne, der traf jeg i en Fart vor Ven Timm, der er den tykke, vandrende Hører vel bekendt. Hvorledes vil Valgene i København spænde af? Og hvorledes er man fornøjet med de alt bekendte i Provindserne. Her i Byen blev en yderst ubetydelig Mand²⁰⁴) valgt. En Mand, som man godt kan have været her i Byen i 10 Aar uden at have hørt omtale en Gang. Han er Prokurator, maadelig dansk Jurist og Fuldmægtig hos Borgermesteren. Han kommer aldrig i honnet Kompagni, og kaster Tilfældet ham derind, lukker han aldrig Munden op, kort en mere figurantagtig Intethed kan næppe tænkes. Suppleanten er næsten af samme Kaliber, men kan dog lukke Munden op og er mere selvstændig. Underligt at ikke Brændevinsbrænder Rahr blev valgt, en Mand af megen Dannelse, han er opdraget paa et Handels-Institut i Hamborg og fuldkommentgjort paa et i England, har rejst en Del og har fuldkommen Lokalkundskab om Ribe i Forbindelse med sin almindelig Dannelse, dertil yderst arbejdsom og samvittighedsfuld i hvad han paatager sig. Ham stemmede

ogsaa de Anseligere for; Byskriveren i Varde, der før har været Borgermester i Ribe²⁰⁵), er for ilde lidt af den simple Borger til at kunne komme i Betragtning, han var ellers bedre skikket dertil. Taler Du med Reitzel, maa Du bede ham sende mig noget, hvis det ikke da er sket; Fædrelandet vil jeg holde; Vodeviljen en Dag i Slutteriet²⁰⁶) og Flyveposterne. I Forventning af hurtigt Svar forbliver jeg din gamle Ven

Peter Adler.

26

Ribe d. 24. Oktob. 37.

Kære Ven!

Naa, saa Du har da ogsaa, Gud ske Lov! gjort, hvad jeg plejer at kalde en dum Streg²⁰⁷). Men da vi, hvilket jeg tror, vi begge er enige i, aldrig handler klogere, end naar vi gjøre saadanne, tvivler jeg ikke derpaa, at det vil gaa Dig, som det gik mig, at bemeldte dumme Streg vil blive Begyndelsen for et nyt og bedre Liv for Dig. Da Kærligheden synes aldeles at have faaet Hals og Haand over Dig, saa vil Du aldeles ikke mærke de smaa Offere, dine ny Forhold vil paalægge Dig, ja det vil vist endog være Dig en uhyre Glæde at kunne vise din Gudinde, hvor højt Du paaskjønner den ubegribelige Naade, hun viser Dig ved at elske Dig en Smule. At hun kan gjøre det (hvilket i Grunden ei er andet end hendes forbandede Skyldighed), finder jeg saare rimeligt, da jeg ved, at der er mange sunde, baade legem- og aandeligt, Fruentimmer til, og vistnok ogsaa i København, skøndt Heiberg og Hertz og andre altid forskrive de fornuftige Exemplarer til deres Komedier eller Noveller fra Korsør, Sorø, Svendborg eller jydsk Præster. Min Kone, hvis Lykønskninger jeg herved bringer i Mængde, finder det nu saa overmaade rimeligt og nødvendigt endog, at en

ung Pige maa betale med samme Mynt min gamle Vens Kærlighed, uagtet hans trinde Mave og stride Haar er noget paa Vranken af de 30. Men nu maa jeg som gammel erfaren Ægtemand til at give Dig et godt Raad. 1) Gift Dig det allersnarest Du nogenledes kan. Naar man har forlovet sig, bør man Intet gjøre førend at gifte sig, det er min, Hr. Burmands²⁰⁸) og alle fornuftige Materialisters Mening. 2) Indret Dig smaat, knebent endogsaa i Begyndelsen, 3) se endelig at kunne opgive Dit Manu-ductions-Væsen. 4) Dog, det ved Du bedre end jeg, 5) se til, Du skaffer Dig Børn, thi skøndt man vel kan undvære dem, saa o. s. v. —

Nu et Par Ord om mig Stakkel. Du erindrers maaske fra sidst, vi taltes ved, at jeg skulde gennemgaa, ordne og bevare Stiftsarkivet. Dette har jeg nu begyndt paa. Men noget Honorar skulde jeg vel have for dette meget besværlige og ubehagelige Arbejde. Biskoppen²⁰⁹) kan ikke og Stiftamtmanden vil ikke honorere mig. De have derfor korresponderet med Kancelliet om at gjøre det ved „usus publ.“, Kancell. vilde vide, hvad der fandtes, før de vilde bestemme, om Arbejdet burde honoreres. Men nu kan jo det vise Kollegium ikke faa denne Underretning, førend Arbejdet er gjort, og det var vel ei sandsynligt, at nogen vilde gjøre det i den eneste Forventning, at Kancelliet fandt det et Honorar værdt. Da det imidlertid var videnskab. Interesse, Lyst til at samle Materialer og ei det smule Honorar, der drev mig til at paatage mig Arbejdet, saa tog jeg imidlertid fat paa det. Biskoppen har dog stedse holdt med mig, at jeg skulde indsende en Fortegnelse over de hidtil fundne Dokum. og Brevskaber. Dette har jeg nu endelig for en 6 Ugers Tid [siden] gjort. Var jeg, som jeg havde i Sinde, blevet til efter Jule-Ferien, som jeg havde i Sinde, vilde Fortegn.

blevet dobbelt saa righoldigt. Jeg har allerede siden den Tid læst og ordnet over 100 a 300 Doc. og Breve fra det 16.- og 17. Aarh. Den Udsigt, jeg sendte Kancelliet, kunde det vist interessere Dig at se. Du har vel endnu saa mange Forbindelser i Kancell., at Du kunde faa fat paa den. Lykkes det Dig, da gjorde Du mig en stor Tjeneste ved at vise den til Kolderup-Rosenvinge. — Kan Du ikke faa den, kan jeg mulig sende Dig den, da jeg just erfarer af Stifts-Provsten, at Biskoppen egenhændigt har afskrevet den, for ikke at „misrecommendere mig ved den slette Haandskrift og støde ved den sære Orthographie“. Det er en grumme honnet Mand, samme Biskop. — Som sagt, jeg vilde endnu ikke indsendt Fortegn., hvis jeg ei havde erfaret, at min Kollega Dr. Philos Suhr²¹⁰) havde søgt usus publ. om Understøt. til Udgivelsen af et Værk, i det væsentlige af samme Natur som det, jeg samler Materialer til, hvortil han foregiver, [han] hen[ved] 4 Aar, altsaa før han kom hertil, har samlet Materialer, især af Stiftsarkivet, hvori han ei har haft sine Been. — Kancell. har svaret (paa Bisk. Indsendelse af min Fortegnelse), at det vilde, at alle Doc. og Brevene skulde afskrives, men hvad Honoraret til mig angaar, da maa Stiftsøvrigh. først opgive Størrelsen, førend det kan korrespondere derom med Direct. for Fondatser osv. Herom har og faar jeg mere at skrive Dig, samt om en historisk-statistisk Månedstidende, her udkommer fra Nytaar af²¹¹). Jeg trænger meget til at faa vor Samskrivning igjen istand. Skriv mig nu snart, om muelig Du har set min Fortegnelse, eller jeg skal sende Dig den, hvis jeg kan faa den fra Bispen. Mange Hilsener og baisse les Mains²¹²) til din Kæreste og Lykønskninger til Dig selv. — Lev vel

Din Adler.

Ribe d. 3. Marts 1838.

Det Blik, Du lod mig kaste ind i dit inderste Væsen, gik mig til Hjertet, og dog vilde jeg ikke havde undværet det for Alt det; det er uudholdeligt at se sine Kære opereres og anatomeres, siger man nok, men Sønderlemmelsen af en Sjæl har ikke det Ækle, vore bedste Følelser oprørende; den pinte Sjæl udstøder ikke disse skærende, dyriske Skrig, som det lidende Legeme, endelig den lidende Sjæl bliver os kærere, just fordi den lider, omvendt med Legemslidelser. Derfor falder ogsaa det Upassende, Vemodige etc. i Blottelsen af Sjæletilstanden bort, som Du omtalte i dit Brev²¹³), og Sammenligningen med Legemet holder heller ikke her Stik; overhovedet existerer to corresponderende Venner ikke legemligen for hinanden, og det kunde let hænde sig, at jeg om et halvt Aar ikke vidste, hvorledes Du saa ud. Det tungeste for mig er at se, at Du lider og lider svært, uden at jeg har noget egentligt klart Begreb om dine Lidelsers Natur. Hypotisere, kalkylere, lytte bag Døren efter mine Venners Følelser, dertil er jeg ikke Ripensisk nok endnu; at jeg straks tænkte noget paa en Kærligheds-Affære var naturligt, da jeg ikke kan tænke mig nogen anden Grund, som fuldkommen kan forvirre en kraftig, dygtig Aand. Ogsaa jeg er aandelig syg, dødssyg. Det er en Sygdom, som dræber min Aand eller som aldrig forlader den, men jeg har været det i flere Aar, og jeg vilde ret først føle mig syg, forlod den Tæring mig, da Sygdom jo er en Undtagelses-Tilstand. Tungt føler jeg ellers nu denne min Aands Svindsot, jeg troer, jeg i Gnav og Sarkasmer har udspyttet mine aandelige Lunger. Du maa ikke tro, som Du da, Gud ske Lov, ikke kan, at det er Ligegyldighed, at jeg ikke skriver tiere til Dig. Jeg synes, jeg ikke kan

være bekendt for Dig, mig selv, eller den Aand, som taler af dig og og dine Breve, og som engang, men det er flere Aar siden, imellem saa ind til mig, at skrive det i et Hverdags-Humør, hvori jeg læser med mine Drengene, spiller Lomber med Bispen etc., jeg vilde være i et Fest-, ja i et Jubel-Fest-Humør. Men hvorledes skal jeg komme i det her i Vand- og Sand-Ørken; Du ved, at Naturen tilsidst derovre var det eneste, der kunde puste lidt Aand i mig eller blandt Jens Lunds Landsmænd, slaa mig ham, og jeg slaar ham op som Skildt paa Byens Port, der en parenth. staaer midt i Gaden. Jeg har ikke noget mod Folkene her, det er ikke deres Skyld, men sgu heller ikke min, at de troer, jeg taler arabisk, naar jeg taler dansk. Det er en sand Vodevilje-Situation og se mig, naar jeg troer at have fundet en Undtagelse fra Jensenne og udviklet en Del af min æstetiske, historiske, filosofiske etc. Visdom og Skarpsindighed, og saa hører et Bifald af mine Anskuelser i Udtryk af Sanders og Rahbeks²¹⁴). Jeg havde endnu iaftes en Samtale med vor dramatiske Stiftsprovst²¹⁵), for alt er dramatisk her, om Holberg, han beklagede, at jeg ikke skjønnede paa dette store Geni, og ingen Sands havde for det komiske. Falder det mig imellem ind at sige min Mening, saa ryster de paa Hovedet og sige, han er gal. Men det arriverer mig sjældent, jeg indlader mig næsten aldrig paa Dispyter, derfor beklager ogsaa de Æstetiske og politiske her, at jeg har saalidt Sands for disse Ting. Men var det bedre i København? Er de ikke ogsaa der lutter Variationer paa Trivialiteter, som Eberlin, Elberling, Ebeling. Dog traf man der engang imellem en, som man ialtfald kunde høre paa. Tak for de Bøger, som Du har sendt mig, især for Flyveposterne, Heiberg er dog en herlig Karl, send mig snart flere, jeg længes efter Antiantikritiken af Væringerne²¹⁶).

Apropos: det er dog en uforskammet Hob, tildels flau Grovheder, Elberling har overøst Meisling med i sin Antikritik²¹⁷). Hauchs Tragedier bør ikke komme paa Teatret. Jeg har læst faa, jeg havde nær sagt ingen, saa poetisk opfattede og historisk sande Karakterer som Timur, Tiber og Kaligula²¹⁸), den første er isærdeleshed et Mesterstykke. Kan Du tro, at det formindskede betydelig min Fornøjelse at læse i disse herlige Digte den tydskejødiske Talemaade at gifte en, kan Du nu se, at min Aand dunster bort? Det glæder mig, at Molbech har revet Ingemanns nederdrægtige Roman ned (har min Hukommelse Ret i, at Du har rost den?), skjøndt ikke ganske saa meget og saaledes som den fortjener²¹⁹). Bare Heiberg vilde tage fat paa den, bed ham om det, det er en Novelle, han har skrevet, den farlige Tavshed²²⁰), jeg kan ei begribe, hvad de andre Digterkvæg gjør for Ansigter, naar de læser saadant noget, men I finde den vel flau der oppe i Foreningen, jeg laante en Dame den her, hun fandt, det var meget indiskret at blotte saadanne Familie-Hemmeligheder, hun troede næsten, hun vidste, hvem det var, Fortællingen handlede om. Nu Farvel, mine Øjne falde sammen, jeg dandsede hele forrige Nat; med det første sender jeg en Ladning Bøger og deri kommer vel og en Epistel. Skriv mig snart til, naar Du saa, hvortidt jeg krammer mine Breve fra København ud for mig, snakker med dem, driller dem, og glemmer Hullet her, jeg for mine Synders Skyld er sluppet i, saa lod Du ikke mange Postdage gaa uden at sende mig lidt. Besøg kun Schydtz²²¹), tal med ham og betænk, at han er en af de interessanteste Folk her i Byen, saa vil Du se, hvor godt jeg har det, og saa vil Du betænke Dig, før Du forlader København, om ellers den Ytring i Dit Brev var alvorligt ment.

Adjø!

Peter Adler.

[1839].

Ved min Hjemkomst fra en lille Fodtur i Paasken forefandt jeg dit Brev af den 18. April²²²), hvoraf jeg ser, at Du, som ogsaa mine gamle Skolekammerater H. og B. misbilliger mit Udkast til Oprettelsen af et Filialselskab her i den Grad, at I, for min Skyld, ikke engang have troet at turde vove at omtale det i Forsamlingen. Jeg troer derfor at skylde mig selv med et Par Ord at forklare, hvorledes jeg er bleven ledet til at forstaa Din og Selskabets Opfordring efter Eders Mening saa aldeles galt, dels ogsaa at forsvare min ulykkelige Plan, for om muligt hos Dig og de andre at vække nogen Interesse for den, da den næppe kan realiseres uden nogen Bistand fra Eder af.

Du skrev selv i din Anmodning til mig, at hverken Du eller, saavidt Du vidste, nogen anden af de 24 Herrer havde nogen tydelig Forestilling om, hvorledes et Filial-Selskab bedst var at indrette eller hvorledes det skulde virke. Den trykte Indbydelse siger, at Selsk. vil virke paa Provindserne gennem Filialselskaber, hvor disse maatte danne sig. Hvor kunde jeg nu formode, at Anmodningen om at bidrage til eller forestaa Stiftelsen af et saadant Selskab skulde indskrænke sig til det Hverv at anmode Folk heri Byen at lade sig proponere som Medlemmer af Hoved-Selskabet, modtage og indsende deres Bidrag, udele de derfor ankomne Blade iblandt, vel ogsaa maaske engang i Ny eller Næ at tilskrive Eders Skrivtkomitte en lille Opsats til nærmere Undersøgelse og mulig Indrykkelse i Bladet o. s. v. Og hvorledes kunde jeg tro, at man vilde kalde et vist Antal Medlemmer et Selskab, hvilke boede i en given By eller Provinds, et eget Selskab, og hvor kunde det falde vanskeligt at tydeliggøre sig Indretningen o. s. v. heraf? Jeg troede derimod, at Selskabet ind-

saa, at det ikke direkte og umiddelbart kunde virke paa Almuen i de fjernere Provindser med den Kraft, hvormed det kan virke paa Kbh. og Øerne, at det derfor vilde opmuntre til Stiftelsen af Filial-Selskaber, d. v. s. Selskaber stiftede i samme Hensigt og med samme Formaals som Hoveds., men udelukkende beregnede paa Virksomhed i en enkelt Provinds, og naar saadanne havde dannet sig, da virke gennem dem, d. v. s.: understøtte dem i deres Bestræbelser for at udbrede Almenoplysning i deres resp. Provindser. Et saadant Selskab vilde jeg bidrage til at stifte, og denne Plan fandt Indgang her, medens man trak paa Skuldrene og rystede paa Hovedet, naar Talen var om Tiltrædelse af det kbhavske Selskab. Heri Byen har ialt 34 tegnet sig som Deltagere. Planer blive nu sendt til de andre Byer paa Vestkysten og om paa Landet, hvorvel de fleste Præster ville deltage, da Bispen interesserer sig stærkt herfor. Med mindre end 130—150 Medl. kan Selsk. ikke begynde sin Virksomhed, og saa er endda Spørgsmaalet, hvorlænge vore intellektuelle Midler ville være istand til at sutenere os. — Du har Ret i, at det saaledes bliver et uafhængigt, ved sig selv bestaaende Selskab, der vælger selv Medlemmer og disse dets Bestyrelse, giver sig selv Love, har sin egen Virkekreds og maa subsistere ved sine egne pekuniære og intell. Midler. Men da det har samme Formaals som Hovedselskabet, mener jeg, at der baade kan og bør være en nøje Forbindelse mellem begge, og da Hoveds. har givet Anledning til Fremtrædelsen af vort Selskab i det mindste i den Form (thi Udgivelsen af et Folkeblad for Vest-Jylland har alt længere Tid været paatænkt af nogle blandt os), og da Hovedselsk. har lovet at virke gennem Biselskaber, have vi ogsaa troet at kunne gjøre Regning paa nogen Understøttelse fra Eder. Denne kunde vel omtrent bestaa i:

- 1) Velvillig Meddelelse af forlangte Oplysninger. Underholdninger o. s. v. som Udg. af et Blad, som det paa-tænkte, ikke vel kan undvære fra et Sted, hvor alle Kollegier, Arkiver, Biblioteker ere sammenhobede, vel ogsaa uopfordret Meddelelse af Opsatser, som Eders Skrivtkommitte eller enkelte Medlemmer af den kunde anse mest paa sit Sted i vort Blad.
- 2) Meddelelse af de af Eder udgivne Blade og Skrifter, enten gratis eller dog mod en meget moderat Betaling, hvorimod vi naturligvis ogsaa meddele vore Smaasager.
- 3) Penge-Understøttelser enten som Laan eller Gave, men kun naar de kan undværes fra Hoved-Selsk.' direkte Virksomhed, og naar vort Selskabs Existens beroer derpaa.
- 4) Jevnlig Brevvexling mellem begge Selsk.' Bestyrelser maatte ogsaa føres, hvori meddeltes de Beslutninger, som resp. foretages i disse Møder og Generalforsamlinger.

At Filial-Selsk. konstituere sig paa forskjellige Maader paa de forskjellige Steder, synes mig at være ganske i sin Orden. Og om end Selsk. vil antage en Hoved-Norm for Dannelsen af dem, bør det dog vel ikke udelukke os fra dets Deltagelse, saameget mere som det lover at ville nytte enhver Lejlighed til at fremme sit Hovedformaal, og en saadan er Understøttelsen af et Provinsialblad, udgivet af en Forening, som baade har Kundskab til og Interesse for Eggen. Naar Høyen siger, at Vest-Jyllands specielle Interesser er fælleds Anliggender, saa har han fuldkommen Ret, naar han derom mener at ogsaa de maa blive Gjenstand for et Selskabs Opmærksomhed og Omhu af den Tendens, som det af Eder grundede, og at Kundskab om dem maa være af Vigtighed for de Dannede i alle danske Provindser, og derfor tror jeg, at et Blad som det paa-

tænkte, forudsat at det nogenlunde holder, hvad jeg lover mig af det, ikke alene vil stifte Nytte ved at udbrede frugtbringende Kundskaber blandt Menigmand heri Provindsen, men ogsaa ved at udvide og berigtige Kundskaber om denne hos de Dannede overalt i Landet. Mener han derimod, at de andre Provindser have i det Hele samme Interesser som V.—Jylland, saa tager han aldeles fejl. Ingen anden har Sandflugt, betydelig nemlig og udæmpet, idelig og ødelæggende Oversvømmelser og Bortskyllelse af Kysten, Marsklanderier, Havfiskeri, udelukkende Handelsforbindelser og Sejlads med Havnene ved Nordsøen (Hamburg, Bremen, England). Hertil kommer egne Industriegrene (Jydepottfabrik. i Varde-Eggen, Strømpebindingen i Hammerum-Herred, Knipleriet mellem Ribe og Tønder), den melerede Forfatning for de danske Distrikter Syd for Konge-Aaen, Ribes ejendommelige Toldforfatning, Brugen af en egen Mynt og Ubekjendtskab med den i det øvrige Danmark gængse, og meget andet. Ej heller vilde det være passende jevnlig og udførlig at behandle slige Materier i et Almuesblad, nærmest beregnet for og mest læst af Kbh. og Øerne. Nej, ligesom Jylland har sine egne Stænder, bør det have sit eget Folkeblad, helst to. Jeg vil bede Dig at meddele H. og B. disse Bemærkninger. Skulde Du finde det passende ogsaa at omtale dem og min Plan for de øvrige Bestyrere, da vil jeg lade Dig bemærke, at de i dette og mit forrige Brev²²³) fremsatte Anskuelser ere ene mine egne, som jeg dog troer, at de andre Herrer i det Hele deler. Gjenstand for Omtale paa en Gen.-Fors. hos Eder kan det næppe blive, da vort Selsk. jo ikke har konstitueret sig endnu. Svar mig snart, har Du ingen Tid, bed saa Høyen eller B. derom. Jeg har endnu flere Bemærk. at gjøre en anden Gang²²⁴). Hilsen fra min Kone.

Din Ven Adler.

Ribe, d. 12. Marts 44.

Kjære Ven.

Du faar denne Gang kun et foreløbigt Svar, skøndt jeg har opsat dette i Haab om at kunne give Dig et udførligere om ikke et fuldstændigt. Jeg har ingenlunde opgivet mine Ripensiske Studier og Undersøgelser som Hübertz²²⁵) mener; men rigtig nok ere de blevne trængte noget i Baggrunden i den senere Tid. Vil Du give mig Respit til Paaske, skal jeg give Dig al den Underretning, jeg kan indsamle. Det næste Program, jeg skriver, kommer, hvilket ogsaa er bebudet i Fortalen til det øvrige, til at handle om de samme Gjenstande, som Du behandler, Rets- og Kommunalvæsenet, men kun for Ribe og tillige ind i det 17. Aarhundrede. Jeg tænker det kommer Alt til næste Examen²²⁶).

Hvad Dine Spørgsmaal angaar, saa meget foreløbigt. Ved Forhandlinger, der angik Byens Handel, Torve eller Politi-Bestemmelser, tilkaldtes 24 Mand af Borgerne bestandig, men om det bestandigt var de Samme og de altsaa udgjorde et sluttet Kollegium, kan jeg ikke afgøre endnu; jeg tvivler næsten og skal see efter, om det er de samme Navne; thi de anføres oftest ved Navn; under Siden findes Formular „Borg. og Raad vedtog med menige Almues Samtykke“. Denne er da vel presenteret ved 24. Om deres Udnævnelse findes Intet i den ældste Vedtægtsbog. Først længere efter din Periode findes afgørende Bevis for deres Existence som Kollegium og Reg. til Deres Udnævnelses Maade, nemlig: 1659 efter „Krigen og Pesten“, 1659 1ste Sept. udi Borg. (Navne) oc (Navne) Raadmentz Offueruelse er paa Riber Raadhus de 24 Mandts Tal udi de afdødes Sted fyldestgjort oc findes nu som effterfølger (24 Navne). Ad No. 2. Byfog-

den var Magistraten underordnet, udnævntes, som det syntes, af denne, aflagde Ed til den og Lænsmanden; hans Domme og Kjendelser indankedes for, stadfæstedes eller underkjendtes (sendt neder) af Magistraten o. s. fr. N. N. har indstevnet N. N. for et Tingsvidne (ell. Tingsdom), han erhvervet herved Ribe Byting, samt N. N. Byfoged som samme Vidne udstedt haver. Tingbøger og Raadstuebøger førtes hver for sig, de første blot sammensyede Blade, de sidste for det meste indbundne Protokoller, men de første var fuldstændigere, mere fortløbende; de sidste er det store Spring, saa at det synes, at i hele Aar ingen Sogne har været behandlede for Raadstueretten. — Byfogderne vare Borgere i Byen. Ditlef Hansen²²⁷), der blev Byfoged 1618, nævnes før den Tid hyppigt i Protok. som saadan og som Guldsmed; han praktiserede stærkt som Prokurator, hvilket ogsaa var Tilfældet med flere andre Guldsmede. Er der nogen Grund til at ansee dette for andet end tilfældigt? Han blev siden Raadmand; altsaa Bisidder i den Ret, hvorfor hans Domme indankedes. Hvorledes kunde det gaa an? Iblandt de Hexe, der forfulgtes i det 16. og 17. Aarh., var ogsaa en Byfogeds Kone. I Klagen mod hende siges i Oversigten over hendes Levnet, at hun som Enke giftede sig med en Kræmmerdreng, som de siden gjorde til Byfoged i Ribe. — Hvad var en Herskabsfoged for et Kreatur? Du kan ikke give mig nogen Oplysning om Lænsmandens retslige Forhold til Kommunen og hans Deltagelse i Retsforhandlinger o. s. v.²²⁸).

Jeg haaber, Du skriver mig til snart for af disse Vink her at kunne give mig nogle nærmere Peg om, hvad Du vil vide, hvor vidtløftige jeg skal udskrive Sitaterne o. s. v.

Brevet skal paa Posten. Hils Din gode Kone og øvrige Familie mange Gange fra mig og min Kone.

Din hengivne Adler.

30.

Ribe, d. 18. Sept. 1846.

Kære Ven!

For længe siden burde jeg have takket Dig og Kone for den venskabelige Modtagelse og hjertelige, dejlige Omgang, jeg, som sædvanlig, nød i Eders vakkre Hus, samt meldt min lykkelige Tilbagekomst til mit Forvisningssted, som de sidste skuffede Forventninger ikke have gjort mig behageligere. Dog — det maa jeg finde mig i — det bliver nu nok ikke anderledes. Dog kan jeg ikke skjule for mig selv, næppe for Andre, hvor overmaade meget mit sidste Ophold i Kbhavn. har forøget min Attraa efter at opslaa mit Paulun der for stedse og hvor trist, jeg ved denne Sammenligning finder det her. Dog — kom jeg til Kbhavn., vilde der vist ogsaa være meget i Vejen — det er maaske bedst, som det er.

Jeg fik ikke sagt Birchholdt noget om Maanedstidenden. Istedet for at sende et Exemplar, som kan ske en anden Gang, vil jeg hellere her afskrive in extenco de Kontrakter, der sluttedes med Borger-Anførerne, da de i Maanedst. kun ere anførte udtogsvis og med forandret Ortografi. Jeg finder dette sidst omtalt i Raadstuebogen 1612, alt-saa efter Din Periode. „Anno 1612 Thend 25 Septemberis paa Riber Raadhus bleeff Borgemester och Raad forligte mett Peter van Appel, Hapmanden²²⁰), att hand skall haffue til Lön om Moneden fraa S. Michelsdag nestkommendis att angaa 5 Dl. 1 Mk. saa lenge, hand bliffuer wdj Tienisten, Och schall hand selff bethaale Husslei“, her afbrydes Artiklen, og der er lidt Plads aaben til dens Fortsættelse. De Ord „och schall“ o. s. v.

synes at være tilføjet senere, men med samme Haand. — Udførligere er følgende:

Anno 1614 d. 12. Decemb. Neruerendis Kield Jurgensen och Peder Lambertsen, Borgemestere. Niels Griisbech. Olluf Rood, Hans Hegelund, Lydich Anderss. og Morthen Lime Raadmend, Saa och wdj de 24 Mand Som thette Aar til Forordnet waar, Loffuedt och tilsagde Hans Andersøn, Salig Anders Lydichssens Søn, Forbemeldthe Borgemestere och Raad paa Byens Veigne hans Trouff och Willige Tieniste for en Stadzhopmand att Tiene Byen. Och schall hand haffue till besoldning aff Byen om Moneden 6 slete Daler, huer D til 32 Sk. lubsch, och schall hans Monedzpending angaa fraa den 1. Januarj 1615 Och siden fremb til den 1. Januarj 1616, Och der som saa schiede, Huilchet Gud forbyde, att der noget paakomb Att forskne. Hans Andersøn schulle brugis Widere her fraa Byen paa Byens Veigne, saa schall hans Monedts Sold Forbedres Som det Sig bør. Och desimideler tid schall Forschne. Hans Andersøn och sin Moder Samt det gandsche Hus vere Frj for ald Skatt och borgelig tyngue.

Den 19. Dec. 1615 blev denne Kontrakt fornyet for Aaret 1616, med de samme Udtryk, kun med den Forandring: „och schall haffue til besoldning aff Byen fraa 1. Jan. 1616 til 1. Jan. 1617 och der imideler thid att vere thilstede her i Byen, som det sig bør, och schall haffue til Besoldning thil forne dag fiirsendtstyffue daler, huer daler til 32 Sk. lubsch“; Resten „och dersom saa schede“ og til Enden ganske ligesom ovenfor. „Hapmanden“ er uden al Tvivl en Broder til den her og flere Steder nævnte Lydich Andersen, og har saa vel været af en anset og indenbyes Familie. En Beslutning om Vagthold finder Du i mit Program for 1844, 3de Bilag. Imellem findes i Regnskaberne (f. Ex. 1621) Smaasummerne anførte som

givne Vægterne for at have Tilsyn med Byens Krudt og dens Stykker. Dette, tilligemed Historien om Bertel Skræder, som Du kjender andensteds fra, og nogle Notitser i mine Programmer om Krigshistorien er alt, hvad jeg ved om Militær-Væsenet.

Jeg har begyndt at samle og ordne lidt til næste Aars Program; dets vigtigste Indhold vil blive om Avls-væsenet, Markvæsenet, Byens Ejendomme, altsaa ikke af saa synderlig almindelig Interesse²³⁰). Men Gud maa vide, hvor jeg skal faa Tid fra, da jeg er ubændigt overvældet af Informationer, jeg har nu ikke mindre end 29 Timer paa Skolen, og dertil 14 a 15 private, det er mere end man kan overkomme.

Her er fredeligt og roligt. Bevægelserne syd paa have endnu ikke berørt os. Slesvig—Holstenerne ere noget modfaldne, de Danske derimod jubilere, bare det ikke er for tidlig.

Din Frue, Du selv og Kilde²³¹) hilses venskabeligst af min Kone, og ligeledes Alle, og Du fremfor alle af

Din Ven Adler.

31.

Ribe, 27. Dcbr. 1847.

Kære Ven!

Mange Tak for det Tilsendte og for den store Glæde, som Din T.²³²) har skaffet mig. Da jeg ikke havde Stykket og af de forvirrede, modsigende og overfladiske Beretninger, som regnede ned i Bladene ikke kunde fatte dets egentlige Væsen og Værd og kun kunde ane, at det maatte indeholde meget Godt, som var usædvanligt og af den Art, at Publik. og dets Ordføreres almindelige Maalestok ikke lod sig anvende derpaa, saa (om Forladelse for den lange Forsætning) kunde jeg ikke inklade mig paa

nogen Gjetning efter Forfatteren. Da det dog fremgik af alle Anmeldelser²³³) (i Begyndelsen dog ikke af Fædrelandets), at den historiske Kolorit var truffet med en overraskende Sandhed, som kun kunde være Resultatet af et dybt Studium af Tidsalderen, saa opstod rigtignok en flygtig Ahnelse om, at min gamle Ven der havde været paa Spil. Og da jeg i en Avisartikel saa Dig tydeligen udpeget som Forfatter, blev det mig rimeligt, ja endog sandsynligt, at det var saa. Jeg vidste, at Du baade havde historisk Grundighed og Smag og poetisk Sands og Tact til at gjøre det, og til at gjøre det godt. Ogsaa vidste jeg af flere saavel mundtlige som skriftlige Ytringer af Dig, at Du rigtignok for flere Aar siden i lang Tid havde baaret paa den Idee, i en Digtning at nedlægge et Slags Resultat af Dine historiske Studier, at gjengive Din Opfattelse af det 16de Aarh.' Sæder og Færd i et Billede, holdt aldeles objektivisk i hin Tids Sprog og Aand, uden al Reflexion, uden al Belysning fra vor Tid, og med den omhyggeligste Fjernelse af Alt, hvad der kunde minde om, at Forfatteren hørte til denne. Saavidt jeg erindrer, vilde Du dengang vælge Novelleformen for et saadant Billed. Du har nu foretrukket den Dramatiske — ogsaa godt. Billedet har vi nu, og det er fuldkomment lykkedes. — Karaktererne er grebne ud af d. 16. Aarh. De taler ikke allene den Tids Sprog, men de tænke og handle paa hin Tids Maade, de yttre den Tids Ideer, følger dens Tankegang, have dens Fejl og Tilbøjeligheder. Knivene sidde dem lige saa løse i Skeden, Ufyrme, Parlamente, Dobbelt o. s. v. høre til Dagens Orden, de ville alle se ud i Fremtiden, de ville hjælpes af overnaturlige Kræfter — selv i Livets daglige Sysler o. s. v. — Man kan heller ikke andet end prise det Maadehold, hvormed Du har brugt de rige Midler, der stode Dig til

Tjeneste, igjennem Sproget at paatrykke Din Skildring Tidsalderens Kolorit. Du kunde jo let have sammendynget en hel Del obsolete²³⁴) Ord og Talemaader, og end mere fremhævet den gamle Konstruktions Maade, men derved var Sproget let blevet uforstaaeligt, maaske ogsaa manieret og affektert, og dog næppe mere tro eller træffende end det nu er. At Ellen lige til det Sidste vedbliver at tro paa sin Magt, er vistnok poetisk rigtigt, men maaske neppe ligesaa historisk sandt. I det mindste synes jeg af de Hexesager, jeg har bladet i, at spore, at de gamle Stakler, naar de saa, det blev Alvor med Undersøgelsen, strax følte og erkjendte deres Afmagt. Jeg vilde gjerne vide Noget eller hellere Meget om Stykkets Historie; den ydre Anledning til det, om Du af Helsingørs Arkiver har optaget noget Stof, om Du f. Ex. af Henrik Mogensen²³⁵) har taget Andet end Navnet. — Dette og mere af samme Kaliber haaber jeg, Du snart skriver mig en Del om, jeg vil ønske og haabe, at dine Øjne ikke længe ville hindre Dig deri. — Dit Inkognito skal jeg ikke røbe. Jeg benægter stadigt, paa Forespørgsel, Dit Avtorskab, og beraaber mig paa Dig selv og Din Erklæring — hvilket jeg jo er berettiget til. Min Kone er rigtignok af de Indviede, men jeg er vis paa, at hun ikke sladder af Skolen. — Hun havde læst Notitsen, der tydede paa Dig i Avisen. Og da hun saa den lille Pakke, kjendte Din Haand i Udskriften og paa dens Indhold, saa kunde det ikke hjælpe at nægte Noget for hende. For Andre har jeg omhyggelig skjult begge Bøgerne.

Høedts²³⁶) har ikke behaget mig saa ilde, trods hans Ueberschwänglichkeit og Galskab at ville have os og Dig in specie til at tro paa Trolddom og deslige. Jeg kunde vel endnu have Noget om denne Materie at sige, men

jeg vil vente, til jeg, som jeg haaber, snart ser Brev fra Dig²³⁷).

Med min literære Virksomhed, som Du spørger til, ser det kun meget maadeligt ud. Jeg er saa belemret med Læretimer i og uden for Skolen, at jeg neppe kan holde det ud og hverken have Tid til eller Sands for nogen anden Beskjeftigelse. Jeg vilde saaledes levere en Bearbejdelse af den ene af mine Krigshistorier (1643—45), eller i al Fald Tillæg til den, da jeg har fundet Adskilligt dertil²³⁸). Foruden mine Timer har jeg adskillige andre brødløse Kommissjoner, Forespørgsler (f Ex. fra Lengnick)²³⁹) at oplyse og besvare, saa der bliver mig ingen Tid tilovers. Thi efter Kl. 8 kan jeg Intet Alvorligt foretage mig. Det er jeg kommet ud af Vane med. Jeg har det ellers ret godt, er, Gud ske Lov! ved godt Helbred. Kun at ogsaa mine Øjne begynde at gjøre mig Bryderi. Mit Humør er derimod ikke couleur de rose. Jeg er umaadelig kjed af mit Ophold her, som i det Hele af min Stilling i Skolefaget. — Mine Indtægter have ikke været saa ubetydelige i det sidste Aar, men under de høje Priser paa de fleste Nødvendigheder kan de ikkun til Nød slaa til. Dog, jeg fik jo Raad til en Rejse i Sommer; men jeg vilde gjerne afsted i Sommer igjen. Jeg er nu atter flyttet og boer nu meget smukt paa Korsbrødregaard. — Fra min Kone skal jeg hilse mange Gange og ønske Dig Bedring i dine Øjne og godt Helbred i enhver Henseende. Ligeledes Din Kone og Søster og Smaapiger beder hun hilse. Ogsaa jeg beder Dig bringe mine Hilsener og bedste Nytaarsønsker til Din Kone og øvrige [Venner], Kilde indbefattet. Selv ønsker jeg Dig et glædeligt Nytaar, gode Øjne og Alt, hvad Dit Hjerte begjerer.

Din oprigtige Ven Adler.

NOTER

1) Peter Nicolai Thorups Levnet, udg. af C. E. Thorup og Andr. Leth (1848), 65 f. 2) Jfr. Fra Ribe Amt 1929, 347 f og Brev Nr. 12. 3) Ribe Stifts-Tidende $1\frac{1}{4}$ 1851. Ribe Kathedralskoles Indbydelsesskrift 1851, 7. 4) Marius Kristensen: H. F. Feilberg 1923, 13. 5) Poul Bjerger: Henning Frederik Feilberg (Sønderjydske Aarbøger 1902, 5). 6) Marius Kristensen, anf. Værk, 13. 7) Indbydelsesskrift 1848, 58. 8) Breve fra P. V. Jacobsen, udgivne af Julius Clausen 1899 (241 S.) 9) Se Brevet af $\frac{9}{5}$ 1830 fra Jacobsen til Adler (Jul. Clausens Udgave, 113). 10) Jfr. Th. H. Erslew: Almindeligt Forfatter-Lexikon I (1843), 9. 11) Om Kinch se min Afhandling i Fra Ribe Amt 1934, 484—98. 12) Maanedsskrift for Litteratur XX (1838), 347—66. 13) Historisk Tidsskrift V (1844), 637—45. 14) Om Smugleri se Brev Nr. 19. 15) Ribe Stifts-Tidende $1\frac{1}{4}$ 1851 (Nekrolog). 16) Jfr. Betænkningen til Stænderne i Viborg; endvidere Bibliografien c, f og Fra Ribe Amt 1918, 597. 17) Jfr. C. Klitgaard (der venligst har gjort mig opmærksom paa Adlers Breve) i Dansk biografisk Leksikon I (1933), 132—33; J. F. Kinch i Dansk biografisk Leksikon I (1887), 106 (Biografier af P. Adler). F. E. Hundrup: Skole-Calendar 1845, 68. Erslew: Forfatter-Lexikon, Supplement I (1858), 8. 18) J. D. Stemmann: Ribe i April 1848 (Fra Ribe Amt 1915, 13 ff.). 19) RibeStifts-Tidende $1\frac{1}{4}$ 1851. Sammesteds er ogsaa Dødsannoncen (gentaget $1\frac{1}{4}$). Et Vers paa 4 Linjer af C. G. i Anledning af Adlers Død er trykt i Ribe Stifts-Tidende $1\frac{1}{4}$ 1851). 20) Fædrelandet $1\frac{1}{4}$ 1851. 21) Paa dette Tidspunkt var Jacobsen Senior i Studenterforeningen. 22) Saa meget som er tilstrækkeligt. 23) Peder Ramsing, død 1832. 24) unde derivatur? d. v. s.: Hvoraf kommer det? Strude var paa Fanø en sort Klædemaske, som bestod af to Stykker, æ Overstrud, der dækkede Panden til Øjnene, og æ Understrud, som dækkede

Underansigtet; den bares af Kvinder for at beskærme Huden mod Solens Brand og den skarpe Vind. Strud, den gamle Betegnelse for en Hovedbedækning, der endte i en Spids bagud, kommer af oldn. strutr, kegleformig Spids (paa Hat); smlg. mht. strutzel, langagtig Brød. 25) P. N. Thorup. 26) C. A. Reitzel (1789—1853), Boghandler. 27) Tak. 28) Valentin, Byfoged i Maribo, Ungdomsbekendt af P. V. Jacobsen. C. A. Thortsen (1798—1878), Skolemand, Forfatter. 29) Schooskind: Skødebarn. 30) J. C. Th. Castenschiold, Stiftamtmand i Ribe 1822—28. 31) Vel Berberiet. 32) H. M. Randrup, Stiftsfysikus i Ribe 1822—44 (død 1844). 33) N. C. Bjerring: „Kiærlighed og Attestats“. 34) Johan Ludvig Heiberg (1791—1860). 35) Jfr. Jacobsens Brev af $\frac{3}{12}$ 1827 (Jul. Clausens Udg., 8). 36) „Skilderiet“, et københavnsk Ugeblad. 37) Kortspil med 78 særegne Kort. 38) Jørgen Jørgensen, cand. jur., Fuldmægtig i Politiretten. 39) F. U. A. C. Eberlin, Overretssassessor. 40) J. O. Bøving, Præst i Vejen-Læborg 1826—42. 41) N. C. Møhl (1798—1830), Læge, Lektor ved Universitetet. 42) The works of Cooper udkom i den Pocket-edition af English classics, som Boghandlerfirmaet Brødrene Schumann i Zwickau i Sachsen i 1820'erne og 1830'erne udgav. 43) vide supra: se ovenfor. 44) Det var Løjtnant Stern i Ifflands Skuespil „Spilleren“, Adler havde faaet tildelt at fremføre. Stykket blev opført til Fordel for de husarme d. 4. Maj 1828 af Ribe forenede Klubselskaber (Riber Stifts Adresse-Avis $\frac{29}{4}$ 1828). 45) Her hentyder Adler til Ribe forenede Klubselskabers Opførelse af Oliver Goldsmiths Fejltagelserne“, oversat efter The mistakes of a night ved Fr. Schwartz 1785 (jfr. Riber Stifts Adresse-Avis $\frac{23}{11}$ 1827). Naar Blichers Navn her nævnes, hentyder Adler vel til hans Oversættelse af Goldsmiths „Præsten i Wakefield“, der fremkom i „Nordlyset“ April—September 1827. 46) Les soirées: „Aftenunderholdningerne“. 47) J. P. Miller, Skuespiller, Digter, Recensent. H. G. Proft, Bladudgiver, Forfatter. N. C. Øst, Bladudgiver, Forfatter etc. 48) P. T. Hald, Lic. theol., udgav anonymt Vaudevillen „Guldbryllups-Frierierne“ (1828). 49) „Den store Sonne“, se „Guldbryllups-Frierierne“ S. 47. 50) Ingemanns „Valdemar Sejr“ blev kritiseret af C. Molbech i Nordisk Tidsskrift for Historie, Literatur og Konst 1827 (jfr. Kjeld Galster: Ingemanns historiske Rø-

maner 1922, 95 ff.). 51) L. A. Kolderup-Rosenvinge (1792—1850), Professor, Retslærd. 51a) „Den dramatiske Skrædder“, anonymt Lystspil, anmeldt af J. L. Heiberg i Kjøbenhavns flyvende Post 1828, Nr. 21—24. 52) F. H. Jahn (1789—1828), Officer, Historiker. 53) Høstmark er antagelig Chr. Høstmark (1803—62), Student 1822, studerede Kirurgi 1823—27, Huslærer 1827—35, kir. Eksamen 1838, Læge i Maribo o. fl. St. (Carøe: Den danske Lægestand III, 1905, S. 96 f.). 54) J. N. Madvig (1804—86), klassisk Filolog. 55) C. W. Elberling (1800—70), Filolog, Skolemand. 56) Peter Hjort (1793—1871), Litterat, Lektor i Sorø. 57) Frederik Fabricius (1789—1873), Biblioteksmand. 58) Jens Lund, cand. jur., senere Kancelliraad; i Studenterforeningen kendt som en fortrinlig Sanger. 59) Her maa Talen være om ulykkelig Kærlighed. 60) Skurilitet, d. v. s.: Spasmageri, raa Lystighed, Naragtighed; Adler definerer selv Ordet i det følgende. 61) Om Kongebesøget i Ribe $\frac{2}{6}$ 1828 skriver Riber Stifts-Tidende $\frac{2}{6}$ 1828 bl. a.: Kongen blev i Kathedralskolen modtaget af en Tale i bunden Stil af Rektoren. Nogle Disciple blev efter „allerhøieste Befaling“ „af vedkommende Lærere examinerede i Historie, Geographie, Matematik, Latin og Religion“. 62) F. O. Lange (1798—1862), Pædagog, udgav 1826 en græsk Skolegrammatik. 63) soi-disant, d. v. s.: foregiven, saakaldt. 64) Johan P. Holmer, blev senere Borgmester. Erts-Blære, jfr. tysk Erts = Erke, f. Eks. Erzherzog, se O. D. S. IV, 530 II + Erts. 65) Gesindel, d. v. s.: „Folk“ (i lidt nedsættende Betydning). 66) Siegfred Hjort (f. 1800), Broder til P. Hjort, blev senere Birkedommer og Kancelliraad. 67) Biskop C. D. Koefoed, Biskop i Ribe 1825—31. Biskop Koefoed blive gift med Enken efter Niels Kjær Tang til Nørre Vosborg, der døde 1814 (se Evald Tang Kristensen: Minder og Oplevelser I 1923, 13—15). 68) Christen Noe Tang (1801—86), Søn af Kancelliraad N. Kjær Tang, blev Justitiarius i Viborg Overret, gift i Ribe $\frac{2}{3}$ 1834 med Nanna Pouline Amalie Hjort, f. 1805, Datter af Biskop V. Hjort og Marie Pouline Schiørring, død 1876. Peter Tang (f. 1797), cand. theol. 1823, Præst i Rind-Herning 1827, gift 17. Juni 1828 med Anne Christine Harpøth, f. i Kbh. $\frac{1}{6}$ 1806, Datter af Fuldmægtig Chr. Harpøth og Lovise Frederikke, f. Adler (P. Storgaard Pedersen: Slægten Tang 1921,

15 ff.). 69) Futurum exactum, d. v. s.: Førfremtid. 70) Spleen, d. v. s.: ondt Lune, Tungsendighed. 71) Beicherstatter, d. v. s.: en der søger Erstatning for Skriftermaal (gennem Breve). 72) De Chavigni, her tænker Adler maaske paa Theodore de Chavigny, fransk Diplomat, fransk Gesandt i København 1737—40. 73) En Broder til Henrik Hertz søgte at overtage E. Hyphofs Bogtrykkeri i Ribe. Han var Udgiver af Riber Stifts-Tidende. Efter Hyphofs Død fortsatte Enken Virksomheden. Jfr. Jul. Clausens Udg. af Jacobsens Breve, 50—51. 74) Pryssing og Trop er Personer i Heibergs Vaudeville „Recensenten og Dyret“. 75) obiter, dvs. i Forbifarten. 76) Her tænker Adler paa de kongerigske Enklaver. Om disse se M. H. Nielsens Afhandling i Fra Ribe Amt 1922, 485—551. 77) Talen er her kanske om den nye Værnepligtsforordning af 8. Maj 1829. 78) Pastor F. T. Bertelsen, Præst i Hygum 1805.—1835. 79) Rus Høsbros maa være Carl Emil Høgsbro, f. 1809 i Rødding, Student 1828, død 1847 (Vilh. Milthers: Sofus Høgsbros Slægt 1909, 24). 80) Herredsfoged Hagedorn i Rødding, der skildres som „noget udsvævende og letsindig“, ejede 1829—1836 den Gaard i Rødding, der senere blev indrettet til Højskole (A. J. Marcussen: Optegnelser fra Rødding 1912, 78, 80). Jfr. min Artikel om Peter Adler i Kolding Folkeblad 19/10 1934. 81) F. C. A. Werligh (f. 1794), Skuespiller; blev Direktør for et Skuespillerselskab, som gav Forestillinger i de danske Provinser og i Norge; døde 1841 i Christianssand (Erslew: Forfatter-Lexicon III, 510). 82) Giuseppe Casorti ledede i København i det 19. Aarh.'s Begyndelse et Pantomimetheater og opførte Vesterbros Theater. 83) Fløche, Købmand i Ribe. 84) J. C. Lange: „Erklæring fra Forfatteren af Grev Essex samt Oehlenschlägers og Hauchs Breve“ (1829). C. Rudolph: „Sandhedens Røst til Hr. Literatus Blok-Tøxen“ (1829). 85) P. A. Heiberg: „Enevoldsmagtens Indførelse i Danmark“ (1828). 86) Christen Torkildsen, Præst i Ansager 1825—1834. 87) Philip Christian Fuglede, Præst i Malt—Folding 1821—1842. 88) F. U. Timm (1801—1860), cand. jur. 1824, Auditor 1828, Borgmester i Randers 1856. Blev 1835 gift med Thea Hertz, Henrik Hertz' Broderdatter. Jfr. Thomas Larsen: En Gennembrudstid II (1921), 59. 89) Chr. U. Sundt: „Udtog af en Dagbog skre-

ven paa en Fodreise igjennem Tyskland i Aaret 1824" (1827). 90) Sylvester Hertz (Broder til Henrik H.), f. 1792, var Bogtrykker i Vejle fra 1828; fra samme Aar Udgiver og Redaktør af Vejle Amtsavis. 91) Ved Holsten forstaas Sønderjylland. 92) Vanskeligt Tilfælde. 93) Jørgen Bang, Præst i Vester Vedsted 1804—1838. 94) Kong Frederik VI var paa Besøg i Kolding 26. Juni 1830 (Riber Stifts Adresse-Avis $\frac{2}{3}$ 1830). 95) J. N. B. Abrahamson (1789—1847), Officer, Skolemand, mest bekendt for sin Iver med at faa indført „indbyrdes Undervisning“. 96) fugtle, dvs. give Prygl, piske. 97) Gerhard Faye (1760—1845), Amtmand over Thisted Amt 1805—43. 98) J. F. Neergaard, Amtmand over Ringkøbing Amt 1827—1837. 99) Rasmus Nielsen, Justitsraad, Amtsforvalter i Ribe (død 1839). 100) S. C. Salling, Præst i Vonsild. Se Jens A. Petersen: Mellem levende Hegn (1936), 73 ff. 101) Den senere Kong Christian IX. 102) Jfr. Brev 8. 103) Rasmus Ussing, Præst i Uldum 1819—1859. Har i Memoirer og Breve XLIV (1925) faaet sine Ungdomsminder udgivet. 104) Jens Mathias Lind Hjort, Søn af Biskop V. Hjort, Ribe, Student fra 1828. 105) Grevinde Susanne Christine Sponneck (f. Trojel), gift 1814 med Grev M. S. U. Sponneck, Stiftamtmand i Ribe 1828—1852. 106) Ristrup i Sabro Sogn (Sabro Herred) Vest for Aarhus. 107) Møhl begik Selvmord efter at have faaet Afslag paa sit Frieri til Johanne Louise Pätges, der kort efter blev forlovet med J. L. Heiberg. 108) Er antagelig Johan Ernst Heilmann, f. 1810, Student fra Ribe 1827, senere Præst i Vaarø o. a. St. Hans Fader J. E. Heilmann var Borgmester i Ribe 1812—1830 (Gerhard Heilmann: Slægten Heilmann 1893—95, 253 ff.). 109) David Grønlund: Historiske Efterretninger om de i Ribe By for Hexerie forfulgte og brændte Mennesker (Viborg 1780). 110) N. L. Nissen: Kortfattet græsk Sprog-lære (1798, 3. Udg. 1825). 111) Uve Jens Lornsen (1793—1838) udgav $\frac{5}{11}$ 1830 sin Brochure: „Über das Verfassungswerk in Schlesvig-Holstein“, hvor han krævede en Forfatning for Hertugdømmerne alene og en blot Personalunion med Kongeriget. 112) Terre, d. v. s.: Jonglørleg med Smaasten. 113) mirabile dictu, d. v. s.: besynderligt at sige. 114) N. L. Høyen (1798—1870) Kunsthistoriker. 115) Eloger, d. v. s.: Lovtaler. 116) Dr. phil P. N. Frost, Sognepræst ved Ribe Dom-

kirke 1826—1845. 117) quidem, d. v. s.: tilmed. 118) „Vor Tids Mennesker“, Lystspil af Thomas Overskou (1830). 119) Spøgende. 120) Gjengangerbrevene af Henrik Hertz (1830). 121) C. F. Dichmann (1763—1806), sproglig Forfatter. 122) N. C. L. Abrahams (1798—1870), romansk Filolog. 123) Paa Gravballegaard Nord for Silkeborg var Ane Elise Lindberg gift med Chr. Carl Alberti, der døde $\frac{19}{10}$ 1831, 54 Aar, efter $18\frac{1}{2}$ Aars Ægteskab med Ane Lindberg, der var fra Ribe, af Lindberglægten. Hun solgte Gaarden i August 1835 til Hr. Hildebrandt fra Lübeck (jfr. Riber Stifts-Avis $\frac{25}{10}$ 1831). 124) Forvalter Rahr, Ristrup, købte i April 1836 Dronningborg Mølle ved Randers for 17,800 Rbd. (Riber Stifts-Avis $\frac{30}{4}$ 1836). 125) G. F. K. Ursin (1797—1849), Matematiker, Astronom, Professor 1827. 126) Prins Christian Frederik (Christian VIII) besøgte Ribe $\frac{9}{7}$ 1831. Paa Kathedralskolen bød Rektor Thorup ham velkommen i en Tale paa Latin (Riber Stifts Avis $\frac{12}{7}$ 1831). 127) C. T. Horn (1790—1863), Birke-dommer paa Fanø 1829—1839 (N. M. Kromann: Fanøs Historie I 1933, 76). 128) Harangue, d. v. s.: højtidelig Tale. 129) Nicolai Fogtmann blev Biskop over Ribe Stift (1831—33) efter Koefoeds Død $\frac{31}{7}$ 1831. 130) Simon Meisling (1787—1856), Filolog, H. C. Andersens Rektor. 131) Fejlskrift for Ribe. 132) Overlærer Hans Jakob Hansen (1786—1850), Matematiker. Han var Pebersvend og en Særling, som ikke gav sig af med Damer. 133) Anders Andersen Ørbæk, f. 1790 i Ribe, Præst 1822 i Branderup, Forfatter til gudelige Skrifter. 134) P. C. Stemmann (1764—1855), Statsminister 1826—1847. 135) 2. December. 136) I Riber Stifts Adresse-Avis $\frac{29}{11}$ 1831 har Stiftsfysikus Randrup en Bekendtgørelse om, at der i Ribe nu kun er 5 syge af den Tyfus, der siden Juli havde vist sig i Byen. 137) Her er et Stykke revet af Brevet, men der har muligvis staaet Anathem, der maa betyde offentlig Kritik el. lgn. 138) Laurids Engelstoft (1774—1851), Historiker. 139) Jørgen Enevoldsen, eligeret Borger i Ribe 1823, døde $\frac{28}{11}$ 1831 under sit Ophold paa Fanø, 56 Aar gl. (Riber Stifts-Tidende $\frac{29}{11}$ 1831). 140) Anekdoten er ikke taget med i Jul. Clausens Udgave af Jacobsens Breve. Det er Biskop Fogtmann, her er Tale om. 141) Henrik Hertz er ganske rigtig Forfatter til Gjengangerbrevene (1830). 142) Anonym Nytaarsgave for

1832 er udgivet og forfattet af H. Hertz med Undtagelse af Introduktionen, „Mødet i Dyrehaven“, der skyldes P. V. Jacobsen. 143) Smukke, ubeskadigede. 144) Se nærmere Erslews Forfatter-Lexikon I (1843), S. 329. 145) B. S. Ingemann: „Opstanden i Litteraturstaden“ 1831 (jfr. Galster: Ingemanns historiske Romaner 1922, 115). 146) Børge Henrik Knap: „Offentlig Regnskab i Anledning af den indbyrdes Undervisning“ (1832). 147) J. F. Fenger: „Om det nygræske Folk og Sprog. Erindringer fra en Reise i Grækenland i Aaret 1831“. 148) Vel nok „Kjøge Huuskors“ (1831). 149) De ovenstaaende Udtryk og Bemærkninger hentyder til P. V. Jacobsens Indledning: „Mødet i Dyrehaven“. 150) „Naturen og Kunsten“, Digt af Hertz i Anonym Nytaarsgave for 1832, 103 ff. 151) H. Hertz: „Hr. Burchardt og hans Familie“, Skuespil (1826). 152) Hertz: „Flyttedagen“, Skuespil (1827). 153) „Emma“ (1829). 154) „En Hverdagshistorie“ er skrevet af Thomasine Gyllembourg Ehrensvärd (1828). 155) Her tænker Adler vel paa Samlingen fra 1829, hvori findes „Hosekræmmeren“, „Præsten i Vejlbj“, „Kjæltringliv“, „Telse“. Nutiden kan jo let give Adler Ret i hans rigtige Vurdering af Blichers uforlignelige Noveller. 156) Prins Frits, den senere Frederik VII. M. P. Hvass, Hofjægermester. W. T. Oxholm (1805—1876), Sekondløjtnant 1821, senere Diplomat, Overhofmarskal. 157) Affæren er vel kendt, se F. Hvass: Personer og Familier af Navnet Hvass V (1890), 150 ff. 158) „Fornuftgiftermålet“ af Scribe og Varner. 159) Komisk Type i Komedier. 160) „Skjendegæsten“, Komedie, efter Le Grondeur af Brucys og Palaprat, oversat ved N. T. Bruun 1811, opført i Ribe $1\frac{1}{2}$ 1833 (Riber Stifts-Tidende $\frac{1}{2}$ 1833). 161) „Østergade og Vestergade“ af Thomas Overskou (1828). 162) „Formynder og Myndling“ af Scribe og De Courcy. 163) Bien, d. v. s.: „Den danske Bi“, et Blad, hvori ogsaa Heiberg skrev. „Raketten“ blev udgivet af Dr. G. L. Baden. 164) P. M. Bildsøe, Adjunkt i Ribe, Præst i Tavlov 1833—1865. 165) J. S. B. Suhr blev beskikket til Adjunkt i Ribe $1\frac{3}{4}$ 1834. Bildsøe havde været Lærer i Hebraisk. Dette Fag gik nu over til Rektoren i Begyndelsen af November 1834, medens Suhr blev Lærer i Gymnastik ved dette Fags Indførelse i Efteraaret 1834 (Skoleefterretninger fra Ribe Kathedralskole for 1832—1840, S. 10); jfr.

Brev 24. 166) J. P. Mynster (1775—1854) blev 1817 Medlem af Direktionen for de lærde Skoler, 1834 Sjællands Biskop. 167) S. S. Tachau begyndte sin Købmandsvirksomhed i Ribe i November 1833 (Riber Stifts- og Adresse Avis $\frac{18}{10}$ 1833). 168) Fr. Paludan Müller: „Amor og Psyche“ (1834). 169) J. A. Stenfeldt: Municipalvæsenet i Almindelighed og det danske i Særdeleshed (1834). 170) Bulwers Samlede Skrifter, „Pelham“ oversat ved P. Saxild (1833—34), se Georg Saxild: Georg Christian Saxild (1911), 56, 61. 171) Niels P. Slange (1656—1737), Historiker. 172) B. M. Christensen: Den frie Presse contra Tage Algreen-Ussing. Et Stridsskrift (1834). 173) Professor theol. Jens Møller udgav Tidsskriftet „Mnemosyne“. 174) Tage Algreen-Ussing (1797—1872) skrev i 1834 bl. a.: „Ingen Censur i Danmark“. Var ellers Retshistoriker. 175) A. P. Liunge (1798—1879), Forfatter, Udgiver af Blade og Tidsskrifter; udg. „Kjøbenhavneposten“ 1827—1845, et Blad, der især var Organ for J. L. Heibergs Modstandere. 176) Adlers Skildring faar sit fortræffelige Supplement i følgende Oplysning i Riber Stifts- og Adresse-Avis $\frac{29}{3}$ 1834: „De i Hjerding Tolddistrikt ilanddrevne Citroner og Appelsiner vare udkastede fra et genuesisk Skib, ført af Capt. Vinzence Ferraro fra Messina, bestemt til Hamborg med Frugter og Vine, søm den 7de Marts løb paa Strand ved Blaavand, efter at have forlist Roer og 3 Ankere samt kappet Stormasten, men bragtes igjen af ved Hjælp af Kystboerne, og indkom den 11te paa Fanø Red“. 177) „Ludvig den Ellefte“, Skuespil af Delavigne. 178) Carl Peter Borggaard (f. 1801), Student 1826, oversatte Skuespil til Det kgl. Theater, bl. a. Cas. Delavigne's Tragedie Ludvig den Ellefte (1834). 179) Se Note 68. 180) Frants Christopher Bülow (1769—1844), var i mange Aar Frederik VI's Ven og Raadgiver. 181) Jacob Christian Lindberg (1797—1857), Præst, kirkelig Polemiker, var fra Ribe. 182) Hentydning til Brorsons Salme „Den yndigste Rose“ („Ak søger de ydmyge Steder“). 183) Nicolai Fogtmann, Biskop over Ribe Stift 1831—1833. 184) G. A. Dichmann, Rektor paa Herlufsholm 1833—1853. 185) Den 15. Maj 1834 udstedtes de Forordninger, der i Enkeltheder bestemte Formerne for de raadgivende Stænderforsamlinger. 186) P. N. Frost. 187) M. S. V. Sponneck. 188) Se Note 169. 189) J. S. B.

Suhr. 190) Fr. Paludan-Müller. 191) taliter, qualiter, d. v. s.: saa godt som det nu kunde blive. 192) Christian Paulsen (1798—1854), Retslærd, Professor i Kiel 1824—1848. A. L. J. Michelsen (1801—1881), Historiker, Politiker, Professor i Kiel 1829—1842. 193) J. W. Hornemann (1770—1841), Botaniker, Professor siden 1807; selskabelig anlagt. 194) Poma-dig: flegmatisk, ligegyldig. 195) H. N. Krøyer (1799—1870), Zoolog. 196) P. Adler fortsætter heldigt i sit Brev „Erindringer af Henrik Krøyers Liv 1821—1838“ (1870), der S. 233 er afbrudt midt i Skildringen af Krøyers Fiskeriundersøgelsesrejse langs Jyllands Kyster. Krøyer er lige kommen til Hals paa Østkysten, da Lakunen i hans Erindringer indtræffer. 197) Bidrag til Ribes Historie under de Kejserliges Indfald i Danmark 1627—1629 (Indbydelsesskrift 1834). 198) Jfr. Note 165. 199) I P. N. Thorups Levned, S. 63, staar følgende om Suhr, der blev kaldet til Præst i Holbæk $\frac{30}{1}$ 1842: „Denne Mand havde altid vist sin Rektor stor Hengivenhed og næsten sønlig Opmærksomhed, hvilket Thorup ogsaa i sit Hjerte paaskønnede“. 200) Antagelig: Exemplis juveris, d. v. s.: Gid du maa glæde dig over Eksemplerne. 201) Ved Valgmødet for Ribe Købstad $\frac{20}{1}$ 1834 blev valgt Sagfører Ole Hostrup som Deputeret og Kasserer Jens Christian Warming som Suppleant (Riber Stifts- og Adresse-Avis $\frac{23}{1}$ 1834). Warming var Kasserer for Ribe Kathedralskole. Se nærmere Kjeld Jensen: Nørrejyllands Stændervalg og Stænderdeputerede (Jyske Samlinger 5. Rk., I. Bd. 1934, 500 f.). 202) Brevet er fra $\frac{1}{10}$ 1834, med mindre der er afsendt et $\frac{2}{10}$ 1834, som nu er tabt. 203) Jens Olaus Hansen (1795—1854), Retslærd, Professor, fra 1832 Medlem af Direktionen for Universitetet og de lærde Skoler. 204) Ole Hostrup; se Note 201. 205) J. E. Heilmann, Borgmester i Ribe 1812—1830. 206) „En Fødselsdag i Slutteriet“ af Th. Overskou (1834). 207) P. V. Jacobsen blev i 1837 forlovet og den 5. Maj 1838 gift med Gertrud Cathrine Elizabeth Essendrop, en Datter af Sognepræst C. S. Essendrop til Modum i Norge. Om P. V. Jacobsen og hans Hustru og deres Forhold til det Troels-Lundske Hjem se Anna Henriette Lund: Erindringer fra Hjemmet (1880), hvorefter man bl. a. erfarer, at Troels-Lund fra Barnsben har været kendt med Jacobsen, og vel derigennem faaet Ideen til at fortsætte hans Gerning — og som det skete, i langt større Maalestok.

208) Hr. Burmand, Person i Heibergs Vaudeville „De uadskillelige“. 209) Tage Müller, Biskop over Ribe Stift 1833—1849. 210) Suhr blev Dr. phil. i Kiel $\frac{1}{4}$ 1835. 211) Adler redigerede fra Januar 1838—Juni 1839 „Historisk statistisk Maanedsskrift for Ribe Stift“ (se Indledningen). 212) „Baisse les mains“, d. v. s.: Haandkys. 213) Ikke udg. hos Jul Cl. 214) Christian Sander (1756—1819), Forfatter, Pædagog. K. L. Rahbek (1760—1830), Digter, Litteraturhistoriker. 215) Dr. phil. P. N. Frost. 216) A. Oehlenschläger: „Værringerne i Miklagaard“ (1827). 217) C. W. Elberling skrev en meget indgaaende Kritik af S. Meislings Oversættelse af Ovids „Forvandlinger“ i Maanedsskrift for Litteratur IX (1833), 357 ff. 218) J. C. Hauch (1790—1872) udsendte i sine dramatiske Værker I—III (1828—30) „Bajazet“ og „Tiberius“. 219) Maaske her tænkes paa „Prinds Otto af Danmark“ (1835) eller paa „Valdemar Seir“, omtalt her i Brev 3 (jfr. Note 50). 220) „Den farlige Taushed“, Novelle af Heiberg i Kjøbenhavns flyvende Post 1827, Nr. 92—97. 221) Schydtz er antagelig en Slægtning (Søn) af Prokurator N. J. B. Schydtz af Ribe, der døde under et Ophold i København 1. April 1828 (Riber Stifts-Avis $1\frac{1}{4}$ 1828). 222) Ikke udg. af Jul. Clausen. 223) Dette Brev forefindes ikke. 224) Det er Oprettelsen af Dansk historisk Forening (der iøvrigt blev stiftet $1\frac{1}{2}$ 1839), som har givet Anledning til Adlers — udaterede — Brev. Første Bind af Historisk Tidsskrift udkom 1840 (se Indl., S. V; S. XII Jacobsens og Adlers Navne). 225) J. R. Hübertz (1794—1855) Læge, historisk Samler. 226) Den bebudede Afhandling kom i Ribe Cathedralskoles Indbydelsesskrift 1844. 227) Ditlev Hansen, Byfoged i Ribe 1619—1633 (om ham se Peter Skautrup: Af Ditlev Hansens Guldsmeds Haandskrift, Fra Ribe Amt 1927, 643 ff.). 228) Om de danske Købstæders Forfatning se Poul Johs. Jørgensens Oversigt i Nordisk Kultur XVIII (1934), 63 ff. Iøvrigt henvises ang. Brevene 29, 30 til J. F. Kinch: Ribe Bys Historie II, 617—699. 229) „Hapmand“ er utvivlsomt Hauptmann, Kaptajnen for Byens Borgerbevæbning. 230) Dette Arbejde kom i Skolens Indbydelsesskrift 1847. 231) Fr. Lorenz Kilde, sprogstuderende, Søn af Justitsraad Kilde (jfr. Troels-Lund: Et Liv 1924 og Anna Henriette Lund: Erindringer fra Hjem-

met 1880), var en Slægtning af P. V. Jacobsen og hørte til en lille Kreds (Thortsen, Hertz m. fl.), der omgikkes Jacobsen. Jfr. Hans Kyrre: Henrik Hertz (1916), 27 (med Henv.). 232) P. V. Jacobsen: „Trolddom“, tragisk Skuespil i 3 Akter (1848, 94 S.), udkom anonymt. 233) En Del af Presseudtalelserne ved „Trolddom“s Fremkomst er samlede i B. A. Duurloo's Bog: „Lidt om Trolddoms Forfatter“ (1890). „Trolddom“, opført første Gang paa Det kgl. Theater $19\frac{1}{11}$ 1847, henlagdes efter den femte Opførelse $1\frac{1}{12}$ s. A. En Genoptagelse i September 1897 har forøget de fem Opførelser med fem andre. J. L. Heibergs Theatercensur over Stykket findes trykt i hans Prosaiske Skrifter, 7. Bd., 381—82. P. V. Jacobsens egne Oplysninger om sit Arbejde med „Trolddom“ findes i Brevene til Adler i Jul. Clausens Udgave, 235 ff. 234) obsolete, d. v. s.: forældede, gammeldags. 235) Ellen, Henrik Mogensen, Personer i Jacobsens Skuespil. 236) F. L. Høedt: Aphoristiske Bemærkninger om „Trolddom“ (1847). Jfr. August F. Schmidt: Et gammelt Skuespil (Aarhus Stiftstidende $18\frac{9}{9}$ 1934, samme, smst. $27\frac{1}{12}$ 1936). 237) Jacobsen skrev Brev til Adler 11. Jan. 1848, antagelig det sidste, han sendte sin Ven i Ribe. Det er i hvert Fald det sidste Brev i Julius Clausens Udgave. Alle rede den 13. Maj 1848 døde P. V. Jacobsen. Hans Hustru døde i 1872. 238) Dette „Adskilligt“ udkom i Peter Adlers sidste historiske Afhandling: Efterretninger om Byen Ribe. Krigene 1643—45 og 1657—60 (Indbydelsesskrift 1848). 239) J. C. F. Lengnick (1796—1865), Genealog.

REGISTER

- Aarhus, 39, 45, 99.
 Abrahams, C. L., 45, 100.
 Abrahamson, J. N. B., 36, 99.
 Adler, Adolph, 1.
 Adler, Anna, 3, 4, 12.
 Adler, Johan Gunder, 1.
 Adler, Lovise Frederikke, 97.
 Albeck, Gustav, 13.
 Alberti, Chr. Carl, 100.
 Algreen-Ussing, T., 64, 102.
 Aller, Sogn, 29.
 Altona, 69, 73.
 Andersen, H. C., 100.
 Angel, 72.
 Ansager, 9, 31, 98.
 Arkivalier, 38, 41, 47, 65, 78,
     79, 87—91.
 Baden, G. L., 101.
 Balle, Prokurator, 16.
 Bang, Jørgen, 35, 37, 99.
 Bertelsen, F. T., 98.
 Bibliografi, 5, 6, 9, 10.
 Bildsø, P. M., 59, 65, 101.
 Birkholdt, 41, 89.
 Bjerge Herred, 32.
 Bjerge, Poul, 95.
 Bjerring, N. C., 16, 21, 96.
 Blaavand, 66, 102.
 Blicher, St. St., 10, 20, 57,
     96, 101.
 Borggaard, Carl Peter, 67,
     102.
 Borgere i Ribe, 89, 90.
 Branderup, 100.
 Brandt, Frithiof, 2.
 Brorson, H. A., 68, 102.
 Bruun, Johanne Lovise, 3, 4.
 Bruun, N. T., 101.
 Bryllup, 43,44.
 Bulwer, 62, 102.
 Bülow, Fr. Christoph., 67,102.
 Bække, Sogn, 45.
 Bøgh, Toldinspektør, 46.
 Bøving, J. O., 17, 96.
 Casorti, Giuseppe, 98.
 Castenschiold, J. C. Th., 96.
 Charlottenlund, 18.
 Chavigny, Th. de, 26, 98.
 Christensen, B. M., 63, 64,102.
 Christian VIII, 46, 100.
 Christian IX, 37, 99.
 Christiansfeld, 29.
 Clausen, Julius, 11, 95, 96, 98,
     100, 104, 105.
 Daab, 34.
 Delavigne, Cas., 102.
 Dichmann, C. F., 45, 100.
 Dichmann, G. A., 68, 102.
 Duurlo, B. A., 105.
 Ebbesen, Niels, 48.
 Eberlin, F. U. A., 17, 22, 81
     96.
 Eckernførde, 72.
 Elberling, C. W., 22, 33, 42
     81, 82, 97, 104.

- Ellekilde, Hans, 10.
 Enevoldsen, Jørgen, 43, 51, 100.
 Engelstoft, Laurids, 51, 75, 100.
 Epidemi, 47, 49, 50, 100.
 Erslew Th. H., 95, 98, 101.
 Essendrop, Gertrud, 103, 105.
- Fabricius, Frederik, 22, 97.
 Fakkegrav, 32.
 Fanø, 31, 46, 51, 66, 100, 102.
 Faye, Gerhard, 37, 99.
 Feilberg, H. F., 4, 95.
 Fenger, J. F., 53, 101.
 Flensborg, 71, 72.
 Fløche, Købmand, Ribe, 30, 48, 64, 98.
 Fogtmann, Nicolaj, 60, 68, 75, 100, 102.
 Fredericia, 32, 65.
 Frederik VI, 99, 102.
 Frederik VII, 57, 101.
 Frijsenborg, 45.
 Frost, P. N., 9, 99, 104.
 Fuglede, Chr., 32, 98.
 Føhr, 73.
- Galster, Kjeld, 96, 101.
 Gert, Greve, 48.
 Glücksborg, 72.
 Goldsmith, Oliver, 96.
 Graasten, 72.
 Gravballegaard, 45, 100.
 Grejs Mølle, 45.
 Gooch, Prokurator, 52.
 Grønlund, David, 41, 99.
 Gyllembourg, Thomasine, 101.
- Haderslev, 29.
 Hagedorn, Hfgd., 29, 98.
 Hald, P. T., 21, 96.
 Hamborg, 47, 76, 86.
 Hammer, Etatsraad, 74.
 Hansen, Ditlev, 88, 104.
 Hansen, Hans Jakob, 48, 100.
 Hansen, Jens Olaus, 75, 103.
 Hansen, P. T., 5, 6.
 Harpøth, Anne, 25, 97.
 Harpøth, Chr., 97.
 Hauch, Carsten, 10, 82, 104.
 Heiberg, J. L., 10, 17, 22, 24, 30, 53, 57, 67, 70, 77, 81, 96, 97, 98, 101—05.
 Heiberg, Johanne Louise, 99.
 Heiberg, P. A., 98.
 Heilmann, Gerhard, 99.
 Heilmann, J. E., 99.
 Heilmann, Johan Ernst, 41, 99.
 Helsingør, 93.
 Herlufsholm, 68, 102.
 Hermansen, Victor, 8.
 Herning, 97.
 Hertz, Henrik, 2, 10, 26, 52, 53, 55—57, 63, 71, 77, 98, 99, 100, 101, 105.
 Hertz, Sylvester, 32, 40, 45, 99.
 Hertz, Thea, 98.
 Himmelbjerget, 45.
 Hindsgavl, 32.
 Historisk Forskning 5—10, 28, 38, 41, 63, 65, 70, 74, 75, 78, 79, 83—91, 94.
 Hjerting, 46.
 Hjort, Jens, 38, 99.
 Hjort, Nanna, 25, 97.

- Hjort, Peter, 22, 67, 97.
 Hjort, Siegfred, 25, 97.
 Hjort, Victor, 97, 99.
 Hofgaard, Toldbetjent, 73.
 Holberg, Ludvig, 48, 56, 81.
 Holbæk, 103.
 Holmer, Johan, P., 24, 97.
 Holstein, 53.
 Norn, C. T., Birkedommer, 46,
 100.
 Hornemann, J. W., 72, 103.
 Horsens, 32.
 Hostrup, Ole, 103.
 Hugo, Victor, 62.
 Hunderup, 9.
 Hundrup, F. E., 95.
 Hvass, F., 101.
 Hvass, M. P., 57, 101.
 Hübertz, J. R., 87, 104.
 Hygum, 29, 98.
 Hyphof, E., 26, 27, 38, 45, 98.
 Høedt, F. L., 93, 105.
 Høgsbro, Carl E., 29, 98.
 Høstmark, Chr., 22, 97.
 Høyen, N. L., 43, 83, 85, 86,
 99.

 Iffland, 20, 96.
 Industrigrene, 86.
 Ingemann, B. S., 10, 22, 82,
 96, 101.

 Jacobsen, P. V., 1, 2, 5, 7, 10,
 12, 49, 95, 96, 98, 100, 101,
 103—05.
 Jahn, F. H., 22, 97.
 Jels, 29.
 Jensen, Kjeld, 103.
 Jørgensen, Jørgen, 17, 22, 96.
 Jørgensen, Poul Johs., 104.

 Kiel, 72, 103, 104.
 Kierkegaard, Søren, 2.
 Kilde, Fr. Lorenz, 2, 91, 94,
 104.
 Kinch, J. F., 6, 95, 104.
 Kjerulf, Kaptajn, 71.
 Klitgaard, C., 95.
 Knap, Børge H., 53, 101.
 Koefoed, C. D., 97, 100.
 Kolderup-Rosenvinge, L. A.,
 34, 75, 79, 97.
 Kolding, 15, 32, 34, 36, 37,
 65, 99.
 Kolera, 47, 49.
 Kollemorten, 45.
 Komadiespil, 3, 20, 52, 58.
 Kongebesøg, 19, 24, 36.
 Kristensen, Evald Tang, 97.
 Kristensen, Marius, 95.
 Kromann, N. M., 100.
 Krøyer, H. N., 10, 73, 103.
 Kvaksalveri, 67.
 Kyrre, Hans, 105.
 København, 1, 3, 12, 18, 19,
 23, 25, 28, 35, 39, 47, 57,
 60, 68, 75, 76, 77, 81, 82,
 86, 89, 97, 98.

 Lange, F. O., 24, 97.
 Lange, J. C., 30, 98.
 Larsen, Thomas, 98.
 Lengnick, J. F. C., 94, 105.
 Leth, Andr., 95.
 Limfjorden, 73.
 Lindberg, Ane Elise, 100.
 Lindberg, J. Chr., 67, 102.
 Liunge, A. P., 64, 102.
 Lornsen, Uve Jens, 42, 99.
 Louisenlund, 71.
 Lund, Anna Henriette, 103,
 104.

- Lund, H. C. A., 1.
 Lund, Jens, 22, 25, 43, 47,
 51, 59, 81, 97.
 Lø H., 28.
- Madvig, J. N., 22, 42, 97.
 Malt, Sogn, 98.
 Maltbæk, 32.
 Marcussen, A. J., 98.
 Maribo, 96, 97.
 Marselisborg, 45.
 Matthiessen, Hugo, 8.
 Mejsling, Simon, 47, 100, 104.
 Michelsen, A. L. J., 72, 103.
 Middelfart, 32.
 Miller, J. P., 21, 96.
 Milthers, Vilhelm, 98.
 Molbech, C., 7, 53, 82, 96.
 Müller, Tage, 104.
 Mynster, J. P., 59, 102.
 Møgeltønder, H., 28.
 Møhl, N. C., 18, 40, 96, 99.
 Møller, Jens, 64, 102.
- Naturglæde, 54, 55.
 Neergaard, J. F., 37, 99.
 Nielsen, M. H., 98.
 Nielsen, Rasmus, 37, 99.
 Nim, 45.
 Nissen, N. L., 42, 99.
- Overskou, Thomas, 100, 101,
 103.
 Oxyby, 66.
 Oxholm, W. T., 57, 101.
- Palsgaard, 45.
 Paludan-Müller, Fr., 62, 71,
 103.
 Paulsen, Chr., 72, 103.
- Petersen, Jens A., 99.
 Proft, H. G., 21, 96.
- Rahbek, K. L., 81, 104.
 Rahr, Landmand, 45, 100.
 Rahr, Brændevinsbrænder, 74,
 76.
 Ramsing, Peder, 9, 15, 95.
 Randbøl, 45, 46.
 Randers, 39, 45, 98, 100.
 Randrup, H. M., 16, 43, 52, 67,
 96, 100.
 Rasmussen, Poul, 13.
 Reitzel, C. A., 11, 15, 17, 19,
 25, 30, 33, 34, 38, 44, 47, 48,
 53, 58, 62, 63, 64, 67, 77, 96.
 Rejser, 15, 17, 18, 29, 30, 31,
 32, 39, 40, 45, 65, 66, 71, 72.
 Riisskov, 45.
 Ringkøbing, 37, 73.
 Ristrup, 39, 45, 99, 100.
 Romø, 73.
 Rosenvold, 32.
 Rudolph, C., 98.
 Rutmann, 42.
 Rye, 45.
 Rødding, 29, 98.
- Salling, S. C., 37, 99.
 Sander, Chr., 81, 104.
 Sandvad Kro, 45.
 Saxild, Georg, 102.
 Saxild, Peter, 102.
 Schjørring, Marie, 97.
 Schwartz, Fr., 96.
 Schydtz, 82, 104.
 Scribe, 101.
 Sild, Ø, 73.
 Silkeborg, 45, 100.
 Skanderborg, 39.

- Skautrup, Peter, 104.
 Skoleforhold, 2, 4, 5, 61, 62,
 70, 74, 75, 76, 94, 101.
 Slange, Niels P., 63, 65, 102.
 Slesvig, 71.
 Smith, Otto, 8.
 Snede, Nørre-, 45.
 Snoghøj, 32.
 Sorø, 97.
 Sponneck, M. S. U., 44, 99,
 102.
 Sponneck, Susanne, 39, 99.
 Stemann, J. D., 93.
 Stemann, P. C., 49, 100.
 Stenfeldt, J. A., 62, 69, 102.
 Stepping, 29.
 Storgaard Pedersen, P., 97.
 Stormflod, 59, 60.
 Stranding, 66, 67, 102.
 Stændervalgene, 68, 69, 74,
 76, 77.
 Suhr, J. S. B., 5, 59, 62, 74,
 76, 79, 101—04.
 Sundeved, 72.
 Sundt, Chr. U., 32, 98.
 Tachau, S. S., 60, 102.
 Tang, Chr. Noe, 25, 67, 97.
 Tang, Niels Kjær, 97.
 Tang, Peter, 97.
 Tavlov, 65, 101.
 Tem, 45.
 Thiele, J. M., 10.
 Thortsen, C. A., 2, 16, 52, 76,
 96, 105.
 Thorup, C. E., 95.
 Thorup, P. N., 3, 5, 6, 95, 96,
 100, 103.
 Thy, 36.
 Timm, F. U., 32, 45, 77, 98.
 Toldgrænsen, 60.
 Torkildsen, Chr., 31, 98.
 Trelde, 32.
 Troels-Lund, 103, 104.
 Tønder, 17, 86.
 Tøxen, Blok, 30.
 Uldum, 38, 39, 40, 45, 99.
 Ursin, G. F. K., 10, 46, 100.
 Ussing, Niels, 3.
 Ussing, Rasmus, 99.
 Ussinggaard, 32.
 Vaarø, 99.
 Valentin, 16, 96.
 Varde, 9, 31, 77.
 Warming, Jens Chr., 74, 103.
 Varner, 101.
 Vedsted, Vester-, 35, 99.
 Vejen, 96.
 Vejle, 32, 33, 40, 45, 76, 99.
 Werligk, F. C. A., 30, 98.
 Viborg 8, 95.
 Vonsild, 99.
 Vosborg, Nr.-, 97.
 Vrads, 45.
 Oehlenshläger, A., 104.
 Ørbæk, Anders, 48, 100.
 Øst, N. C., 21, 96.
 Østerport, København, 52, 54.

AUGUST F. SCHMIDT:

Fra Lintrup Sogn, sammen med Hans Pilegaard (1925)	0,50
Danmarks Helligkilder (Danmarks Folkeminder Nr. 33. Det Schönbergske Forlag, 1926)	5,00
Hellige Kilder i Holbæk Amt (Historisk Aarvog for Holbæk Amt XX, 1926)	1,00
Skanderup Sogn (Eget Forlag, Brabrand, og Thomsens Boghandel, Lunderskov 1926—28) . . . nedsat Pris	4,50
Hyrdedrenge og Hyrdeliv (J. H. Schultz Forlag 1926) nedsat Pris	1,50
Byhyrder (J. H. Schultz Forlag, 1928)	4,50
Morsingboer i gamle Dage I, II, III (H. Hansens Bog- handel, Nykøbing Mors, 1930—1936)	11,00
Fra Røj og Ravnholt (Eget Forlag, Brabrand 1931) . .	2,00
Landsbysmeden (Ths. Nielsens Boghandel, Ryslinge, 1932) udsolgt	2,00
Vider og Vedtægter IV, sammen med Poul Bjerge, (P. Haase & Søn, 1932)	7,00
Danmarks Kæmpesten i Folkeoverleveringen (Dan- marks Folkeminder Nr. 39. Det Schönbergske Forlag, 1933)	12,00
Jeppes Aakjær (Eget Forlag, Brabrand, 1933)	2,50
Bytyr og Byorne (Eget Forlag, Brabrand, 1934)	2,50
Jenle og Jenlefesterne (Eget Forlag, Brabrand, 1935)	3,00
Jakob Knudsen (Eget Forlag, Brabrand, 1936)	2,00
Fra Lindknud Sogn, sammen med Niels Thøgersen (Lindknud, 1936)	4,00
Peter Adlers Breve til P. V. Jacobsen (Eget Forlag, Brabrand, 1937)	3,00